

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง " แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 " ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ศึกษาและประมวลมานำเสนอ ตามลำดับดังนี้

1. แนวคิดทางการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา
2. ครูศิลปศึกษา
3. ศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทางการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา

ในการศึกษาเรื่องแนวคิดทางการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมในเรื่องที่เกี่ยวกับความหมายของแนวคิด ความหมายของการเรียนการสอน ความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา ประวัติแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาในยุโรป-อเมริกา และในประเทศไทย ตลอดจนแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษา ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1.1 ความหมายของแนวคิด (Conception)

คำว่า "แนวคิด" (Conception) หมายถึง กระบวนการของการรับรู้ รู้จัก เข้าใจสิ่งต่าง ๆ (สุโท เจริญสุข, 2520) เกี่ยวข้องกับคำว่า "มโนทัศน์" (Concept) ซึ่งหมายถึงภาพทางจิต (Mental Images) หรือเป็นหัวข้อรายการต่าง ๆ (Categories) ที่สร้างจากหรือเกิดจากประสบการณ์ของเราผนวกกับสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือประสมประสานกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันหรือตัวบุคคล สิ่งเหล่านี้เป็นความคิดที่ผ่านเข้ามาในสมอง ซึ่งทำให้เรา

เข้าใจโลกทางด้านกายภาพและโลกทางด้านสังคมที่เราอาศัยอยู่ (Witting, Holcomb and Dunn อ้างถึงในประสิทธิ์ กาศย์กลอน, 2523) บางทีเรียกมโนทัศน์ว่า "สิ่งก๊อป" (Concept) ซึ่งเป็นการจัดการ จัดประเภทของข้อมูลต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์เข้าเป็นกลุ่ม ๆ โดยอาศัยพื้นฐานของลักษณะร่วมกัน (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาจิตวิทยา, 2527) ชัยพร วิชชาวุธ (2521) กล่าวถึง มโนทัศน์ว่า "มโนทัศน์เป็นความเข้าใจและความคิดขั้นสุดท้ายของคน ๆ หนึ่งที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ความเข้าใจและความคิดนั้นเป็นนามธรรมและเป็นข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องนั้นในระยะหนึ่งหรือตลอดไปก็ได้"

เมื่อประมวลความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายของคำว่า "แนวคิด" ได้ว่า "แนวคิด คือกระบวนการของการรับรู้ รู้จัก เข้าใจ สิ่งต่าง ๆ โดยเป็นกระบวนการในขั้นสุดท้ายของความคิด ความเข้าใจ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นภาพรวมของสิ่งที่มีลักษณะร่วมกัน"

1.2 ความหมายของการเรียนการสอน

การศึกษาคือกระบวนการสั่งสอน กระบวนการฝึกอบรมหรือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ และทัศนคติ (ภิญโญ สาร, 2521) การศึกษาหมายถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามทุกวิถีทาง ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถที่จะนำความเจริญงอกงามนั้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างราบรื่นและเป็นสุขในสังคม และการที่จะได้มาซึ่งเป้าหมายดังกล่าวนี้ ในวงการศึกษาก็คือขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (วณิช บรรจง, 2516)

การเรียนรู้เป็นเรื่องที่กว้างขวางมาก โดยเหตุนี้จึงมีนักจิตวิทยาได้ให้ทรรศนะต่าง ๆ กันออกไป ดังจะยกมากล่าวต่อไปนี้

ฮิลการ์ด และ บาวเวอร์ (Hilgard and Bower, 1975) กล่าวว่า "การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ ฯลฯ หรืออุบัติเหตุ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า พิษของยา เป็นต้น"

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2521) ได้รวบรวมความหมายของการเรียนรู้ ซึ่งนักจิตวิทยา และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ไว้ อาทิ

คิมบี้ และเกมาธิ์ (Kimbie and Gemathy) ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ว่า "เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร โดยเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์เมื่อได้รับการเสริมแรงมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เรียกว่า ปฏิริยาสะท้อน เช่น การกระพริบตาเมื่อผงเข้าตา วุฒิกาวะหรือยา"

แกรี่ และ คิงส์เลย์ (Gary and Kingsley) อธิบายว่าลักษณะของการเรียนรู้ มี 3 ประการคือ

1. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ เพราะมีวัตถุประสงค์หรือแรงจูงใจ
2. การเรียนรู้เกิดจากการพยายามตอบสนองหลายรูปแบบเพื่อบรรลุถึงเป้าหมาย

หรือการแก้ปัญหา

3. การตอบสนองจะต้องกระทำจนเป็นนิสัย

เมดนิค (Mednick) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
2. การเรียนรู้เป็นผลจากการฝึกฝน
3. การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรจนเกิดเป็นนิสัย

มิใช่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วคราวครั้งชั่วคราวเท่านั้น

4. การเรียนรู้มีอาจสังเกตได้โดยตรง เราทราบแต่การกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้แล้วเท่านั้น

บลูม (Bloom) กล่าวว่า เมื่อเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นถึง 3 ประการ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ (Cognitive Domain) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น การเรียนรู้ความคิดรวบยอด
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective Domain) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น ความเชื่อ ความสนใจ เจตคติ ค่านิยม

3. การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ (Psychomotor Domain) เช่น การว่ายน้ำ เล่นกีฬาต่าง ๆ เล่นดนตรี

จากการให้คำจำกัดความในเรื่องการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาและนักการศึกษา พอสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย มิใช่

เกิดขึ้นโดยบังเอิญและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการสอนของครู ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการสอนไว้ ดังต่อไปนี้

กูด (Good) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ในหนังสือ Dictionary of Education เป็น 2 นัย คือ

- การสอน คือ การให้การศึกษาอบรมเด็กในโรงเรียน
  - การสอน คือ การจัดกิจกรรม อุปกรณ์ และการแนะแนวทางในการเรียนแก่เด็ก
- วิทซ์ บรรจง (2516) ได้สรุปความหมายของการสอน ซึ่ง คิมบอลล์ ไวลล์

(Kimball Wiles) กล่าวไว้ในหนังสือ Teaching for Better School ดังนี้

- การสอน คือ การชี้แนะ หมายถึงการช่วยเหลือแนะนำจัดหาวัสดุและส่งเสริมให้คิดทำสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้เรียนอยาก رؤ้อยากเห็น
- การสอน คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ โดยที่ครูเป็นผู้รวบรวมความรู้แล้วจัดความรู้ที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ความจริงให้ง่ายและน่าสนใจ เพื่อสะดวกแก่การที่เด็กจะเข้าใจและรับไว้ได้
- การสอน คือ การที่ครูทำงานร่วมกับเด็ก เพื่อให้เด็กมีประสิทธิภาพในการเรียน ส่งเสริมให้เด็กได้มีความรับผิดชอบ รู้จักคิด รู้จักตนเอง ครูมีหน้าที่แต่เพียงคอยช่วยเหลือ ในการวางแผนดำเนินงาน และวัดผลร่วมกับเด็ก โดยวิธีการวิทยาศาสตร์
- การสอน หมายถึง การแนะแนวทางให้แก่เด็ก โดยใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กเจริญงอกงาม และพัฒนาไปในทางที่พึงปรารถนาสมเป้าประสงค์ของการศึกษา

นอกจากความหมายของการสอนในการให้คำจำกัดความโดยนักการศึกษาจากต่างประเทศแล้ว ในสังคมวัฒนธรรมของไทยเรา สุนน อมรวิวัฒน์ (2534) ได้ให้ความหมายของคำว่า " สอน " ไว้ว่า

สอน หมายถึง การชี้แจงให้เข้าใจ และบอกให้ทำ ผู้ที่สอนคือ ครู พ่อแม่ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ส่วนผู้ที่รับคำสั่งคือ เด็ก ผู้เยาว์ บุตรธิดา ศิษย์

และผู้ที่ยังรู้น้อยตามวิถีชีวิตไทย การสั่งสอนมีความหมายกว้างคลุมถึงการให้การศึกษา
อบรม เพื่อให้เด็กเป็นผู้มีวิชาความรู้ เป็นผู้มีความประพฤติดี มีความประพฤติดี และเป็นผู้ที่มี
ศีลธรรมดีงาม วิธีการสั่งสอนส่วนใหญ่เป็นการตักเตือน การแนะแนวทางที่ดี การ
ห้ามปราม การส่งเสริมให้กำลังใจ และการลงโทษ ทั้งนี้ผู้สั่งสอนได้แสดงน้ำใจที่รัก
ห่วงใย และปรารถนาดีต่อศิษย์อย่างแท้จริง ศิษย์จึงมีความเคารพและสำนึกบุญคุณของ
ครู หรือบุตรธิดามีความเคารพและสำนึกบุญคุณของพ่อแม่อยู่เสมอ การสั่งสอนตามวิถี
ชีวิตไทย มีความหมายกว้างกว่า " การสอน " หมายรวมถึง

1. กระบวนการบ่มเพาะซึมซับลักษณะนิสัย
2. กระบวนการถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม
3. กระบวนการให้การศึกษาด้านวิชาความรู้
4. กระบวนการอบรมกิริยามารยาทและความประพฤติ
5. กระบวนการสร้างเสริมคุณธรรมและพัฒนาจิตใจ

จากความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ค่านิยม การปกครอง และองค์ประกอบ
หลาย ๆ ด้าน ทำให้มีการให้คำจำกัดความของการสอนแตกต่างกันไป ซึ่ง ชม ภูมิภาค (2523)
ได้สรุปไว้ในหนังสือจิตวิทยาการเรียนการสอนว่า " การสอนคืออะไรนั้นยากแก่การที่จะให้คำ
จำกัดความ เพราะเหตุผลหลายประการ อาทิ ครูมองบทบาทของครูแตกต่างกันไป ปรัชญาการ
ศึกษาก็มีความคิดเห็นแตกต่างกันไปแล้วแต่ว่าจะเป็นปรัชญาประเภทใด ความมุ่งหมายของการ
ศึกษาก็แตกต่างกัน และความมุ่งหมายแต่ละอย่างนั้นก็ย่อมจะต้องมีวิธีการสอนแตกต่างกันไป "
ซึ่งในเรื่องของระบบแนวคิดทางการศึกษา หรือระบบปรัชญาการศึกษานั้นมีอยู่มากมายหลายระบบ
ตามลักษณะตามธรรมชาติแห่งแนวความคิดของมนุษย์ที่ต่างก็คิดและเชื่อไม่เหมือนกัน แนวความคิด
ทางการศึกษาเหล่านี้อาศัยรากฐานแห่งความเชื่อของตนตามระบบปรัชญาวิธีปฏิบัติแต่ละลัทธิ (บรรจง
จันทร์สา, 2527)

จากการศึกษาความหมายของการเรียนการสอนที่นักการศึกษา นักจิตวิทยาการ
ศึกษาทั้งในและต่างประเทศให้ไว้ จึงสามารถสรุปได้ว่า แนวคิดทางการเรียนการสอนนั้นขึ้นอยู่กับ
ความเชื่อในทางปรัชญาและปรัชญาการศึกษา ซึ่งมีความแตกต่างกันตามความความเชื่อของแต่ละ
กลุ่มบุคคล

1.3 แนวคิดเรื่องความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะนั้น ปัญหาที่สำคัญก็คือ แนวคิดที่แตกต่างกันออกไปของครูผู้สอนวิชาศิลปะ ซึ่งมีรากฐานมาจากความเชื่อหรือการตีความหมายของศิลปะและศิลปศึกษาแตกต่างกันไป ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความหมายของศิลปะและศิลปศึกษา ซึ่งจะได้นำเสนอ ดังนี้

1.3.1 ความหมายของศิลปะ

การจะเป็นผู้สอน ผู้เรียนศิลปะ หรือศิลปศึกษาได้ดี สิ่งแรกที่สมควรจะต้องทำความเข้าใจเป็นอย่างยิ่งคือ ความหมายของศิลปะ หรือ ศิลปะคืออะไร เพราะถ้าผู้สอนมีโลกทัศน์ที่ไม่ถูกต้อง จะมีผลต่อการวางพื้นฐานทางการสอนศิลปะแก่นักเรียนต่อไปได้ ถึงแม้ว่า ความหมายหรือคำนิยามทางศิลปะมีลักษณะ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ผู้สอนควรจะมีหลักยึดบางประการที่เป็นพื้นฐานหลักในเรื่องเหล่านี้ มีทัศนคติที่เปิดกว้าง พร้อมที่จะรับรู้ในสิ่งใหม่ อยู่ตลอดเวลา สามารถเป็นผู้แยกแยะองค์ประกอบหลักที่สำคัญของความหมายทางศิลปะออกจากองค์ประกอบรองอื่น ๆ ได้ (สุชาติ เถาทอง, 2521)

จากคำกล่าวของนักการศึกษาทางด้านศิลปะข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการให้ความหมายของคำว่าศิลปะหรือการพยายามตอบคำถามที่ว่า ศิลปะคืออะไร ซึ่งจะนำมากล่าวถึงดังนี้

พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 อธิบายความหมายของศิลปะไว้ว่า " ศิลปะ หมายถึง ฝีมือ ฝีมือทางช่าง การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามน่าฟังชมและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ " คำว่า ศิลปะเป็นภาษาสันสกฤต ในภาษาบาลีว่า สิปปะ สำหรับความหมายทางตะวันตก คำว่า " ศิลปะ " (Art) มาจากภาษาละติน ars แปลว่า ความชำนาญ หรือทักษะในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเป็นความหมายเดิม

ความหมายของคำว่าศิลปะที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้ มาจากคำว่า "arti" และ "arte" ในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาของอิตาลี คำว่า "arti" หมายถึงสมาคมช่าง ส่วนคำว่า "arte" หมายถึง ฝีมือช่างทักษะและการประดิษฐ์ทางการช่าง (สงวน รอดบุญ, 2524)

นอกจากนี้นักปราชญ์ ศิลปิน กวี นักการศึกษา ได้ให้ความหมายของศิลปะไว้ต่าง ๆ กัน ดังที่ สงวน รอดบุญ (2524) ได้รวบรวมไว้ อาทิ

เพลโต : งานศิลปะคือการลอกเลียนธรรมชาติ

ปิแอร์ โฌเซฟ พรูดง : ศิลปะเป็นการแสดงออกแห่งเสรีภาพ

เอกชัย สุทรพงศ์ (2529) ได้รวบรวมความหมายของศิลปะที่มีผู้ให้ไว้ต่าง ๗
กันเช่นเดียวกัน อาทิ

เฮอ์เบิร์ต ริด : ศิลปะคือสิ่งที่ปรากฏอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่เราทำขึ้นเพื่อสร้างความ
พึงพอใจให้แก่เราเองโดยผ่านอายตนะห้า

อริสโตเติล : ศิลปะคือการลอกเลียนธรรมชาติ

จอห์น ดิวอี้ : ศิลปะคือประสบการณ์

ยอร์จ ซานตาเยนา : ศิลปะคือการสร้างสรรค์ความงาม

ยูจีน เวอรอง : ศิลปะหมายถึงการแสดงออกซึ่งอารมณ์

ลีโอ ตอลสตอย : ศิลปะหมายถึงการสื่อสัมพันธ์ของอารมณ์ระหว่างผู้สร้างสรรค์

เบอร์นาเดท โกรเซ : ศิลปะคือสหสภาวะหรือวิปัสสนาปัญญา

นอกจากนี้ ยังมีความหมายของศิลปะที่ สุเชาว์ พลอยชุม (2516)
ได้รวบรวมไว้อีก อาทิ

เฮเกิล : ศิลปะคืออาการปรากฏของมโนภาพลึ้มบูรณ์ ความงาม
แสดงอาการปรากฏทางศิลปะ, ศิลปะคืออาการที่จิตมีอำนาจเหนือวัตถุ

สเปนเซอร์ : ศิลปะคือการแสดงออกของพลังส่วนเกินเช่นเดียวกับ
การเล่นความเพลิดเพลินทางศิลปะเป็นสังขารมตา

นอกเหนือจากคำนิยามความหมายของศิลปะที่ศิลปิน นักปราชญ์ นักวิจารณ์
นักการศึกษา ได้ให้มาดังกล่าวข้างต้น ยังมีผู้นิยามไว้อีก เช่น

ศิลป์ พีระศรี : ศิลปะ หมายถึง งานอันเป็นความภาคภูมิใจของมนุษย์
ซึ่งต้องให้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด ถ้าเป็นวิจิตรศิลป์ก็ต้องมีการวางแผนแห่งพุทธิปัญญา
และจิตออกมาด้วย (เอกชัย สุทรพงศ์, 2529)

นอกจากคำกล่าวของ ศิลป์ พีระศรี แล้ว อารี สุทธิพันธุ์ (2513) ได้
รวบรวมความหมายที่มีผู้ให้คำนิยามไว้อีก เช่น

ศิลปะ คือ การแสดงออกเกี่ยวกับความศรัทธา เชื่อถือแต่ละสมัย

ศิลปะ เป็นภาษาชนิดหนึ่ง

ศิลปะ คือ การแสดงออกทางบุคลิกภาพเด่น ๆ ของศิลปิน

ศิลปะ คือ การแสดงออกทางความงาม

ศิลปะ คือ การแสดงออกทางความเชื่อ

ศิลปะ คือ ความชำนาญในการลำดับประสบการณ์ และถ่ายทอดตามจินตนาการให้เป็น
วัตถุที่มีสุนทรียภาพ

ศิลปะ คือ การรับรู้ทางการเห็น

จากคำนิยามความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่า ความหมายของศิลปะ มีความแตกต่างกันมากมาย จนถึงกับมีผู้กล่าวว่า "การจะจำกัดความให้แน่นอนลงไปว่า ศิลปะคืออะไรนั้นเป็นเรื่องยากที่สุด และเกือบจะเป็นไปไม่ได้ เพราะศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ ศิลปินมีหน้าที่สร้างงานที่มีแนวความคิดและรูปแบบแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา" (ชลุต นิม เสมอ, 2531) ซึ่งกล่าวสอดคล้องกับ ชาลี บราวน์ (2534) ที่ว่า "จริง ๆ แล้วยังไม่มีใครสักคนในโลกนี้ที่ค้นหาคำตอบได้อย่างสมบูรณ์ว่าศิลปะคืออะไร หากมีก็เป็นเพียงคำตอบที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่ตอบเท่านั้น" จากคำกล่าวข้างต้นจึงพอสรุปได้ว่า ความหมายของศิลปะนั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อ และแนวคิดของแต่ละคน

1.3.2 ความหมายของศิลปศึกษา

นอกเหนือจากคำนิยามหรือการให้ความหมายกับคำว่าศิลปะจะมีความสำคัญมากแล้ว คำที่นักการศึกษาทางศิลปะให้ความหมายไว้แตกต่างกันก็คือ คำว่า ศิลปศึกษา ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529ข) : ศิลปศึกษา คือ การให้การศึกษาศิลปะกับเด็ก โดยการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบุคลิกภาวะของผู้เรียน ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยกับผู้เรียน ให้มีความรู้ทักษะและความคิดที่ดีต่อศิลปะ

นิรมล (ตริณสาร) สวัสดิบุตร (2525) : ศิลปศึกษาหมายถึงการศึกษา
เรื่องของศิลปะหรือการศึกษาเรื่องของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยใช้ประสบการณ์ การรับรู้
เหตุผล อารมณ์ และความคิดริเริ่มเป็นเครื่องช่วยในการสร้าง

อารี สุทธิพันธุ์ (2528) : ศิลปศึกษาหรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า
Art Education เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะภายใต้ระบบการศึกษา โดยให้คล้อยตาม
ปรัชญาแนวคิดทางการศึกษา

ทินกร บัวพูล (2531) : ศิลปศึกษาเป็นมวลประสบการณ์ทางด้านศิลปะ
ที่จัดให้กับเด็กเพื่อให้ได้ใช้ประสบการณ์ในการสร้างสิ่งใหม่สำหรับพัฒนาความรู้ ทักษะ และความคิด
ทางด้านศิลปะโดยจัดให้สอดคล้องกับปรัชญา หรือแนวคิดทางการศึกษา

วิรุณ ตั้งเจริญ (2525) ได้กล่าวว่า

ศิลปะเด็ก คือ ศิลปะที่เด็กแสดงออกตามสภาพความสนใจ การรับรู้ และความพร้อม
ของแต่ละคน โดยที่การแสดงออกนั้นจะแสดงออกด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งผ่านวัสดุ
ที่เหมาะสมและปรากฏเป็นผลงานศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยประสาทตาหรือที่เรียกว่าทัศนศิลป์
เมื่อศิลปะเด็กเกี่ยวข้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ศิลปะเด็กจึงมีความสัมพันธ์กับ
กระบวนการเรียนการสอนและจิตวิทยาการเรียนการสอนไปพร้อมกัน ซึ่งในหลักสูตร
การศึกษาจะเรียกศิลปะเด็กว่า ศิลปศึกษา

เลิศ อานันทนะ (2523) ให้ความหมายของศิลปศึกษาไว้ว่า

ศิลปศึกษา หมายถึง วิชาที่จัดการเรียนการสอนขึ้นภายในโรงเรียนและสถานศึกษา
เพื่อส่งเสริมให้เด็กทุกเพศทุกวัย และทุกระดับความสามารถ ได้มีโอกาสแสดงออก
อย่างเสรี (Free Expression) ตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative
Thinking) ความคิดจินตนาการ (Imagination) ตามความสนใจและความถนัด
ทางธรรมชาติของเด็กแต่ละคน กิจกรรมศิลปะประกอบด้วยการเขียนภาพระบายสี
การปั้น แกะสลัก ดนตรี วรรณกรรม ฯลฯ เป็นต้น

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวไว้ว่า

ศิลปศึกษา คือการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ แสดงออกเป็นผลงานด้านต่าง ๆ เช่น การเขียนภาพระบายสี การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ การประดิษฐ์วัสดุต่าง ๆ การแสดงออกนี้ ครูต้องให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรีและอยู่ในขอบเขต ครูผู้สอนจะต้องวางโครงการสอนเป็นระยะยาว โดยวางแผนการเรียนการสอน จัดเนื้อหา วัสดุ วิธีการอย่างกว้างขวาง เพื่อให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะตามวัยของเด็ก

มานพ ถนอมศรี (2526) กล่าวว่า

ศิลปศึกษา คือ การนำเอาศิลปะมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด เพื่อเป็นการฝึกฝนการทำงานของสมองให้แก่ผู้เรียน โดยมุ่งที่จะเป็นสิ่งเสริมสร้างให้เป็นคนที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพในการคิด เป็นผลดีต่อไปในการศึกษาวิชาอื่น ๆ ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินตามแก้ปัญหาและการสร้างสรรค์โลกแห่งจินตนาการ อันเป็นโลกแห่งความก้าวหน้าทางสมองลงบนกระดาษด้วยเทคนิควิธีการทางศิลปะอันเป็นวิชาเดียวเท่านั้นที่มีอิสระภาพและเสรีภาพในการแสดงออกให้แก่เด็กเรียนมากที่สุด เป็นสื่อในการนำและการเรียนรู้

สงวน รอดบุญ (2524) กล่าวไว้ว่า "ศิลปศึกษาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่ว่าด้วยเรื่องราวของมิติทางศิลปะ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพและบุคลิกปัญญาของมนุษย์แต่ละยุคแต่ละสมัย รู้คุณค่าของความผูกพันระหว่างชีวิตกับศิลปะและบังเกิดค่านิยมต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ รู้จักนำเอาศิลปะมาประยุกต์ให้ชีวิตมีความสมบูรณ์"

จากแนวคิดของนักวิชาการทางศิลปศึกษาทั้งหมดที่กล่าวถึง สามารถสรุปแบ่งเป็นประเภทของแนวคิดได้ กล่าวคือ วิชัย วงษ์ใหญ่ ชลอ พงษ์สามารถ และมานพ ถนอมศรี มุ่งไปทางด้านผลของศิลปะต่อนักเรียน ส่วน เลิศ อานันทนะ มุ่งเน้นด้านการแสดงออก แต่ นิรมล (ติรณสาร) สวัสดิบุตร และ ทินกร บัวพูล เป็นแนวผสมผสานหลาย ๆ ด้าน

เข้าด้วยกัน ขณะที่ อารี สุกธิพันธุ์ เป็นแนวคิดที่อิงอาศัยปรัชญาการศึกษา และ สงวน รอดบุญ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่องานศิลปะและคุณค่าของศิลปะโดยตรง

1.4 ประวัติแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะในยุโรปและอเมริกา

มนุษย์มีการสร้างสรรค์งานศิลปะมานับแต่ยุคดึกดำบรรพ์ โดยที่ในสมัยเริ่มแรกนั้น มักเป็นการสร้างเพื่อตอบสนองศรัทธา ความเชื่อ และเหตุผลทางด้านประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก การผลิตช่างฝีมือหรือช่างศิลป์นั้นก็มักเป็นไปในลักษณะการรับสืบทอดต่อโดยยึดหลักเกณฑ์และความเชื่อที่บุคคลในแต่ละสังคมยอมรับและปฏิบัติต่อเนื่องกันมา เมื่อการสร้างสรรค์งานศิลปะได้รับความนิยมจนกลายเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านความงามขึ้นมาอีกด้านหนึ่ง ความต้องการช่างฝีมือทางด้านนี้ก็ยังมีมากขึ้นและเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทักษะอย่าง เป็นขั้นตอนและมีหลักเกณฑ์ตามทฤษฎีทางศิลปะ การเรียนการสอนเพื่อผลิตช่างฝีมือหรือศิลปินในยุคต่อ ๆ มาได้รับการยอมรับและให้การสนับสนุน อุปถัมภ์ทั้งจากผู้ปกครองประเทศ ผู้นำทางศาสนา และบุคคลชั้นสูงตลอดทั้งผู้มีฐานะดีอื่น ๆ ซึ่งก็ยังเป็นผลให้ผู้ที่ยึดอาชีพเป็นศิลปินมีความอยู่ดีกินดี ได้รับการยอมรับในสังคมว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถตลอดทั้งส่งผลให้วงการศิลปะได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น กล่าวว่าการถ่ายทอดวิชาความรู้ และการสร้างสรรค์งานศิลปะได้มีวิวัฒนาการสูงสุดในสมัยฟื้นฟูของยุโรป ซึ่งประเทศที่เป็นศูนย์กลางของความเจริญเหล่านี้ก็ได้แก่ประเทศอิตาลี ซึ่งต่อมาก็ได้แพร่ขยายวิทยาการไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน

เมื่อวงการศึกษายุโรปมีความเจริญก้าวหน้า ประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับเอาอิทธิพลไปใช้เพื่อการพัฒนาประเทศของตนเอง ในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงและการตื่นตัวทางการศึกษานี้เองที่มีผลทำให้ปรัชญาแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสอนการเรียนรู้ และเป้าหมายในการเรียนการสอนศิลปะที่รัฐพึงมีให้ต่อเยาวชนได้รับการค้นคว้ากันอย่างแพร่หลาย (ชูศักดิ์ เพรสคอตท์, 2530)

สงวน รอดบุญ (2530) ได้สรุปพัฒนาการทางศิลปศึกษาของยุโรปและอเมริกาไว้ในบทความเรื่อง "คุณค่าของศิลปศึกษา" ดังนี้

ความก้าวหน้าในวิชาศิลปศึกษาในยุโรปและอเมริกาได้เริ่มการพัฒนาขึ้นทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างสัมพันธ์กันกับงานศิลปะเด็ก (The Art of Children) และค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นจนกลายเป็นกระแสธารที่สำคัญในแวดวงของการศึกษาทั่วไป เราจะพบว่า ฌ็อง ฌากส์ รูโซ (Jean Jacques Rousseau) นักคิดชาวฝรั่งเศส มีความเชื่อว่า เด็ก ๆ มีบุคลิกภาพของตนเอง และในแต่ละขั้นตอนย่อมมีความพร้อม

อยู่ในตนเอง และในที่สุดท้ายก็จะมีผลสมบูรณ์ด้วยพัฒนาการจากขั้นต้น ๆ นั้นเอง และแนวความคิดนี้ได้นำมาถือเป็นรูปธรรมอยู่ในทฤษฎีและอุดมคติของการศึกษาค้นคว้าทางการศึกษาในศตวรรษที่ 19 และนำไปสู่แนวทางสำคัญในการสอนศิลปศึกษา ต่อจากนั้นนักการศึกษาชาวสวิสท่านหนึ่ง คือ โจฮันน์ ไฮน์ริค เปสตาลอซซี (Johann Heinrich Pestalozzi) ได้นำเอาหลักการของรุโซมาประยุกต์ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมในการกระตุ้นตนเองไปสู่ขั้นการพัฒนาทางจิตใจในความเจริญเติบโตของเด็ก เปสตาลอซซีได้เริ่มงานทางด้านจิตวิทยา ซึ่งนำมาสู่วิธีการใหม่ในการสอนเมื่อศตวรรษที่ 20 และมีผลอย่างสำคัญต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษาของเด็กด้วย

ต่อมาจากผลการศึกษาค้นคว้าของ เฮอ์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) นักการศึกษาชาวอังกฤษ ได้จัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับการศึกษาเล่มหนึ่ง เมื่อปี ค.ศ. 1861 ที่ชื่อว่า "Education, Intellectual, Moral, and Physical" เป็นการยอมรับว่า "เด็กเป็นศิลปิน" (the child as an artist) โดยเห็นว่าเด็ก ๆ นั้นสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยความบริสุทธิ์ใจ ก่อนหน้านั้นมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ไม่มีผู้ใดคิดเลยว่า เด็กทุกคนเป็นศิลปินมาแต่กำเนิด (every child is a born artist) ครั้นถึงปี ค.ศ. 1887 คอร์ราโด ริคซี (Corrado Ricci) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ศิลปะเด็กชื่อว่า "The Art of Children" ขึ้น และในปีเดียวกันนั้น อัลเฟรด ลิกท์วาร์ค (Alfred Lichtwark) นักการศึกษาชาวเยอรมัน ได้พิมพ์หนังสือศิลปะเล่มหนึ่งชื่อ "Art in School" ขึ้น ซึ่งแถลงถึงแนวคิดขั้นพื้นฐานของขบวนการศึกษาศิลปะสมัยใหม่ โดยกล่าวว่า ในการแสดงสิ่งแทนของสิ่งต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ ของเด็กนั้นเนื่องมาจากกฎเกณฑ์อันมีเหตุผลสำหรับทุกกาลเวลาและบุคคล ทั้งปวง และยอมรับนับถือความสัมพันธ์ระหว่างความพยายามครั้งแรกของเด็กกับมนุษย์ในยุคแรก ๆ อันเป็นการเปรียบเทียบการแสดงออกในศิลปะเด็ก ซึ่งมีความละม้ายคล้ายคลึงกับศิลปะในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นอันมาก

ต่อมา นักการศึกษาชาวอังกฤษ ชื่อ เจมส์ ซัลลี (James Sully) ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเด็ก ชื่อ "Studies of Childhood" และ เอ็บเบเนเซอร์ คูก (Ebeneser Cooke) ได้พิมพ์หนังสือเกี่ยวกับการสอนศิลปะเด็กและธรรมชาติของเด็กให้ชื่อว่า "Our Art teaching and Child Nature" ซึ่งแสดงถึงความพยายามในการศึกษาความเป็นไปของเด็ก ๆ และการสอนศิลปะแก่เด็กให้มีประสิทธิภาพตลอดมา

เกี่ยวกับศิลปะเด็ก เซอร์ เฮอร์เบิร์ต ริด (Sir Herbert Read) นักวิจารณ์ศิลปะชาวอังกฤษ ได้เขียนไว้ในสุจิตร์การแสดงผลงานศิลปะเด็กของอังกฤษในอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ซึ่งจัดโดย บริติช เคาน์ซิล มีความว่า "ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่ยอมรับนับถือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนระดับประถมศึกษา อันเป็นผลมาจากการปฏิรูปแนวความคิดในการสอนวิชาศิลปะทั้งในยุโรปและอเมริกา"

ฟรานซ์ ซิเชค (France Cizek) นักการศึกษาชาวออสเตรียแห่งกรุงเวียนนา ได้ทำการสาธิตเป็นครั้งแรกเกี่ยวกับความก้าวหน้าทั้งในด้านสุนทรียภาพ (aesthetics) และในด้านจิตวิทยา (psychological) ถึงแรงกระตุ้นในการสร้างสรรค์ของเด็ก และยอมรับในความชื่นชมยินดีต่องานศิลปะเริ่มแรก (Primitive art) ของมนุษย์ที่ยังไม่เจริญ ซึ่งมีผลสะท้อนอยู่ในงานศิลปะสมัยใหม่ และเห็นว่างานศิลปะเด็ก เป็นงานที่มีคุณค่าในทางความงามเช่นเดียวกัน

การปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญและมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 เป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าของนักการศึกษาชาวเยอรมันและชาวออสเตรีย เมื่อปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 มีครูชาวเยอรมัน 2-3 ท่าน ได้พยายามปฏิรูปทฤษฎีเก่า ๆ ในการสอนวิชาศิลปะศึกษาให้ทันสมัยขึ้น เช่น ฮัมบัวเกอร์ โกดเซ่ (Hamburge Gotze) และกลุ่มนักจิตวิทยา มี ซิกฟรีด เลวินสไตน์ (Sigfried Levinstein) หลุยส์ วิลเลียม สเตรน (Louis William Stern) คาล บูร์แลร์ (Karl Buhlert) และ เกออร์ก แคร์เชินสไตเนอร์ (Georg Kerchensteiner) อย่างไรก็ตามในบรรดานักทฤษฎีและนักปฏิบัติดังกล่าวแล้วนั้น ฟรานซ์ ซิเชค นับว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลที่สุด ซึ่งเป็นจิตรกรและเป็นอาจารย์คนสำคัญ ได้ใช้ความพยายามในเรื่องการศึกษาศิลปะตลอดมา จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1938 ได้จัดขึ้นเรียนศิลปะขึ้นโดยรับเด็กตั้งแต่อายุ 4 ขวบไปจนถึงอายุ 14 ปี มาฝึกการเขียนภาพสัปดาห์ละ 2 วัน เพื่อทำการศึกษาค้นคว้า และได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดี มีผลงานเป็นที่นิยมแพร่หลายไปทั่วยุโรปและอเมริกา แม้แต่ในอังกฤษได้ยอมรับทฤษฎีการสอนของซิเชคไปใช้อย่างกว้างขวาง และโรงเรียนต่าง ๆ ในอเมริกาก็ยอมรับการปฏิรูปการสอนศิลปะของออสเตรีย นอกจากนี้ในสหรัฐอเมริกายังได้มีการศึกษาค้นคว้าต่อมามาก และได้ใช้ผลงานศิลปะเด็กเป็นเครื่องทดลองในด้านต่าง ๆ รวมทั้งใช้วัดผลความเจริญของเด็กด้วย

สำหรับในอเมริกา ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู เพื่อเป็นครูสอนวิชาศิลปศึกษาขึ้น ในรัฐแมสซาชูเซตส์ ชื่อว่า Massachusetts Normal Art School ในปี ค.ศ. 1873 โดยมีวอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith) ซึ่งได้รับการศึกษาศิลปะมาจากลีดส์ในอังกฤษ เป็นผู้ดำเนินงานก่อนหน้านั้นมี วิลเลียม เบนต์ลีย์ โฟเวล (William Bentley Fowle) ได้นำเอาวิชาศิลปศึกษามาสอนในโรงเรียนรัฐบาล ในเมืองบอสตัน รัฐแมสซาชูเซตส์ ต่อมาในปี ค.ศ. 1860 ได้มีการยอมรับเอาวิชาศิลปศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรทั่วไป ในอเมริกาเป็นครั้งแรก รัฐต่าง ๆ ได้จัดหลักสูตรศิลปะขึ้นเพื่อเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่ง สำหรับสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็ก ๆ ได้แสดงออกตามลำดับ

ซุคคิตี เพรสคอตท์ (2530) ได้กล่าวถึง พัฒนาการทางศิลปศึกษาของยุโรปและอเมริกาในช่วงตั้งแต่ประมาณปลายศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาไว้ดังนี้

ประมาณปลายศตวรรษที่ 19 ได้มีบุคคลสำคัญเกิดขึ้นในวงการศิลปศึกษาของอเมริกา คือ อาเธอร์ เวสลีย์ ดาว (Arthur Wesley Dow) เขาได้ศึกษาว่า รัฐบาลควรที่จะ กำหนดและจัดการเรียนศิลปศึกษาในโรงเรียนให้แก่เด็กที่อยู่ในวัยเรียนทุกคน เหตุผลที่ต้องจัดก็คือ เพื่อให้ประชากรทุกคนมีความซาบซึ้งต่อความสวยงาม สามารถแยกแยะความสวยงาม-ไม่สวยงาม เหมาะสม-ไม่เหมาะสมออกจากกันได้

ในขณะที่การศึกษาในอเมริกาได้รับการสนับสนุนและทะนุบำรุงเป็นอย่างดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลสะท้อนมาจากการที่ประชากรของประเทศมีความเป็นอยู่ดี และ เศรษฐกิจของประเทศ มีความมั่นคงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ นั้น ประเทศในทวีปยุโรปก็กำลังก้าวเข้าสู่ภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง ครั้งสำคัญ นับแต่ทศวรรษที่ 1920 เป็นต้นมาผู้นำทางวงการศึกษาของยุโรปและอเมริกาได้รวมกัน ต่อสู้และรณรงค์เพื่อการศึกษาในแนวใหม่ที่เน้นความเชื่อว่า "การศึกษาควรเป็นไปในรูปแบบ ที่สนองตอบความต้องการของเด็ก โดยให้ตัวเด็ก หรือผู้เรียน เป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียน (Child-centered education)

ในช่วงเวลาดังกล่าว วงการศิลปศึกษาในประเทศอังกฤษก็อยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลง และคล้อยตามแนวคิดที่กำลังแพร่หลายในยุโรป แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการสอนศิลปศึกษา ให้แก่เด็กนักเรียนอังกฤษในสมัยนั้นมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ว่า การสอนศิลปศึกษาควรมุ่ง

พัฒนาการเติบโตทุก ๆ ด้านในตัวเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านอารมณ์ และที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ครูจะต้องไม่นำเอามาตรฐานหรือเกณฑ์ความงาม / สุนทรียภาพของผู้ใหญ่ ไปบังคับหรือยึดเยียดให้เด็กเชื่อตาม

ประมาณช่วงทศวรรษที่ 1930 ได้เกิดวิวัฒนาการทางด้านแนวคิดที่สำคัญขึ้นในวงการศิลปศึกษาในอเมริกาอีกแนวหนึ่ง อันเป็นผลมาจากการวิจัยค้นคว้าในโครงการที่มีชื่อว่า "The Owatonna Art Education Study Project" ซึ่งมี เฮนรี ชุสซูโล ประธานของ The Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching และ เมลวิน แก็กเกอร์ตี คณบดีของคณะศึกษาศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยมินเนโซต้า เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ และเป็นผู้ดำเนินงานที่สำคัญในการวิจัยค้นคว้าดังกล่าว โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อทำการวิเคราะห์ดูว่าจะเป็นไปได้หรือไม่กับการที่จะยกมาตรฐานทางสุนทรียให้แก่ประชากรทั่ว ๆ ไป กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทเล็ก ๆ แห่งหนึ่งในอเมริกา ผลสรุปของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ดำเนินงานได้ใช้คำขวัญซึ่งเน้นให้เห็นสาระสำคัญของงานวิจัยที่ว่า "เราจะแยกศิลปะออกจากการดำเนินชีวิตประจำวันเสียมิได้ (Art, A way of life)"

ถึงแม้ว่าผลการวิจัยตามโครงการดังกล่าวจะได้รับการพิมพ์เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง แต่วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทางด้านแนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และการเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษาก็ยังมีการค้นคว้าวิจัยกันอยู่ต่อไป ประมาณปลายทศวรรษที่ 1930 ได้มีนักวิชาการทางศิลปศึกษาที่สำคัญเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ คือ เซอร์ เฮร์เบิร์ต รีด (Sir Herbert Read) ซึ่งบุคคลผู้นี้ได้รับการยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญหลายสาขาวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านวรรณกรรม ปรัชญาการศึกษา และศิลปศึกษา แม้ในปัจจุบันนี้ ข้อคิดทางศิลปศึกษาของเขาก็ยังได้รับความสนใจจากบุคคลในวงการศิลปศึกษาอยู่ไม่น้อย สำหรับในประเทศอเมริกานั้น กำลังตกอยู่ในช่วงเหตุการณ์ที่ประชาชนทั่วไปและบุคคลในวงการศึกษา กำลังให้ความสนใจต่อบทบาทของวิชาศิลปศึกษาเป็นอย่างมาก ภายหลังจากที่ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) ได้หนีภัยสงครามโลกครั้งที่สองมาจากประเทศเยอรมันนี และมาก่อตั้งพื้นฐานการศึกษาวิชาศิลปศึกษาในระดับปริญญาโท และปริญญาเอกขึ้นที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย (Pennsylvania State University) เป็นผล

ให้การศึกษาค้นคว้าในวิชานี้มีความกว้าง-ลึก และได้รับความเชื่อถือ ยอมรับจากบุคคลทั่วไปมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าแนวคิดของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ มีอิทธิพลต่อวงการศิลปศึกษาในอเมริกาและยุโรปเป็นอย่างมาก ความเชื่อหลาย ๆ อย่างที่เขาเสนอแนะไว้ในช่วงที่เขายังมีชีวิตอยู่ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางและแพร่หลายมากกว่านักวิชาการคนอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์ศึกษาในอเมริกา

หลายแห่งที่ยังสอนทฤษฎีและปรัชญาของ โลเวนเฟลด์ หรือแม้แต่ในเอเชีย เช่น ในประเทศไทยเองก็ยังนำเอาลัทธิความเชื่อทางศิลปศึกษาหลายสิ่ง หลายอย่างที่ โลเวนเฟลด์เคยเสนอแนะไว้ เช่น ทฤษฎี Haptic และ Visual ทฤษฎี Creativity และทฤษฎีพัฒนาการของเด็กทางศิลปะ มาใช้กันอย่างแพร่หลายและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาวิชาศิลปศึกษาในปัจจุบันนี้มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างชีวิตชีวาให้แก่หลักสูตร และไม่เพียงแต่จะสร้างประสบการณ์ในงานวาดเขียน จิตรกรรม ประติมากรรม และงานศิลปหัตถกรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นงานที่มีคุณค่าสัมพันธ์ต่อบ้าน โรงเรียน และชุมชนอีกด้วย

1.5 ประวัติแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทย

ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) กล่าวถึงประวัติแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาในประเทศไทยไว้ ดังนี้

กล่าวได้ว่าชนชาติไทยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมากชนชาติหนึ่งในแถบภาคพื้นทวีปเอเชีย นอกจากจะมีการติดต่อทางด้านความเป็นอยู่โดยทั่ว ๆ ไป แล้ว สิ่งหนึ่งซึ่งนับว่ามีความสำคัญยิ่ง และอาจกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่เห็นชัดเจนและควรแก่การภูมิใจก็คือ การมีศิลปะวัฒนธรรมของตนเองที่ได้รับการสืบทอด และพัฒนามานับเป็นเวลาเกือบหนึ่งพันปี

ในยุคแรก ๆ ของไทย หลังจากที่ได้เข้ามาตั้งดินแดนอยู่ในแหลมสุวรรณภูมิ และ ก่อตั้งกรุงสุโขทัยขึ้นมา ก็ได้อิทธิพลทางด้าน การเมือง การปกครอง ศาสนา และศิลปะ วัฒนธรรม จากชนชาติที่มีรกรากอยู่ในพื้นที่เดิม ตลอดทั้งชนชาติที่มีดินแดนใกล้เคียงกัน เช่น ขอม และมอญ เป็นต้น ต่อมาเมื่อการเศรษฐกิจ การสื่อสาร และคมนาคมได้เจริญ ก้าวหน้าขึ้น การแผ่ขยายทางศิลปวัฒนธรรมจากประเทศที่ห่างไกลออกไป เช่น อินเดีย จีน และชวาก็เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาติไทยในยุคเริ่มแรกนี้ อย่าง หลีกเลียงไม่ได้ อิทธิพลดังที่ได้กล่าวมานี้ ได้ฝังรกรากและกลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่ง ในการหล่อหลอมให้เกิดศิลปะประจำชาติ และได้รับการพัฒนาในยุคต่อ ๆ มาจนมีลักษณะ เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่โดดเด่นของตนเอง

การสร้างสรรค์ และสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในสมัยสุโขทัยตอนต้น มีทั้ง การประดิษฐ์และพัฒนาขึ้นโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ งานเย็บปักถักร้อย ทอผ้า หรือแม่แต่งานหล่อ และแกะสลัก ซึ่งมีผลอย่างมาก ต่อการสร้างสรรค์ทางด้านศาสนศิลป์ ในช่วงต่อมา เมื่อมีการติดต่อกับชาวจีนก็ได้มีการนำ ช่างปั้นถ้วยชามที่มีความชำนาญจากประเทศจีนเข้ามาสร้างงานด้านเครื่องปั้นดินเผา ซึ่ง การปั้นถ้วยชามดังกล่าวนี้ ช่างของไทยเราก็รับสืบทอดต่อมาจนกระทั่งปัจจุบันโดยเรียกว่า เครื่องสังคโลก อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนหรือผลิตช่างฝีมือในยุคดังกล่าวนี้ก็อยู่ใน แวดวงที่จำกัดมาก และโดยทั่ว ๆ ไปก็หาเรียนได้แต่เฉพาะในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ใน บางครั้งก็มีเรียนในราชสำนัก และสำนักปราชญ์ราชบัณฑิตบ้าง

การสอนโดยทั่ว ๆ ไป มีลักษณะคล้าย ๆ กับการสอนศิลปะในสมัยฟื้นฟู (Renaissance) ของยุโรป กล่าวคือผู้เรียนจะเรียนตามแบบที่ครูผู้สอนกำหนดไว้ใน ลักษณะแบบตายตัว เน้นการฝึกชดเชยการเลียนแบบทั้งทางด้านเทคนิค และรูปแบบ กล่าว ได้ว่า ผู้ที่เรียนเก่งคือผู้ที่เลียนแบบได้เหมือนครู ยิ่งเหมือนมากก็ยิ่งนับว่า เก่งมาก นอกจากนี้การสอนมักจะมีลักษณะแบบหวงวิชา โดยสอนให้เฉพาะพื้นฐานหรือหลักการ เบื้องต้น ผู้เรียนจะต้องฝึกทักษะ เทคนิคพื้นฐานจนเกิดความชำนาญเป็นที่พอใจของครู หลังจากนั้นจึงอาจจะมีโอกาสได้รับการถ่ายทอดวิชาชั้นสูงซึ่งก็มีไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ วิชาการหรือทักษะพิเศษหลาย ๆ อย่างจึงสูญหายไป เมื่อศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้น ได้เสียชีวิต

การสอนศิลปะที่เป็นไปอย่างมีระบบและหลักเกณฑ์ เริ่มมีขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา จะเห็นได้ว่าเป็นการรวมเอาช่างที่มีฝีมือมาช่วยกันสอนในที่เดียวกันจนกลายเป็นโรงเรียนแบบผสมวิชาที่สอนก็มีการรวบรวมและจัดเป็นหมวดหมู่ เช่นการสอนวาดเขียน ปั้น แกะสลักและทางฝีมืออื่น ๆ อย่างไรก็ตามปรัชญาการเรียนรู้และแนวการสอนก็หาได้แตกต่างจากในยุคก่อนหน้านี้ไม่ ครูยังคงเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์และเป็นศูนย์กลางของความรู้ ซึ่งลูกศิษย์จะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้การแสดงออกของช่างซึ่งศึกษามาแหล่งเดียวกันจึงมีลักษณะเหมือนกันโดยไม่ยึดถือความรู้สึกนึกคิดหรือการสร้างสรรค์เฉพาะตัว ผู้ที่สามารถฝึกทักษะขั้นพื้นฐานได้เร็วจนเกิดความชำนาญก็จะได้รับการสนับสนุนและต่อวิชาให้จนถึงที่สุด กล่าวได้ว่าโดยทั่ว ๆ ไปแล้วในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีการช่างฝีมือต่าง ๆ ได้เจริญขึ้นเป็นอย่างมาก มีการสร้างถาวรวัตถุขึ้นอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านศาสนศิลป์มีการหล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่รวมทั้งการนำเอาทองคำมาประดับเสริมแต่ง โดยการหุ้มองค์พระให้ดูมีค่ายิ่งขึ้น การสร้างเจดีย์ ปราสาท โบสถ์ วิหารต่าง ๆ ก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายซึ่งพร้อมกันนี้ก็มีการสร้างปราสาทราชมนเฑียรที่วิจิตรสวยงาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงบารมีและแสนยานุภาพของกษัตริย์ในราชวงศ์ต่าง ๆ กัน เป็นที่น่าสังเกตว่าวิวัฒนาการและความนิยมทางด้านงานจิตรกรรมในยุคนี้ได้รับการเฟื่องฟูและทำนุบำรุงเป็นอย่างดีมีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังไว้ตามแหล่งต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัดที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนาบริเวณที่วาดภาพในวัดก็อย่างเช่น ตามผนัง โบสถ์และวิหาร เป็นต้น เหตุผลในการสร้างงานจิตรกรรมเหล่านี้ขึ้นมามีอยู่ 2 ประการ คือ เพื่อเป็นสื่อในการแสดงธรรม (ใช้ภาพเขียนที่เป็นเรื่องราวมีเนื้อหาให้ข้อคิดในเชิงสอนธรรมะ) และเพื่อเป็นการแก้ปัญหาบริเวณฝาผนัง เพดาน หรือเสาอาคารที่เป็นช่องว่างหรือพื้นที่โล่งเปล่า เมื่อมีการเขียนภาพลงไปในพื้นที่ว่างดังกล่าวก็ย่อมทำให้ตัวอาคารมีความวิจิตรสวยงาม มีคุณค่าและความเป็นสง่างามยิ่งขึ้น

ชนชาติไทยได้สูญเสียผลงานศิลปกรรมที่ใช้เวลาสร้างสรรค์มานานับเวลาหลายร้อยปีไป เมื่อถูกพม่าเข้าโจมตีและเสียกรุงไปในที่สุดสิ่งมีค่าทางศิลปะวัฒนธรรม เช่น วัด ปราสาทราชวังและถาวรวัตถุอื่น ๆ ได้ถูกพม่ายึดเอาไป หรือไม่ก็ทำลายอย่างย่อยยับ โดยการจุดไฟเผา เมื่อพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงกู้เอกราชและก่อตั้งกรุงธนบุรีขึ้น

ก็ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อการรวบรวมกำลัง และปรับสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปเพื่อการอยู่รอดของประเทศชาติ การฟื้นฟูทางด้านศิลปะได้เริ่มมีขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ย้ายเมืองหลวงจากธนบุรีมาสร้างใหม่โดยได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น กล่าวได้ว่าในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนี้ช่างผู้มีฝีมือแขนงต่าง ๆ ได้มีโอกาสรวมตัวกันและช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานขึ้นอย่างมากมายอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านงานสถาปัตยกรรมได้มีการสร้างวัดวาอารามที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนาตลอดทั้งการก่อสร้างพระบรมมหาราชวังอย่างวิจิตรสวยงามเพื่อการเริ่มต้นของราชวงศ์ใหม่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม และงานประดิษฐ์อื่น ๆ ก็ได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นผลจากการที่ได้รับอิทธิพลจากความรู้ที่แพร่ขยายเข้ามาจากประเทศในแถบที่ใกล้เคียง และทวีปยุโรป การสอนและสืบทอดต่อมรดกทางศิลปกรรม ซึ่งถึงแม้ว่าจะรับเทคนิคการสร้างสรรคจากต่างประเทศไว้ไม่น้อยแต่วิธีการสอนก็ยังสามารถแตกต่างจากที่เคยปฏิบัติมาก่อนหน้านี้ไม่ กล่าวคือ การสอนและพัฒนาฝีมือยังยึดการเลียนแบบเป็นหลัก อย่างไรก็ตามการสอนก็ได้รับการส่งเสริมให้แพร่ขยาย และจริงจังมากยิ่งขึ้นเมื่อมีการก่อตั้งกระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็นผลให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปมีโอกาสสัมผัสกับงานศิลปะกันอย่างกว้างขวาง มีการเน้นการสอนเพื่อมุ่งให้เกิดทักษะเป็นเครื่องมือไปประกอบอาชีพ ๆ เช่นการฝึกช่างฝีมือ ด้านงานหัตถกรรม พาณิชยกรรม สถาปัตยกรรม งานหล่อ และงานแกะสลัก เป็นต้น

การศึกษาทางช่างได้รับการยกฐานะให้เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้นเมื่อก่อตั้งสามัคยาจารย์ในปี พ.ศ. 2448 โดยเรียกสถาบันที่ใช้สอนว่าโรงเรียนสามัคยาจารย์ ซึ่งต่อมาก็ได้รับการพัฒนาและขยายให้กว้างขวางขึ้นจนได้รับการเปลี่ยนแปลงโดยเรียกชื่อใหม่ว่าโรงเรียนหัตถกรรมราชบูรณะ หลักสูตรที่ใช้สอนเน้นกลุ่มวิชาประเภทงานเขียนลายเส้นและลวดลายต่าง ๆ งานปั้น งานแกะสลักและงานช่างไม้ ในระยะต่อมาได้มีการเพิ่มเติมวิชาต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น วิชาถักทอ จักสาน งานกระดาษ หรือแม้แต่วิชาวิธีสอน และวิชาสุขศึกษา เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถโดยรอบด้าน

เป็นที่น่าสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพทางศิลปกรรมเป็นอย่างยิ่ง มีการกำหนดนโยบายให้กระทรวงธรรมการเน้นการชักจูงให้ราษฎรเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ทาง

ด้านงานฝีมือ เพื่อนำไปประกอบอาชีพส่วนตัวหรือรับใช้สังคม ในงานแสดงศิลปหัตถกรรม ครั้งหนึ่ง พระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริกล่าวในงานมีข้อความตอนหนึ่งว่า "ถึงว่าการ เลี้ยงชีพในหัตถกรรม เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็กล่าวยืนยันได้ว่า ไม่เป็นการเลวทราม กว่า เป็นเสมียนหรือเป็นข้าราชการดังที่คน เป็นอันมากยังสำคัญอยู่นั้นเลย คงจะได้รับการ ยกย่องชบเลี้ยงให้เป็นขุนน้ำขุนนางได้ไม่ผิดอะไรกับผู้รับราชการ"

การเรียนการสอนงานศิลปกรรม โดยเน้นวิชาชีพด้านงานหัตถกรรมในประเทศไทยได้ ก้าวถึงจุดที่มีความสำคัญยิ่งทางด้านประวัติศิลปศึกษา เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำริให้ก่อตั้ง โรงเรียนเพาะช่างขึ้นเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2456 กล่าวได้ว่าโรงเรียนเพาะช่างนี้เป็นสถาบันที่รวบรวมช่างฝีมือชั้นสูงและสามารถผลิตผู้ สำเร็จการศึกษาที่มีคุณภาพมากมายหลายแขนงติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนานจนถึง ปัจจุบัน นอกจากฝีมือที่เป็นทักษะและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของไทยจะได้รับการพัฒนาและ สืบทอดต่อไม่ให้สูญหายไปแล้วก็ยังได้มีการนำวิชาการสมัยใหม่มาบรรจุลงในหลักสูตร เช่น วิชาการก่อสร้าง และเทคนิคการสร้างสรรค์งานศิลปะแบบตะวันตกมาใช้อีกด้วย ซึ่งนับว่ามีผลติดต่อกับการทำงานของช่างฝีมือ และศิลปินในยุคต่อ ๆ มาเป็นอย่างดี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 รัฐบาลไทยก็ได้ตั้งกรมศิลปากรขึ้นโดยแยกออกมาจากใน สังกัดของกระทรวงวัง อีกหนึ่งปีต่อมากรมศิลปากรก็เข้ากับราชบัณฑิตยสภา โดยเรียกว่า ศิลปากรสถาน จากการทำกิจการศิลปกรรมได้รับการสนับสนุนทางการศึกษาและการ สร้างสรรค์อย่างกว้างขวางนี้ทำให้นักคิด เทคนิค และรูปแบบของศิลปกรรมไทยได้รับการ พัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อิทธิพลจากศิลปกรรมตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย ก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดการผสมผสานแนวการสร้างสรรค์งานศิลปะแบบไทย และแบบตะวันตกให้กลมกลืนยิ่งขึ้น ชาวต่างประเทศที่มีบทบาทมากที่สุดในการนำวิชาการ ศิลปะตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยได้แก่ Professor Gorado Feroci ซึ่งเป็นประติมากรที่มีชื่อเสียงชาวอิตาลีที่เข้ามารับราชการในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2476 โดยดำรงตำแหน่งในฐานะช่างปั้น หล่อ

เมื่อได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว Professor Gorado Feroci ก็ได้ทำการ วางรากฐาน และจัดทำหลักสูตรรวมทั้งเขียนและรวบรวมตำราการศึกษาศิลปะให้มี มาตรฐานเทียบได้กับประเทศในแถบตะวันตก เพื่อให้สอนในมหาวิทยาลัยศิลปากรที่

ได้รับการก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2487 จากการศึกษาต่างประเทคนั้ได้มีผลงาน และสร้างคณประโยชน์นานัปการแก่วงการศิลปะในประเทศไทย ต่อมาท่านก็ได้รับการโอนสัญชาติเป็นคนไทยโดยรู้จักกันในนามของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อีกทั้งได้รับการให้เกียรติและยกย่องเป็นอย่างสูงจากศิลปินชาวไทยในยุคต่อ ๆ มา จนยอมรับนับถือท่านผู้นี้เป็น "บิดาของศิลปะไทยสมัยใหม่"

เมื่อศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2505 วงการศิลปะก็ยังมีการพัฒนา และเคลื่อนไหวในเชิงให้การสืบทอดต่อเจตนารมณ์อยู่ตลอดมา โดยจะเห็นได้ว่า ในวงการศิลปินนั้นก็จัดให้มีการประกวดงานศิลปกรรมทั้ง โดยหน่วยงานราชการ และเอกชนเป็นประจำทุกปี ทางด้านการสอนก็ขยายการเรียนรู้และแนวคิดจากการสร้างสรรค์งานแบบ "ศิลปะเพื่อศิลปะ" เป็น "ศิลปะเพื่อการศึกษา" มากยิ่งขึ้น

พระพงษ์ กุลนิคาล (2531) ได้กล่าวถึงประวัติการเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยในช่วงนี้ว่า

ตั้งแต่กำเนิดโรงเรียนเพาะช่างและมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นต้นมา วงการศึกษาทางศิลปะตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศก็ได้รับการสนับสนุนและให้ความสำคัญต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปะ-ทัศนกรรมมาโดยตลอด มีนักวิชาการทางด้านศิลปะกำเนิดขึ้นมากมาย ตำราค้นคว้าทางศิลปะมีการเผยแพร่และได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง

ในด้านการศึกษาศิลปะ ปัจจุบันนี้มีสถาบันต่าง ๆ เปิดสอนวิชาศิลปะขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เป็นต้น นอกจากนี้จะมีการสอนศิลปะในคณะต่าง ๆ โดยตรงแล้ว ยังมีการสอนศิลปะเป็นวิชาเอกและวิชาโทอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เป็นจำนวนไม่น้อย นับได้ว่าการศึกษาศิลปะได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ และได้รับการยอมรับในวงการศึกษาว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการศึกษาด้านอื่น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2531) นอกจากนี้ยังมีการเปิดสอนในระดับปริญญาโทอีก 2 แห่งด้วยกันคือ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ชูศักดิ์ เพรสคอกทท์, 2530)

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนศิลปะในประเทศไทยได้มีการพัฒนาจากการเรียนการสอนอย่างไม่เป็นทางการ จนกระทั่งมีการจัดการเรียนการสอนในเชิงช่าง และพัฒนาเรื่อยมาจนถึงการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งได้ขยายฐานการศึกษาออกไปทั้งการศึกษาศิลปะโดยตรง และการนำศิลปะมาจัดเป็นวิชาศิลปศึกษาตามระบบการศึกษาทั่วไป อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะ และการพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์อย่างสูงยิ่งเป็นลำดับมา

1.6 แนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษา

ในการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา ศิลปะ และการศึกษา แนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาที่สำคัญ และได้พบทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาที่สามารถนำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ วิจัยแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาได้เป็นอย่างดี จึงได้นำมาประมวลเสนอ ดังนี้

1.6.1 แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้น จะพบว่า มีแนวทางในการจัดได้หลายแนวทาง ซึ่งเหตุผลที่มีความหลากหลายในการจัดนั้นก็เนื่องมาจากความแตกต่างกันทางความเชื่อ หรือแนวคิดซึ่งเรียกกันว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา และนักการศึกษาต่างก็ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาไว้แตกต่างกันออกไป อาทิ

ลาโรซ บัวศรี (2528) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษาคือ การนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา"

ส่วน คักดา ปรากฏ์ประทานพร (2526) กล่าวว่า

ปรัชญาการศึกษาคือ ความคิดเห็นอย่างวิพากษ์วิเคราะห์เกี่ยวกับกระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งความคิดเห็นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของอภิปรัชญา ญาณวิทยา และอัมภวิทยา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปรัชญาการศึกษาพิจารณาองค์ประกอบของการศึกษาทุก ๆ ส่วนอย่างถี่ถ้วน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้ จะใช้เป็นเครื่องนำทางหรือยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษา และพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาโดยส่วนรวม

ลูคัส (Lucus, 1970) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษาหมายถึง ความเชื่อ ความคิด หรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน" ขณะที่ เนลเลอร์ (Kneller, 1971) กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษาเป็นการทำความเข้าใจการศึกษาเป็นส่วนรวม พร้อมทั้งพยายามที่จะแปลความหมายให้เป็นมโนภาพทั่วไป ซึ่งสามารถนำไปเป็นหลักในการกำหนดความมุ่งหมาย ตลอดจนนโยบายทางการศึกษาได้"

จากความหมายของปรัชญาการศึกษาที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษา หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อ หลักทฤษฎีทางการศึกษาที่ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการศึกษา เนื้อหาวิชาที่ให้การศึกษา และวิธีการให้การศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นหลักหรือแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนนั่นเอง

ในแวดวงของปรัชญาการศึกษา ได้มีการจัดแบ่งปรัชญาการศึกษาไว้ดังนี้

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2522) แบ่งปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาทั่วไปเป็นแม่บท ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ลัทธิคือ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัตถิภาวนิยม สำหรับ บรรจง จันทรสา (2527) ได้นำมาจัดแบ่งออกเป็น 4 ลัทธิ โดยจัดปฏิรูปนิยมรวมไว้กับพัฒนาการนิยม และได้เสนอรายละเอียดแต่ละลัทธิไว้ในรูปตาราง (ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวกจ., หน้า 21 .) ซึ่งพอจะสรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นแนวทางหรือหลักยึดสำหรับจัดการเรียนการสอน โดยมีความแตกต่างกันไปตามแนวคิดของแต่ละปรัชญา ซึ่ง อรสา สุขเปรม (2526) ได้วิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับคำรายงานพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครู เขตกรุงเทพมหานคร" ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาในลัทธิเดียวกัน และรัชณี ทิมเสนีย์ (2526) ได้วิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้" พบว่า ปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของอาจารย์ด้วย และนอกจากนี้ สุรินทร์ รักชาติ (2529) ได้วิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่อายุ เพศ และประสบการณ์การทำงานต่างกันมีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากผลการวิจัยทางปรัชญาการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษามีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนและบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

1.6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา ศิลปะ และการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาศิลปศึกษาเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง ปรัชญา ศิลปะ และการศึกษา ซึ่งปรัชญาการศึกษามีรากฐานมาจากปรัชญาบริสุทธิ์ และมีความสัมพันธ์กับ ศิลปะ โดยศิลปะจัดอยู่ในปรัชญาสาขาคุณวิทยา (Axiology) และจัดเป็นคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตีความทางปรัชญา เช่น ศิลปะคืออะไร ศิลปะเกี่ยวข้องกับความงามหรือไม่ อย่างไร มีแผนที่อะไรมาเป็นเครื่องตัดสินคุณค่าศิลปะ ใครควรเป็นผู้ตัดสินคุณค่านั้น ๆ และเมื่อมาเกี่ยวข้องกับการศึกษา ก็เป็นปัญหาทางปรัชญาการศึกษาว่า จะกำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาวิชาศิลปศึกษาอย่างไร บทบาทของผู้เรียนผู้สอนควรเป็นเช่นไร จะมีวิธีการวัดและประเมินคุณค่าศิลปะด้วยวิธีไหน

ในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญา ศิลปะ และการศึกษานั้น บรรจง จันทรสา (2527) ได้ประมวลออกมาเป็นตาราง (ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก จ., หน้า 21 .) สรุปได้ว่า ปรัชญาเป็นพื้นฐานของความเชื่อโดยมนุษย์เชื่อในความเป็นอยู่หรือการปรากฏขึ้น เรียกว่า ภาววิทยา (Ontology) และเข้าถึงสถานะความจริงนั้น ๆ ได้ด้วยความรู้ ซึ่งเรียกว่า ญาณวิทยา (Epistemology) จากนั้นจึงกำหนดคุณค่า (Axiology) ของสุนทรียศาสตร์ในทางศิลปะ และนำมาหาวิธีการในการจัดการเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษา

1.6.3 แนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาที่สำคัญ

ในแวดวงของศิลปะนั้น ได้มีแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาซึ่งแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละยุคสมัย โดยศิลปิน นักการศึกษา นักปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ ต่างก็แสดงทรรศนะและแนวคิด แนวปฏิบัติของตน ซึ่งส่งผลให้มีการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาแตกต่างกันไป ดังที่ ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) ได้นำเสนอไว้ในงานวิจัยเรื่อง "ความสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปศึกษาสากล กับปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และความเชื่อของครูศิลปศึกษาในประเทศไทย" ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

วอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith) ได้ตั้งสถาบันสอนศิลปะอย่างจริงจัง เป็นครั้งแรกในอเมริกา และวิชาศิลปะถูกบรรจุลงในหลักสูตรให้เป็นวิชาบังคับเป็นครั้งแรกใน โรงเรียนรัฐบาล โดยปรัชญาการสอนของสมิธ มีโครงสร้างสำคัญที่ว่า "ทักษะในการ เขียนภาพและออกแบบสามารถพัฒนาขึ้นได้โดยการให้นักเรียนเลียนแบบครูและฝึกซ้อมบ่อย ๆ" ตาม หลักสูตรของ Walter Smith นี้ นักเรียนจะต้องศึกษาทั้งด้านวิชาการ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ ปรัชญาศิลปะ และทฤษฎีศิลปะ ตลอดทั้งทางด้านการปฏิบัติจริง

มานูเอล บาร์แคน (Manuel Barkan) เชื่อว่า ผู้ใหญ่ควรจัด ประสบการณ์ทางศิลปะของเด็กให้กว้าง ๆ ไว้ กล่าวคือรวมไปถึงการจัดประสบการณ์ทางด้าน ดนตรี การแสดง และงานวิจิตรศิลป์อื่น ๆ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้กลายเป็นผู้มีใจรัก และ รู้จักอยู่ร่วมกันในสังคมที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างอิสระเสรี และเป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะเป็นผล ให้ผู้ที่เจริญวัยและเติบโตในลักษณะที่กล่าวถึงมานี้เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์ และบุคลิกภาพที่สังคมพึงปรารถนา นอกจากนี้ยังเชื่อว่า การที่จะให้การเรียนการสอนศิลปะศึกษา เป็นไปอย่างสมบูรณ์ ครูผู้สอนศิลปะควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และทักษะโดยตรงเกี่ยวกับกิจกรรม ที่ครูเลือกนำมาให้เด็กปฏิบัติในห้องเรียน ในด้านการวัดผล โดยควรพิจารณาทั้งจากกระบวนการ แสดงออกของเด็ก ซึ่งสามารถมองเห็นหรือสังเกตได้ (Process) และจากผลงานศิลปะ (Products) ที่เด็กได้สร้างสรรค์ขึ้น

เอลเลียต ไอลเนอร์ (Elliot Eisner) เป็นนักวิชาการศิลปะศึกษา ที่เน้นในเรื่องการปฏิบัติอย่างจริงจัง งานศิลปะที่นักเรียนสร้างสรรค์ขึ้นมาแล้ว ครูผู้สอนจะต้องนำ งานเหล่านั้นไปแสดงให้ประจักษ์แก่นักเรียนอื่น ๆ และบุคคลทั่วไป ถ้าเป็นไปได้ควรพยายามหาที่ แสดงงานตามที่สาธารณะนอกโรงเรียน เพื่อให้บุคคลทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปกครองของเด็ก มีโอกาสได้ชื่นชมกับงาน และเข้าใจงานศิลปะของเด็ก ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ อาจมีผลทำให้ ผู้ใหญ่ได้เข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่เด็กควรจะได้รับจากการแสดงออกเช่นนี้ นอกจากนี้ เขายัง เชื่อว่า กระบวนการทำงานทางวิจิตรศิลป์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตใต้สำนึก โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับการจินตนาการ และความรู้สึกเกี่ยวกับความพอเหมาะพอดีของศิลปะ การสร้างงานศิลปะ มีส่วนช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะมีผลทำให้ การดำเนินชีวิตของแต่ละคนมีความสมบูรณ์และอิมเมียงขึ้น

เอ็ดมันด์ เฟลด์แมน (Edmund Feldman) ปรัชญาของเขาอาจ
อนุโลมให้อยู่ในกลุ่มการศึกษาแบบ Humanism ได้ โดยที่ปรัชญา Humanism ระบุว่า มนุษย์และ
ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้เป็นสิ่งที่น่าศึกษา โดยที่ไม่ควรพะวงให้ลึกซึ้งจนเกินไปว่า จะ
ได้ผลลัพธ์อะไรเป็นสิ่งตอบแทน เฟลด์แมน เชื่อว่า ศิลปศึกษามีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษา
แบบ Humanism ผลกว้าง ๆ ที่คาดว่าจะได้จากการจัดศิลปศึกษาในโรงเรียนคือ เพื่อให้บุคคล
มีพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งทางด้านจิตใจ และความรู้สึกรู้จักคิด ตามแนวคิดในปรัชญานี้ ครูศิลปะ
จะไม่นิยมนำหรือเร่งให้เด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ แต่ครูจะต้องพยายามช่วยให้เด็กคิดและพิจารณา
หาเหตุผลที่เหมาะสมว่า ทำไมจึงต้องสร้างสรรค์งานศิลปะ จะเห็นได้ว่า โดยหลักการแล้ว
ถ้าในชั้นเรียนมีเด็กที่มีพรสวรรค์อยู่ในตัวป็นอยู่ เด็กเหล่านี้จะไม่ได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน
เป็นพิเศษจากครูผู้สอนแต่อย่างใด เด็กทุกคนจะได้รับการเอาใจใส่จากครูเท่า ๆ กัน และมีการ
เดินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ การศึกษาเพื่อพัฒนาการทางกำลังความรู้สึกรู้จักคิดให้มีลักษณะ
ที่เป็นผู้ใหญ่ และเป็นไปตามค่านิยมที่พึงประสงค์ของสังคม

จูน คิง แมคฟี (June King Mcfee) เป็นบุคคลที่เชื่อว่า ศิลปะ
มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมในทุก ๆ ส่วนอย่างแน่นแฟ้น นักวิชาการและครูศิลปศึกษาจะต้องเข้าไปมีส่วน
แก้ปัญหาของสังคม และพัฒนาให้บุคคลและสภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
นอกจากนี้ ยังต้องยอมรับว่า งานศิลปะเปรียบเสมือนกับเป็นภาษาและกระบวนการสื่อสารที่สำคัญ
ที่มนุษย์ทุกชาติทุกหมู่เหล่าสามารถใช้ติดต่อกันได้ ไม่ว่าสังคมเหล่านั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้า
หรือแตกต่างกันน้อยเพียงใดก็ตาม หนังสือที่มีผลทำให้ชื่อเสียงของ แมคฟี เป็นที่รู้จักกันทั่วไป
ก็คือ Preparation for Art ซึ่งได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของศิลปศึกษาในโรงเรียนโดยละเอียด
รวมทั้งเนื้อหาและวิธีการสอน นอกจากนี้ แมคฟี ยังได้เสนอทฤษฎี Perception-delineation
ซึ่งเป็นทฤษฎีที่กล่าวอธิบายถึง โครงสร้างและกระบวนการที่เด็กต้องผ่านอย่างเป็นขั้นตอน ก่อนที่เด็ก
จะสามารถผลิตสิ่งที่เรียกว่า "งานศิลปะ" ออกมาได้

วิกเตอร์ ดามิโก (Victor D'Amico) ปรัชญาของเขามีหลักอยู่ที่ว่า
ต้องการเน้นผู้เรียนเป็นหลัก ครูผู้สอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีการแสดงออกอย่างเสรี ดามิโก
ชี้ให้เห็นว่า "ทักษะเป็นสิ่งจำเป็น แต่กระบวนการทำงานอย่างอิสระสำคัญกว่า" ในด้านการจัดทำ

หลักสูตรหรือวางแผนการเรียนการสอนนั้น ครูจะต้องพยายามจัดกิจกรรมที่พิจารณาแล้วว่า เด็กนักเรียนทุกคนจะประสบกับความสำเร็จในการทำงาน และเป็นการทำงานอย่างน่าภาคภูมิใจ ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า มีทักษะเฉพาะตัวมากหรือน้อยเพียงใดก็ตาม ถ้าทำได้เช่นนี้ เด็กก็จะเกิดพัฒนาการทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์

โทมัส มันโร (Thomas Munro) เป็นนักการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจาก จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) อยู่มาก หนังสือที่เขาแต่งและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือ Art Education : Its Philosophy and Psychology หนังสือดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่มนุษยชาติควรจะต้องวางไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของชาติต่าง ๆ มันโร กล่าวว่า "ศิลปศึกษามีส่วนเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ บุคลิกภาพและร่างกายของมนุษย์" มันโรต้องการใช้กระบวนการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนเพื่อจุดมุ่งหมายระยะยาวในการเสริมสร้างสันติภาพ ความเข้าใจ และความร่วมมือระหว่างประเทศ มันโรต้องการให้หลักสูตรเป็นสหวิชา และเชื่อว่าการฝึกทักษะหรือเทคนิคเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการลอกเลียนแบบงานศิลปะที่มีชื่อเสียง เพื่อผลในการฝึกทักษะด้วย

วินเซนต์ ลาเนียร์ (Vincent Lanier) เป็นศาสตราจารย์ทางศิลปศึกษาซึ่งได้ค้นคว้าวิจัยประวัติความเป็นมาของศิลปศึกษา ตลอดจนทฤษฎีและปรัชญาที่สำคัญใน ค.ศ. 1972 และ 1976 ซึ่งมีผลสรุปว่า การเรียนการสอนศิลปะที่พบอยู่ตามโรงเรียนทั่วไปนั้นเป็นความล้มเหลวที่ควรได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยเร่งด่วน ลาเนียร์เชื่อว่า จากการที่ให้เกิดกบฏปฏิบัติการในห้องเรียนเป็นความสูญเสียทั้งเวลาและเศรษฐกิจ เขาเสนอว่าการสอนศิลปศึกษาควรมุ่งเพื่อเหตุผลทางสุนทรีย์ โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม ลาเนียร์แนะนำให้ใช้ Film arts เช่น ภาพยนตร์ ภาพถ่าย ภาพสไลด์ โทรทัศน์ ฯลฯ เป็นสื่อในการสอน และนำมาวิจารณ์ในแง่ของการให้ข้อคิดและสุนทรียศาสตร์

วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) มีบทบาทต่อกระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษาในปัจจุบันมาก ทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา และในประเทศ

อื่น ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย โดยที่มีความเชื่อว่า ครูผู้สอนศิลปะควรนำเอากิจกรรมศิลปะมาใช้ เป็นสื่อสำหรับเด็ก ๆ ได้ระบายออกซึ่งความกดดันทางอารมณ์ โดยให้มีลักษณะการทำงานออกมา เป็นการร่วมกิจกรรมทางศิลปะ เช่น การเขียนภาพ หรืองานประดิษฐ์ทางศิลปะ นอกจากนี้ ยัง เชื่ออีกว่า ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้มีสิ่งติดตัวที่เรียกว่า "ความคิดสร้างสรรค์" (Creativity) ผู้สอนศิลปะต้องเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้แสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างอิสระ โดยไม่เอามาตรฐานความงามของผู้ใหญ่ไปวัดหรือประเมินผลงานที่เด็กได้สร้างสรรค์ออกมา นอกจากนี้ ความคิดสร้างสรรค์ยังสามารถพัฒนาให้เจริญงอกงามขึ้นได้ในทุก ๆ คน ที่สำคัญคือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในทุกอาชีพ และทุกกรณี ด้วยเหตุผลดังกล่าว การเรียนศิลปะจึงเป็นประโยชน์ต่อเด็กทุกคน และส่งผลช่วยในการแสดงออกของเด็กในทุกกรณี ดังนั้น เด็กทุกคนจึงควรเรียนวิชาศิลปะ และโรงเรียนควรจัดให้เป็นวิชาแกนของเด็ก ๆ เพื่อ การพัฒนาการทางอารมณ์ ความคิด เป็นสำคัญ

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของ โลเวนเฟลด์ ในหนังสือ Creative and Mental Growth (1982) สรุปได้ว่า โลเวนเฟลด์ เป็นนักการศึกษาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการศึกษาจากการยึดเนื้อหาเป็นศูนย์กลาง (Subject matter-centered) มาสู่ยุคที่คำนึงถึงผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน (the whole individual) แทนที่จะเน้น เฉพาะความรู้ (Knowledge) สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ ของ ผู้เรียน ซึ่งรวมถึงการรับรู้ ความเจริญทางจิตใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งความเจริญต่าง ๆ ดังกล่าวจะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

ในส่วนของศิลปศึกษานั้น โลเวนเฟลด์ได้เน้นถึงการให้ความหมายที่ ชัดเจน โดยการเปรียบเทียบกับความหมายทางศิลปกรรม (Fine Arts) ซึ่งมีการเน้นต่างกัน กล่าวคือ ศิลปศึกษาเน้นที่ผลของกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละบุคคลและการรับรู้ ซึ่ง ได้มาจากประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic experience) ส่วนศิลปกรรมมุ่งเน้น ผลงานที่สุนทรีย (Aesthetic product) และบทบาทของศิลปะในโรงเรียนนั้น ศิลปะควรเป็น การแสดงออกและเป็นสื่อกลางที่เปิด โอกาสให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงตนเองให้พัฒนาขึ้น

ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่รวมอยู่ในศิลปะศึกษานั้น โลเวนเฟลด์ คิดว่าควรบูรณาการเข้าด้วยกันเป็นประสบการณ์ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Experience) ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ประสบการณ์ด้านอารมณ์ (Emotional Experience) ประสบการณ์ด้านสติปัญญา (Intellectual Experience) ประสบการณ์ด้านการรับรู้ (Perceptual Experience) และประสบการณ์ด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Experience) นอกจากนี้ยังควรคำนึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย พัฒนาการทางด้านร่างกาย (Physical Growth) พัฒนาการด้านสังคม (Social Growth) และพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) และจากการวางพื้นฐานพัฒนาการด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ได้เป็นแนวทางในการพิจารณาเทคนิค (Technique) เรื่องราว (Topic) และสื่อการเรียนศิลปะ (Art material) เพื่อความเหมาะสมกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสมอง

ทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะที่โลเวนเฟลด์ได้ค้นคว้าไว้ แบ่งพัฒนาการทางศิลปะของเด็กเป็น 6 ชั้น ดังนี้คือ

ชั้นที่ 1 ชั้นขีดเขียน (The scribbling stage) หมายถึงชั้นของเด็กอายุ 2-4 ปี

ชั้นที่ 2 ชั้นก่อนเขียนภาพอย่างเป็นเรื่องเป็นราว (The preschematic stage) หมายถึงชั้นของเด็กอายุ 4-7 ปี

ชั้นที่ 3 ชั้นการเขียนภาพอย่างมีความหมาย (The Schematic Stage) หมายถึงชั้นของเด็กอายุ 7-9 ปี

ชั้นที่ 4 ชั้นรวมกลุ่ม (The Gang Age) หมายถึงชั้นของเด็กอายุ 9-12 ปี

ชั้นที่ 5 ชั้นของการเขียนภาพเลียนธรรมชาติ (The Pseudo Naturalistic Stage) หมายถึงชั้นของเด็กอายุ 12-14 ปี

ชั้นที่ 6 ชั้นการตัดสินใจ (The Period of Decision) หมายถึงชั้นของเด็กอายุ 14-17 ปี

นอกจากพัฒนาการดังกล่าวข้างต้น โลเวนเฟลด์ยังได้แบ่งแนวทางการแสดงออกเป็น 2 ประเภท คือ Haptic Type เป็นงานศิลปะเด็กที่เน้นทางด้านอารมณ์และความรู้สึกสัมผัส มีรายละเอียดน้อย และ Visual Type เป็นงานที่แสดงออกทางศิลปะที่ละเอียดและเลียนแบบให้เหมือนของจริงตามที่สายตามองเห็น

กล่าวโดยสรุปก็คือ โลเวนเฟลด์เน้นการเรียนการสอนโดยจัดกิจกรรมในลักษณะที่ต้องการกระตุ้นให้เด็กได้มีการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติให้มากที่สุด และให้เป็นความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ ความเชื่อ และอารมณ์ของเด็กโดยตรง ครูผู้สอนควรเป็นเพียงพี่เลี้ยง ครูจะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการเรียนการสอนก็ต่อเมื่อเด็กนักเรียนมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และเร้าให้เกิดความสนใจ นอกจากนี้ โลเวนเฟลด์ยังเชื่อว่า ครูผู้สอนวิชาศิลปะสามารถเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเหตุผลในเชิงปรับเปลี่ยน ดัดแปลงพฤติกรรม หรือการแสดงออกที่ไม่เหมาะสม หรือพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กได้

จากการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาศิลปะศึกษาของนักการศึกษาทางด้านศิลปะศึกษาดังกล่าวข้างต้น พอที่จะสรุปได้ว่า แนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะศึกษามาจากแนวคิดทางปรัชญาศิลปะศึกษาของนักการศึกษาทางด้านศิลปะ ซึ่งมีแนวทางการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละบุคคล และกลุ่มสังคมนั้น ๆ หรือในแต่ละยุคสมัยนั้น ๆ ซึ่ง ไมเคิล (Michael, 1983) ได้แบ่งแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาออกเป็นแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวอุตสาหกรรมศิลป์ (The Industrial Arts Approach) เริ่มได้รับความสนใจเมื่อ ค.ศ. 1765 เมื่ออังกฤษได้ค้นพบเครื่องจักรไอน้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ความสามารถในการวาดภาพจะเป็นคุณสมบัติที่จะได้งานทำในโรงงาน ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการวาดภาพเพื่อการได้มีงานทำและนำไปสู่ชีวิตที่ดีขึ้น การวาดภาพในแนวนี้มีลักษณะเชิงเรขาคณิต ซึ่งเป็นที่ต้องการของสถาปนิก วิศวกร นักออกแบบ ช่างเขียน ผู้ที่จัดการเรียนการสอนในแนวนี้ เช่น วอลเตอร์ สมิธ (Walter Smith)
2. แนวคิดแบบสถาบันศิลป์ (The Academic Art School Approach) ผลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้คนมั่งคั่งขึ้น และผู้คนที่ร่ำรวยก็เริ่มท่องเที่ยว พบศิลปะวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความนิยมในงานศิลป์มากขึ้น มีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นมากมาย และได้รับการสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาได้บรรจุวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ไว้ในหลักสูตร เป็นยุคของศิลปะเพื่อศิลปะ (Art for Art's Sake) การสอนเป็นไปเพื่อพัฒนารสนิยม ศิลธรรม และความเข้าใจศิลปะ ผู้ที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ เช่น อาร์เธอร์ เวสลีย์ ดาว (Arthur Wesley Dow)

3. แนวศิลปะสร้างสรรค์โดยไม่ชี้แนะ (The Nondirected Creative Art Approach) เป็นผลมาจากพัฒนาการนอกศาสตร์ทางศิลปะในโรงเรียน แต่เป็นแนวจากปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressive Education Association) ซึ่งเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เกิดจากความรุ่งเรืองของวิชาจิตวิทยาที่สนใจการศึกษาเด็ก โดยเน้นการให้ความสนใจ ความต้องการ ความสามารถ คุณลักษณะเฉพาะของเด็กๆ นักการศึกษาที่สำคัญ เช่น จี. สแตนลีย์ ฮอลล์ (G. Stanley Hall), ฟรานซิส ดับบลิว. ปาร์กเกอร์ (Francis W. Parker) มีการค้นพบหลักการวาดภาพในเชิงวิทยาศาสตร์ มีผลงานวิจัยใน ค.ศ. 1908 ทั้งในอเมริกา และยุโรป ที่ชี้ให้เห็นว่า ชั้นพัฒนาการทางความสนใจ ทักษะ และบุคลิกลักษณะของการวาดภาพเป็นการก่อให้เกิดทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะตามธรรมชาติจากวัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ นักศิลปะศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น ฟรานซ์ ซิเชค (France Cizek) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) โดยได้รับแนวคิดจิตวิทยาจาก ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ช่วยเสริมในเรื่องการปลดปล่อยทางอารมณ์ลงในผลงานศิลปะ

4. แนวประยุกต์ศิลป์ (Applied Art Approach) เน้นความทัดเทียม บทบาทศิลปะที่เป็นที่ยอมรับของสังคม การประยุกต์การเรียนรู้ศิลปะสู่การดำเนินชีวิต ใช้ศิลปะในโรงเรียนเป็นสื่อที่จะยกระดับบรรณนิยมของสังคม เกี่ยวกับงานศิลปะในสิ่งแวดล้อม มีสถาบันที่สำคัญเกิดขึ้นคือ เบาเฮาส์ (Bauhaus) ก่อตั้งโดย วอลเตอร์ โกรพัส (Walter Gropius) มีโครงการที่สำคัญเกิดขึ้นในยุคนี้คือ Owatonna Art Project ให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมให้มีสุนทรียภาพ นักศิลปะศึกษาที่สำคัญ เช่น เอ็ดวิน ซิกเฟลด์ (Edwin Ziegfeld) เฟรดเดอริก โลแกน (Frederick Logan) จูน คิง แมคฟี (June King Mcfee) เป็นต้น

5. แนวจิตวิทยา (The Psychological Approach) จากที่ผ่านมา ศิลปะศึกษาไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเน้นความคิดสร้างสรรค์ การไวต่อการรับรู้เชิงสุนทรีย การแก้ปัญหาเชิงสุนทรีย และการเรียนรู้ศิลปะอื่น ๆ แต่ครูไม่แน่ใจว่าจะทำอย่างไร ผู้บริหารและผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ มองศิลปะเป็นชั่วโมงพักผ่อน จนกระทั่งเกิดโครงสร้างแนวทางการจัดชั้นเรียนอย่างมีความหมาย โดยแนวทางจิตวิทยาเริ่มมีบทบาทขึ้น ผู้นำที่สำคัญเช่น เฮอเบอร์ต รีด (Herbert Read) วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) มีการแบ่งพัฒนาการออกเป็นด้านต่าง ๆ เช่น สติปัญญา อารมณ์ การรับรู้ กายภาพ สังคม ความคิดสร้างสรรค์ สุนทรียศาสตร์ ในด้านวิธีการสอน ครูยังมีบทบาทเป็นผู้ชี้แนะ กระตุ้น และให้ข้อเสนอแนะ

6. แนวเน้นเนื้อหา (Content Approach) การศึกษาทั่วไปใน

อเมริกากำลังตื่นตัวในเชิงเน้นเนื้อหา ในทางศิลปศึกษา เอลเลียต ไอล์เนอร์ (Elliot Eisner) ทำการศึกษาสำรวจพบว่า โรงเรียนในระดับอุดมศึกษาขาดความรู้ทางศิลปะ แนวนี้เป็นแนวที่เน้นเนื้อหาเชิงพุทธิปัญญา (Cognitive Content) เพื่อให้นักเรียนฉลาด มีความไวในการชมงานศิลปะ การวิจารณ์ การตีความศิลปะ

7. แนวสุนทรียศาสตร์ (The Aesthetic Education Approach)

เกิดขึ้นจากการที่เน้นสติปัญญาและพฤติกรรม ทำให้กลุ่มนักวิชาการรู้สึกว่าเป็นกระบวนการที่มีชีวิตชีวา โดยกลุ่มนี้เน้นการพัฒนาความรู้สึก การปรับตนให้เข้ากับประสบการณ์ และการไวต่อความรู้สึก นักเรียนได้รับการตระหนักเชิงสุนทรีย เพื่อตอบโต้ความเปลี่ยนแปลงทางการรับรู้ และเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต นักศิลปศึกษาที่สำคัญ เช่น เมอร์ลี แฟลนเนอร์รี่ (Merle Flannery) เวลลิงตัน เจ. แมดเดนฟอร์ด (Wellington J. Madenfort) และ สแตนลีย์ เอส. แมคโลจา (Stanley S. Macloja)

8. แนวสหศิลปศึกษา (Arts Education Approach) เป็นการ

รวมศิลปะแนวต่าง ๆ ทั้งหมด ไม่เพียงทัศนศิลป์ เป้าหมายเพื่อเพิ่มสมรรถภาพในการสัมผัสคุณค่าเชิงสุนทรียในสิ่งแวดล้อม นักศิลปศึกษาในแนวนี้ เช่น มานูเอล บาร์แคน (Manuel Barkan) แชปแมน (Chapman) และ เคิร์น (Kern) โดยเชื่อว่า การเรียนศิลปศึกษาสาขาต่าง ๆ จะเรียนรู้ได้กว้างไกลกว่าถ้าเรียนหลาย ๆ สาขาศิลปะต่าง ๆ จึงถูกล่อหลอมเข้าด้วยกัน และเข้ากับวิชาอื่น ๆ ด้วย โดยใช้ศิลปะเป็นแกนในการเรียนรู้

9. แนวคัดสรรตามความเหมาะสม (Eclecticism) จากอดีตเป็น

ต้นมา ความเปลี่ยนแปลงของศิลปศึกษามาจากภายนอกขอบเขตของศิลปศึกษา สำหรับแนวคัดสรรตามความเหมาะสมนี้ คือการปรับใช้แนวทั้งหมดที่มีอยู่ให้เข้ากับสถานการณ์ เป็นการผสมผสานคุณลักษณะทางความคิด ความรู้สึก การรับรู้ให้เข้ากับการสร้างสรรค์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างงานศิลปะ และการดำรงชีวิต

จากแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาที่สำคัญที่ได้นำเสนอข้างต้น จะพบว่า มีนักศิลปศึกษาที่สำคัญในต่างยุคต่างสมัยได้เสนอแนวคิดทางปรัชญาศิลปศึกษาไว้ โดยต่างก็มีจุดยืนหรือจุดเน้นแตกต่างกันออกไป จึงทำให้เกิดแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อ ความนิยมในแนวคิดนั้น ๆ

1.6.4 ทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาของ อาเธอร์ เอฟแลนด์ (Arthur Efland)

(Efland, 1979)

อาเธอร์ เอฟแลนด์ เป็นนักวิชาการทางศิลปศึกษาที่ได้ศึกษา ตรวจสอบ งานเขียนที่เกี่ยวกับศิลปศึกษา และพบว่า วิวัฒนาการทางการสอนทางศิลปศึกษาสามารถนำมา จัดกลุ่มเป็นทฤษฎีขึ้นได้ โดยเอฟแลนด์วางเค้าโครงทฤษฎีการสอนศิลปศึกษาโดยวิเคราะห์ปัจจัย พื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะ และใช้ปัจจัยเหล่านี้เป็นหลักในการเปรียบเทียบและประสานกับ ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ จากนั้นจึงเทียบเคียงกับทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีทางการสอน และในที่สุด จึงนำเสนอทฤษฎีในการสอนศิลปศึกษา

องค์ประกอบของวัฏจักรทางศิลปะ คือองค์ประกอบพื้นฐานของสถานการณ์ ทางศิลปะ ได้แก่

1. ตัวงานศิลปะ (The Work of Art Itself)
2. ศิลปิน (The Artist)
3. ผู้ชมงานศิลปะ (The Audience)
4. สาระหรือความเป็นสากลในงานศิลปะ (The Universe)

ถึงแม้ทุกสถานการณ์ทางศิลปะจะประกอบด้วยองค์ประกอบที่กล่าวถึงนี้ แต่น้ำหนักการเน้นในแต่ละองค์ประกอบอาจแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดยืนของกลุ่มบุคคล ในการให้ความสำคัญตามความถนัดหรือตามบทบาทเฉพาะอย่าง เช่น นักวิจารณ์ศิลปะจะมุ่งแยกแยะ วิเคราะห์ และประเมินค่างานศิลปะตามหลักและวิธีการของตน ในขณะที่บุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ศิลปิน หรือ ครูศิลปะจะมีจุดยืนและให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบหนึ่ง ๆ แตกต่างกันไป

ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ เมื่อพิจารณาโดยยึดองค์ประกอบพื้นฐานของ สถานการณ์ทางศิลปะดังที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นแกน สามารถเทียบเคียงกับทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์หลัก ได้ 4 แนวดังนี้คือ

1. ทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theory) เป็นแนวทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการเป็นสากล หรือธรรมชาติ การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะในแนวนี้ คือ การพิจารณา ระดับความใกล้เคียง หรือความเหมือนกับต้นแบบในความเป็นสากล จากธรรมชาติ หรือจากชีวิต

ดังนั้นวิถีทางการสร้างงานศิลปะของศิลปินที่ทำงานตามแนวมิเมติก คือ การลอกเลียนแบบให้ได้เหมือนจริงมากที่สุด

2. ทฤษฎีแพรกมาติก (Pragmatic Theory) เป็นแนวทฤษฎีที่มีผู้ชมเป็นแกนกลางเน้นการเป็นกระบวนการ หรือการเป็นสื่อกลาง ดังนั้น งานศิลปะในแนวนี้จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดผลต่อความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวผู้ชม การพิจารณาคุณค่าของงานศิลปะในแนวแพรกมาติก คือ การพิจารณาตามลำดับที่งานศิลปะจะสามารถสร้างความพึงพอใจหรือความรู้สึกหนึ่ง ๆ ในตัวผู้ชม หรือ ประสิทธิภาพของงานศิลปะในการให้สาระความรู้แก่ผู้ชมซึ่งสามารถใช้เป็นหลัก หรือ แนวทางในการประเมินคุณค่าของงานศิลปะในโอกาสต่อไปภายหน้า

3. ทฤษฎีเอกซ์เพรสซิฟ (Epressive Theory) เป็นแนวทฤษฎีที่ยึดตัวศิลปินผู้สร้างงานศิลปะเป็นศูนย์กลาง ความหมายของศิลปะตามแนวนี้ คือ การแสดงออกตามเจตนาอารมณ์หรือความรู้สึกของศิลปิน ดังนั้น การประเมินคุณค่าของงานศิลปะในแนวนี้ คือ การพิจารณาจากระดับที่งานศิลปะสามารถแสดงออกซึ่งอารมณ์ของศิลปิน

4. ทฤษฎีออบเจกทิฟ (Objective Theory) เป็นแนวที่ยึดงานศิลปะเป็นศูนย์กลางกล่าวคือ เชื่อว่า งานศิลปะเป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวของมันเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยแหล่งอ้างอิงจากภายนอก คุณค่าดังกล่าวอาศัยเพียงหลักและกฎเกณฑ์ทางศิลปะที่ปรากฏอยู่ในตัวงานศิลปะเอง

ทฤษฎีทางจิตวิทยา จากการวางแนวความคิดโดยใช้สถานการณ์ทางศิลปะแล้วประมวลแนวทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ตามโครงสร้างดังกล่าว จากจุดนี้เพื่อเป็นการโยงเข้าสู่แนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปะ จึงควรจะประมวลแนวทฤษฎีทางจิตวิทยาตาม จึงจะเห็นสภาพและธรรมชาติในการจัดการเรียนรู้ชัดเจนขึ้น ทฤษฎีทางจิตวิทยาตามโครงสร้างหลักดังกล่าวสามารถแยกแยะเป็น 4 แนวทาง ได้ดังนี้

1. จิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Psychological Behaviorism) โดยพิจารณาร่วมกับทฤษฎีมิเมติกทางสุนทรียศาสตร์ จะเห็นความสอดคล้องกันในแง่ที่ว่า เน้นการลอกเลียนแบบการเรียนรู้ในเชิงจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมเกิดขึ้นได้ด้วยการเลียนแบบ ตัวอย่างเช่น เด็กจะเรียนรู้การพูดโดยการเลียนแบบจากเสียงที่เกิดจากการพูดของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะจากพ่อแม่ แม้กระทั่งการทำท่าทางต่าง ๆ เด็กจะเลียนแบบจากผู้ใหญ่เช่นกัน ทุกคนคิดเกี่ยวกับศีลธรรม

จริยธรรมก็เกิดจากการที่ได้เปลี่ยนแปลงจากรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ และสังคมของตน โดยภาพรวมทางด้านการเรียนรู้ทางศิลปะก็เช่นเดียวกัน เกิดขึ้นจากการลอกเลียนแบบงานของผู้อื่น เป็นต้นว่าการเลียนแบบการวาดของครู หรือเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติตามที่ปรากฏต่อสายตา

2. ทฤษฎีจิตวิทยาปัญญานิยม (Cognitive Psychology) สามารถเทียบเคียงได้กับทฤษฎีแพรงมาติกทางสุนทรียศาสตร์ กล่าวคือ เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ในกระบวนการดังกล่าวมนุษย์จะแยกแยะสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่รับรู้เข้ามา และเลือกใช้เฉพาะอันที่เหมาะสมในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ทางด้านการเรียนรู้ทางศิลปะนั้นจะเกิดจากการตั้งสมมติฐาน เป็นต้นว่า เมื่อวาดรูปหนึ่ง ๆ แล้วจะทำให้ผู้อื่นเข้าใจในสิ่งที่ตนตั้งใจจะวาดหรือไม่ ถ้าเมื่อวาดไปแล้วคนอื่นเข้าใจ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าสัญลักษณ์นั้นคือ ตัวแทนสิ่งที่ตนตั้งใจจะวาด แต่ถ้าผู้อื่นไม่เข้าใจ ก็จะยกเลิกสมมติฐานเดิม และลองตั้งสมมติฐานใหม่เพื่อยืนยันสัญลักษณ์ที่เป็นที่เข้าใจของผู้อื่นต่อไป

3. ทฤษฎีจิตวิทยาจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Psychology) สามารถพิจารณาพร้อมกับทฤษฎีเอกซ์เพรสชันทางสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์นี้มีความเชื่อว่าพฤติกรรมทั้งหลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกที่ถูกกระตุ้นจากความต้องการภายในของตัวบุคคล ตัวอย่าง เช่น ศิลปินจะถ่ายทอดความต้องการจากจิตใต้สำนึกของตนออกมาในงานศิลปะ เด็กจะถ่ายทอดสิ่งที่ไม่อาจสามารถมี หรือทำได้ในความเป็นจริง เช่น โลกสมมติ หรือสิ่งที่เป็นสิ่งต้องห้ามโดยผู้ใหญ่หรือโดยสังคม เช่น การท่องเที่ยวในอวกาศ การพจญภัยที่เสี่ยงอันตราย เป็นต้น

4. ทฤษฎีจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) ในขณะที่ทฤษฎีออบเจกทีฟทางสุนทรียศาสตร์เห็นว่า งานศิลปะเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์ในตัวมันเอง ทฤษฎีจิตวิทยาแนวเกสตัลท์กล่าวถึงพฤติกรรมมนุษย์ว่า เป็นสิ่งที่มองโดยภาพรวมมากกว่าการรวมกันของส่วนประกอบย่อย ๆ ต่าง ๆ อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมมีความเป็นเอกภาพ ไม่สามารถนำมาแยกย่อยเป็นองค์ประกอบเล็ก ๆ การรับรู้เกิดขึ้นจากสภาพการณ์ในสนามการรับรู้

ทฤษฎีทางการสอน

จากทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเทียบเคียงกับแนวทฤษฎีทางจิตวิทยา ทำให้มีแนวทางในการจัดแยกแยะประเภทการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีจุดเน้นและรูปแบบแตกต่างกันออกไปตามสมมติฐาน 4 ประการ ซึ่ง เอฟแลนด์ ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ ดังนี้

1. ถ้าศิลปะคือการลอกเลียนแบบ และการเรียนรู้เกิดขึ้นโดยการลอกเลียนแบบ ดังนั้น อะไรคือ การสอน
2. ถ้าศิลปะเป็นเสมือนการติดต่อประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้ดู และสิ่งที่ถูกมองหรือเป็นการประสานเรื่องราวระหว่างศิลปินกับผลงานที่เขาสร้างขึ้น ดังนั้น อะไรคือ การสอน
3. ถ้าศิลปะเป็นการแสดงออกด้วยตนเองของศิลปิน และถ้าพฤติกรรมทุกอย่างได้รับการจูงใจโดยแรงขับที่ซ่อนอยู่ภายใน ดังนั้น อะไรคือ การสอน
4. ถ้าศิลปะเป็นสิ่งที่จะถ่ายทอดตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างอิสระกับการสร้างงานเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องในความรู้ความเข้าใจนั้น และถ้าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจในทุก ๆ สิ่ง ดังนั้น อะไรคือ การสอน

ซึ่งคำตอบของสมมติฐานแต่ละข้อ มีดังนี้

1. การสอนตามทฤษฎีศิลปะที่มีเมตากับพฤติกรรมนิยม

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การสอนควรต้องมีการจัดหาแบบจำลอง เพื่อให้เด็กลอกเลียนแบบไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางการพูด การยอมรับข้อความในเพลงบรรเลง หรือการเต้นรำแบบหมุนตัว การสอนอาจนำเสนอแบบจำลองต่าง ๆ ที่ใช้ในการลงมือปฏิบัติ ผิดหัดตามกระบวนการและวิธีการที่จะช่วยแนะนำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในที่สุด เมื่อเกิดการใช้พฤติกรรมลอกเลียนแบบของนักเรียนกับแบบจำลอง ครูอาจชักนำส่วนอื่น ๆ ให้ปฏิบัติ หรือแนะนำให้นักเรียนทำงานอื่นเพิ่มขึ้น การเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศิลปะ และเมื่อกฎเกณฑ์เหล่านั้นได้รับการสังเกตครูที่ประสบความสำเร็จในการสอนจะสามารถแนะนำให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ออกมาได้

2. การสอนตามทฤษฎีแปรกมาติดกับปัญญานิยม

การสอนตามแนวนี้เห็นว่า จะต้องนำพานักเรียนไปสู่สถานการณ์ที่เขาคาดหวังไว้โดยผ่านการทดสอบความจริงบางอย่าง การทำงานศิลปะของนักเรียนอาจพยายามทำออกมาเพื่อทำนายว่า ผู้ดูจะตอบสนองต่อสัญลักษณ์ทางศิลปะที่เขาสร้างขึ้นมาอย่างไร ขณะที่นักเรียนในฐานะผู้ฟังจะอาศัยวิธีการใช้สิ่งแวดล้อมทางสุนทรียศาสตร์กับความคาดหวัง หรือสมมติฐานที่วางไว้ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับหรือไม่ยอมรับในผลงานนั้น นักเรียนในสถานการณ์แวดล้อมทั้ง 2 ประเภทสามารถออกมาเผชิญหน้ากับสมมติฐานทางศิลปะที่เบี่ยงเบนไปได้ และประเภทของศิลปะที่เขาสามารถหยั่งรู้ได้ด้วยคามพึงพอใจ ความเข้าใจและความซาบซึ้ง รวมทั้งศิลปะทุกประเภทที่เขา

รู้สึกว่าเป็นงานศิลปะที่มีคุณภาพ และสมมติฐานอื่น ๆ ที่ยังคงมีอยู่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากศิลปะของเขา จะมีอิทธิพลต่อผู้ดูงานของเขา สามารถกล่าวได้ว่า กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศิลปะ จะสามารถทำให้บุคคลกล้าออกมาเผชิญกับการติดต่อประสานสัมพันธ์ด้วยตนเอง ครูเป็นเพียงผู้สร้างปัญหาเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งปัญหาที่เด็กเผชิญจะนำไปสู่การสร้างสรรค หรือการยอมรับงานศิลปะในสถานการณ์ทางสังคม เช่น ในห้องเรียน ห้องประชุม หรือชุมชนทุกแห่ง

3. การสอนตามทฤษฎีเอกซ์เพรสซิฟกับจิตวิเคราะห์

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การสอนไม่ใช่การจัดการแบบจำลองเพื่อให้เด็กลอกเลียนแบบ และไม่ใช่การกำหนดปัญหาให้นักเรียนแก้ไข หรือการตั้งสมมติฐานให้นักเรียนทำการทดสอบแท้ที่จริงแล้ว เป็นการนำพาผู้เรียนไปสู่สถานการณ์ตามความเป็นจริงของตัวนักเรียนเอง ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ไม่สามารถมีกฎเกณฑ์ใด ๆ มาบังคับให้เกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจากการกำหนดโดยการสอนหรือจากครู ซึ่งเป็นเสมือนผู้มีอำนาจ การสอนต้องกำหนดสถานการณ์ที่ควรอนุญาตเพื่อให้มีการแสดงออก เพื่อเปิดเผยสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้จิตใต้สำนึก ผลที่ได้จากการสอนอาจไม่ใช่งานศิลปะที่เป็นการแสดงออกทางจิตใจของนักเรียนเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นผู้มีสุขภาพอนามัยดีของนักเรียนด้วย

4. การสอนตามทฤษฎีออบเจกทีฟกับจิตวิทยาเกสโตลท์

ทฤษฎีนี้เห็นว่า การสอนจะนำพานักเรียนไปสู่การเรียนรู้ลักษณะของงานศิลปะตามความจริงที่คาดหวังไว้ ลักษณะดังกล่าวอาจเรียนรู้ได้จากการค้นพบ แต่การสอนอาจได้รับการมองว่าเป็นวิธีการแสดงให้ผู้เรียนเห็นว่า มีสิ่งใดบ้างที่จะต้องค้นหา โดยการช่วยให้ผู้เรียนหันกลับไปมองลักษณะของงานศิลปะอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้คุณลักษณะที่ละเอียดลึกซึ้งกว่าที่อาจจะอยู่นอกเหนือจากการค้นพบของผู้มาเห็นงานเป็นคนแรก การสอนอาจเป็นการกำหนดสถานการณ์ที่นักเรียนสามารถแบ่งแยกหรือรวมการตอบสนองต่องานศิลปะของเขาเข้าด้วยกัน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางศิลปะอาจไม่ต้องคำนึงถึงความจริงที่ว่า การรู้จักนิมิตใจวิเคราะห์ในการเรียนรู้การเข้าใจอาจไม่มีประโยชน์สำหรับเด็ก จนกว่าการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การเข้าใจจะได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอ ความสามารถในการเรียนรู้ การทำความเข้าใจอาจเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการพัฒนา เช่นเดียวกับการทำงานศิลปะเกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในด้านรูปแบบ

จากการศึกษาทฤษฎีทางการสอนศิลปศึกษาของ Arthur Efland สรุปได้ว่า

เอฟแลนด์ แบ่งประเภทการสอนศิลปศึกษาไว้ 4 ทฤษฎีด้วยกัน (ดูเพิ่มเติมที่ภาคผนวก จ., หน้า 21) ซึ่งใน 4 ทฤษฎีที่เอฟแลนด์นำมาจัดระบบไว้นี้ ผู้วิจัยพบว่า สามารถเป็นแนวทางในการใช้เป็นทฤษฎีที่สำคัญ จึงได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดแบ่งแนวคิดทางการเรียนการสอนของครูศิลปศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

2. ครูศิลปศึกษา

ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาให้แก่เด็กในโรงเรียนนั้น เป้าหมายที่สำคัญก็คือ การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ส่วนกระบวนการเรียนการสอนที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวก็คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กโดยใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อในการแสดงออกทางความคิด จินตนาการ และประสบการณ์ของเด็ก ในการจัดประสบการณ์โดยใช้กิจกรรมศิลปะเป็นเครื่องมือนั้น ครูนับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะครูจะต้องกำหนดและวางแผนอย่างถี่ถ้วนว่ากิจกรรมแต่ละอย่างที่จะจัดลงไปนั้น จะส่งเสริมให้เด็กเกิดความงอกงามในด้านใดเป็นอันดับแรก และด้านใดเป็นอันดับรองลงไป ในแต่ละกิจกรรมนั้นจะมีรูปแบบในการดำเนินการอย่างไร เด็กจึงจะมีพฤติกรรมตามที่ครูได้กำหนดหมายเอาไว้ (โอกาส บุญครองสุข, 2535)

เลิศ อานันทนา (2523) ให้ความหมายครูศิลปศึกษา (Art teacher) ไว้ว่า

คือผู้ที่ทำหน้าที่จัดดำเนินการเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษา (Art Education) อันประกอบด้วย กิจกรรมศิลปะในระดับพื้นฐาน เพื่อปลูกฝังความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะของสุนทรีย์ โดยมีความมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนากำลังคนทางด้านอารมณ์ จิตใจ นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูที่เป็นที่ต้องการของนักเรียน เรียงตามความต้องการดังนี้

1. มีความรู้ดี สามารถให้คำอธิบายได้อย่างแจ่มชัด
2. เอาใจใส่ และสามารถเข้าใจนักเรียนเป็นอย่างดี
3. ร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ขัน
4. มีลักษณะเป็นผู้นำ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้รวดเร็ว

5. บุคลิกลักษณะท่าทาง และการแต่งกายดี
6. ให้ความรักความอบอุ่น เป็นที่พึ่งของนักเรียน
7. มีความเป็นประชาธิปไตย เคารพ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. มีความเป็นกันเอง นำคบหาสมาคมในทุก ๆ โอกาส
9. กระตือรือร้น นำความรู้ใหม่ ๆ มาสอนนักเรียน
10. เป็นคนธรรมดาสามัญ ไม่เจ้ายศเจ้าอย่าง

สุลักษณ์ ศรีบุรี (2530) กล่าวถึงคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ ของครูผู้สอนศิลปศึกษาไว้ว่า

ควรมีรูปร่างหน้าตาดี เสียงดังฟังชัด สุขภาพพลานามัยดี สุภาพ มีอารมณ์ขัน ชอบ
ความเป็นระเบียบ เข้าใจผู้อื่น มีความประณีต มีความยุติธรรมมีสติปัญญาไหวพริบดี
รู้จักแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เข้าใจในตัวผู้เรียน สามารถแยกแยะความสามารถของ
นักเรียนแต่ละคนได้ ใช้สื่อที่คนอุปกรณ์อย่างสม่ำเสมอ รู้จักกระตุ้นให้ผู้เรียนทำ
กิจกรรมต่าง ๆ รู้จักสอนให้ผู้เรียนประเมินผลตนเอง เพื่อการพัฒนาการด้านความคิด
อารมณ์ และการแสดงออก

ทศินา แชมมณี (2526) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูศิลปศึกษา ดังนี้

1. ควบการศึกษาแผนการสอนล่วงหน้า
2. ควบปรับแผนการสอนให้เหมาะกับสภาพท้องถิ่น จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียน
ส่งเสริมความสนุกสนานเพลิดเพลิน และการแสดงออกของนักเรียน
3. ให้นักเรียนแสดงความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์
4. สร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเองกับนักเรียน
5. ระลึกไว้เสมอว่า มิได้มุ่งสอนให้นักเรียนเป็นศิลปิน แต่เป็นการปูพื้นฐานให้นักเรียน
มีความสำนึกในคุณค่า และประโยชน์ของศิลปะ สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดคุณค่าและรสนิยมที่ดี
6. ใ้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น
7. ให้ออกาสนักเรียนชี้แจงผลงาน อภิปราย และแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน
8. ฝึกให้นักเรียนรักษาความสะอาดสถานที่ และเครื่องมือเครื่องใช้หลังจากเสร็จงาน

และปลูกฝังความรับผิดชอบในการทำงาน

9. ยอมรับผลงานนักเรียน

10. จัดให้มีการแสดงผลงานนักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ชื่นชมผลงานของตนเอง และเป็นแนวคิดแก่ผู้อื่น

อุบล ตูจินดา (2532) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของครูศิลปะ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนที่ดีว่า ควรมีพื้นฐานทางด้านวิชาศิลปะอย่างดี มีความชำนาญในวิชาศิลปะ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการ เทคนิคการสอน มีประสบการณ์ในการทำงาน มีสถานภาพทางสังคมที่ดีมีความรักในผู้เรียนวิชาศิลปะและรักในการสอนศิลปะ ซึ่งพอจะแบ่งประเด็นหลัก ๆ คือ

1. มีความรู้ ความสามารถ ความถนัดทางศิลปศึกษาโดยตรง
2. มีอารมณ์ คือ มีการผ่อนคลาย รู้จักใช้อารมณ์ในทางที่เหมาะสม
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. มีความสามารถในการปรับปรุงพฤติกรรม

โยแซง (Yochin, 1967) กล่าวสรุปถึงบุคลิกลักษณะที่ดีของครูศิลปศึกษาไว้ว่า ควรมิกิริยาท่าทางเรียบร้อย สุขภาพและเสียงดี มีอารมณ์ขัน มีความกระตือรือร้น มีความเห็นอกเห็นใจ มีการเตรียมการสอน มีความสนใจต่อนักเรียน รักความก้าวหน้า มีความสามารถในการหาแหล่งข้อมูลความรู้ มีความทันสมัยในทางการศึกษาและศิลปศึกษา

National Art Education Association of the United States of America (1977) ได้กำหนดมาตรฐานของลักษณะครูศิลปะไว้ว่า ควรมีความรู้ในเนื้อหาเป็นอย่างดี สามารถสร้างสรรค์งานศิลปะของตนเองได้ มีความสามารถในการสอน ผ่านการศึกษาตามมาตรฐาน คือ ผ่านการศึกษาวิชาศิลปนิยม ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ มีความสามารถในการถ่ายทอดขบวนการ โครงสร้าง เทคนิควิธีการแสดงออกในการสร้างงานศิลปะ มีส่วนรวมในขบวนการเรียนการสอน หรือสาธิตให้เห็นความสามารถในงานศิลปะ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความรู้ในเรื่องพื้นฐานของศิลปะที่มีผลต่อชุมชน หรือสังคมนั้นด้วย

ปาสตัน (Paston, 1973) กล่าวถึงคุณลักษณะครูศิลปะที่มีประสิทธิภาพว่า ต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มีความสามารถหยั่งรู้ และเข้าถึงผู้เรียน
2. มีความสามารถในการรับรู้ถึงความรู้สึกภายในของผู้เรียนได้

3. มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้

4. รู้คุณค่าของตนเอง และของผู้เรียน

ลินเดอร์แมน (Linderman, 1980) กล่าวถึงลักษณะครูศิลปะที่ดีไว้ว่า

1. สอนดี และอดทนในการสอน สามารถถ่ายทอดความรู้ให้เด็กเกิดความสนใจ
2. เป็นคนตรงไปตรงมา รู้จักตนเอง และมีความสามารถ
3. ดูแลนักเรียนอย่างทั่วถึง เข้ากับนักเรียนได้ดี สนใจนักเรียนอย่างแท้จริง
4. ยอมรับนับถือ มีศรัทธาต่อเด็ก และเชื่อว่าเด็กยอมรับตนด้วย
5. เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถาม และยอมรับฟังความคิดเห็น
6. วางตนเป็นที่ยอมรับนับถือของนักเรียนและคนทั่วไป
7. เป็นคนก้าวหน้าทันสมัย
8. รักความสามัคคี ไม่อวดดี ไม่เห็นแก่ตัว
9. มีอารมณ์ขัน
10. ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เห็นใจและความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1982) กล่าวถึงลักษณะครูศิลปะในระดับ

มัธยมว่า

เป็นผู้มีความสำคัญมาก เพราะธรรมชาติของวิชาศิลปะมีลักษณะดึงดูดความสนใจของเด็กอยู่แล้วครูศิลปะควรสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้เกิดความชื่นชอบ เพราะมีโอกาสใกล้ชิดผู้เรียน สร้างความไว้วางใจ ยอมรับในผู้เรียนเท่า ๆ กับการยอมรับตนเอง สร้างบรรยากาศให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการสอนและแนะนำได้ดี ไม่ตัดสินผลงานแต่เพียงอย่างเดียว ต่ต้องเข้าใจถึงแนวความคิดของนักเรียนในการสร้างผลงานเป็นสำคัญด้วย

ไมเคิล (Michael, 1983) กล่าวถึงคุณลักษณะของครูศิลปะโดยรวมจากผลงานวิจัยต่าง ๆ ว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความสามารถในการสอน
2. มีการค้นคว้าทดลอง และใช้หลักจิตวิทยาอย่างกว้างขวาง

3. ใจเย็น เห็นอกเห็นใจ และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. มีความสามารถในการสร้างประสบการณ์ให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ และประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์
5. มีความสามารถในการรับรู้ และหาประสบการณ์ให้เกิดการเรียนรู้
6. มีสัมมาคารวะ ยิ้มแย้มแจ่มใส
7. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
8. มีทักษะในการตั้งคำถาม และตอบคำถามด้วยความเต็มใจ
9. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างกว้างขวาง
10. มีความยุติธรรม และเข้าใจในหลักของการวัดประเมินผล

จากลักษณะครูศิลปะดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ลักษณะครูศิลปะที่ดีก็มีลักษณะของครูที่ดีโดยทั่วไป เพียงแต่มีลักษณะที่แตกต่างออกไปบ้างในรายละเอียดปลีกย่อย เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะวิชา อาจารย์ประมวลลักษณะที่ดีของครูศิลปศึกษาได้ว่า ควรเป็นผู้มีบุคลิกที่น่าเคารพนับถือ มีความเมตตา กรุณา มีความมานะพยายาม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เอาใจใส่ต่อศิษย์ และมีศรัทธาต่ออาชีพครูอย่างแท้จริง มีความรู้ดี มีความสามารถในการสอน หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ มีการวางแผนการสอนล่วงหน้า จัดเตรียมการสอน อุปกรณ์การสอนให้สมบูรณ์ และจัดกิจกรรมศิลปศึกษาได้เป็นอย่างดี ใช้เทคนิควิธีการสอนที่จะนำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปศึกษาสู่ผู้เรียนด้วยกระบวนการที่เหมาะสม มีการติดตามผลการปฏิบัติงานของนักเรียน ด้วยเทคนิคการวัดผลที่ดีมีความถูกต้อง และยุติธรรม

3. ศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

การศึกษาในระบบโรงเรียนเริ่มครั้งแรกในรัชกาลที่ 5 แต่ในระยะแรกยังไม่พบว่า มีการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา จนในหลักสูตรปีพุทธศักราช 2438 จึงพบว่า ได้มีการเรียนวิชาวาดเขียนในโรงเรียน หลังจากนั้นได้มีการเรียนการสอนและปรับปรุงเนื้อหาวิชาเรื่อยมา (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) การเรียนวิชาศิลปะในโรงเรียนมีครั้งแรกในปี พ.ศ. 2438 ดังปรากฏรายละเอียด

ในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2438 ระบุว่า ให้มีการสอนวิชาศิลปะในประโยค 3 โดยกำหนดให้เรียนวาดเขียนทั้ง 4 ชั้น จะเห็นได้ว่า หลักสูตรในสมัยนั้นเน้นให้การวาดภาพเป็นวิชาศิลปศึกษาเพียงอย่างเดียว และให้เรียนกันเฉพาะในชั้นสูง ๆ ซึ่งเทียบได้กับระดับมัธยมในปัจจุบัน (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2531)

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532ข) กล่าวถึงพัฒนาการของศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาไว้ในหนังสือทัศนศิลปศึกษาไทย สรุปได้ว่า

วิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาได้มีการพัฒนาการตลอดมา โดยศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาที่ผ่านมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้ หลักสูตรพุทธศักราช 2448 กำหนดให้เรียนเยื่อเมตริหรือเรขาคณิต หลักสูตรพุทธศักราช 2452 และ 2454 มีทั้งการเขียนภาพ ระบายสี การออกแบบ และการฝีมือ ซึ่งเริ่มปลูกฝังคุณค่าทางสุนทรียภาพ คุณค่าทางการสังเกต คุณค่าทางความสะอาด เรียบร้อย คุณค่าทางความฉลาด คุณค่าทางการชอบทำงาน และคุณค่าในการออมทรัพย์ ศิลปศึกษาหลักสูตรพุทธศักราช 2456 ได้เริ่มพัฒนาการฝีมือสู่ศิลปหัตถกรรม หลักสูตรพุทธศักราช 2464 และ 2471 ได้ตัดทอนวิชาวาดเขียนทิ้งไป หลักสูตรพุทธศักราช 2480 มีการเน้นเกี่ยวกับทฤษฎีสี ทฤษฎีทางศิลปะเข้ามา หลักสูตรพุทธศักราช 2493 เริ่มมีการเสนอแนะวัสดุมากขึ้นในด้านการฝีมือ หลักสูตรพุทธศักราช 2498 รัฐได้ประกาศความมุ่งหมายเพิ่มจากพุทธิศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา โดยเพิ่มหัตถศึกษาขึ้น ในด้านศิลปศึกษาได้พยายามส่งเสริมให้นักเรียนแสดงความสามารถที่ซ่อนเร้นออกมาเป็นภาพและวัตถุ เน้นการสร้างสรรค์ นิสัยชอบประดิษฐ์ การรักษาความสะอาด ความมีระเบียบ หลักสูตรพุทธศักราช 2503 ในระดับมัธยมต้นบังคับวิชาวาดเขียน สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง อีก 1 ชั่วโมงนั้น ให้เลือกเรียน 2 วิชา ซึ่งอาจจะเลือกการปั้น แกะสลัก การแกะแบบพิมพ์ การตกแต่งบ้าน ชั้ร่อง ดนตรี หรือฟ้อนรำ สำหรับมัธยมปลายให้เลือกเรียน ซึ่งมีทั้งวิจิตรศิลป์และการช่าง หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 จัดอยู่ในกลุ่มพัฒนาบุคลิกภาพ ม.1 บังคับ 2 คาบ เลือกไม่เกิน 2 คาบ ม.2 บังคับ 2 คาบ เลือกไม่เกิน 4 คาบ ม.3 เลือกไม่เกิน 6 คาบ โดยใช้เวลาคาบละ 50 นาที มีจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษา ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยของตนเอง
2. เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจทางศิลปะ
3. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และความสัมพันธ์ของศิลปะกับชีวิต

4. เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพโดยปลูกฝังความประณีตละเอียดอ่อน และมีรสนิยมในการเลือกสรร ที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม
5. เพื่อส่งเสริมการแสดงออกโดยการค้นคว้าทดลอง ปฏิบัติกิจกรรมจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเห็นความสำคัญของกิจกรรมร่วมในหมู่คณะ
6. เพื่อให้เกิดความนิยมชมชื่นที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย
7. เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่งานอดิเรกหรือการประกอบอาชีพสำหรับผู้ถนัดและสนใจ
8. เพื่อให้เกิดผลในการผ่อนคลายจิตใจและอารมณ์

ส่วนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 จัดแบ่งวิชาศิลปศึกษาออกเป็นกลุ่มศิลปกรรม และศิลปหัตถกรรม พอสรุปได้ว่ามีเป้าหมาย ดังนี้

1. ศิลปะพัฒนาพฤติกรรมทางศิลปะ
2. ศิลปะพัฒนาบุคลิกภาพ
3. ศิลปะพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้นำทัศนศิลป์ ดนตรี ฆ้องร้อง และนาฏศิลป์ มารวมกันใช้ชื่อว่า ศิลปะกับชีวิต บังคับให้เรียนในชั้น ม. 1, ม.2 และ ม.3 รวมทั้งสิ้น 6 รายวิชา รายวิชาละ 1 คาบต่อสัปดาห์ โดยมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐานด้านศิลปะ
2. เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมไทย และรู้จักรักษาเพื่อ

เป็นมรดกสืบทอดต่อไป

3. เพื่อให้สามารถใช้ศิลปะพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพ และรสนิยม
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานศิลปะได้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ

ของตนเอง

นอกจากนี้ ยังเปิดรายวิชาเลือกรวมทั้งสิ้น 39 รายวิชา (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ 2535ก)

สำหรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) วิชาศิลปะจัดอยู่ในวิชาเลือกเสรี เปิดรายวิชาทั้งสิ้น 82 รายวิชา ซึ่งมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจด้านศิลปะ
2. เพื่อให้มีทักษะในการแสดงออกอย่างเสรี โดยอาศัยศิลปะเป็นสื่อ

3. เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ มีความนิยมชมชื่นในศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล มีนิสัยที่ดีในการทำงาน

4. เพื่อนำความรู้และความถนัดทางศิลปะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะ (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ, 2535ข)

จากการศึกษานำพัฒนาของศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา พอสรุปได้ว่า ศิลปศึกษาในระบบโรงเรียนได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2438 เริ่มจากการบรรจุเนื้อหาวิชาวาดเขียน ต่อมาพัฒนาขึ้นเป็นเชิงการออกแบบและเรขาคณิต จนกระทั่งภายหลังเริ่มเห็นคุณค่าของศิลปะในหลาย ๆ ด้านขึ้น เช่น สุนทรียภาพ ฯลฯ และมีการพัฒนาในรายเนื้อหาเพิ่มขึ้นเรื่อยมาเป็นลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้จัดเป็นลักษณะบูรณาการ โดยนำทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์มารวมกัน ใช้ชื่อวิชาว่า "ศิลปะกับชีวิต"

ในการนำเสนอศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอตามองค์ประกอบของศิลปศึกษาในด้านหลักสูตร ครู นักเรียน โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน และตามกระบวนการเรียนการสอนในด้านวิธีสอน สื่อการสอน และการวัดผล ซึ่งจะได้นำเสนอ ดังนี้

3.1 องค์ประกอบของศิลปศึกษา

3.1.1 หลักสูตร

หลักสูตรถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีรูปแบบของหลักสูตร ตามที่ ไมเคิล (Michael, 1983 อ้างถึงใน สังคม ทองมี, 2534) ได้เสนอแนวทางในการจัด และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม โดยแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดวิชา 2) หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดนักเรียน และ 3) หลักสูตรที่ปรับและพัฒนาโดยยึดนักเรียน ซึ่งมีหลักการและแนวคิด พอสรุปได้ดังนี้

1) หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดวิชา

ศิลปะในหลักสูตรรูปแบบนี้ ได้รับความสำคัญในแง่ของการเป็นศาสตร์หรือองค์ความรู้ เช่นเดียวกับความรู้ทางวิชาการแขนงอื่น ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ และ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้น การวางหลักสูตร จึงอาศัยการวิเคราะห์ แยกแยะเนื้อหาวิชาเป็นหมวดความรู้ต่าง ๆ เช่น องค์ประกอบ หลักการ ทักษะความรู้ และประวัติศาสตร์ จากนั้นจึงจัดลำดับเนื้อหาที่ตายตัวตามแนวที่เชื่อว่าเป็นพื้นฐานและส่วนอื่น ๆ ตามลำดับ ครูจะสอนไปตามลำดับของแผนที่วางไว้

อย่างเคร่งครัด นักเรียนจะทำกิจกรรมอย่างเดียวกันหมดในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนที่ไม่ลำบากแก่นักเรียน เพราะเป็นรูปแบบเดียวกันกับการเรียนวิชาอื่น ๆ ชั้นเรียนจึงมักเป็นทางการและเป็นระเบียบ เพราะกิจกรรมหลักจะเป็นแบบฝึกหัดที่ครูกำหนดตามแนวหลักสูตรซึ่งง่ายสำหรับครูในการประเมินผล เพราะทราบล่วงหน้าถึงผลสำเร็จของงาน ตลอดจนความรู้และทักษะที่นักเรียนต้องเรียน อย่างไรก็ตาม นักเรียนที่ไม่ค่อยมีความมั่นใจ และรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถทำตามคำสั่งได้ อาจเกิดความเครียดและวิตกกังวล และแสดงออกในพฤติกรรมตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรรูปแบบนี้

2) หลักสูตรที่วางแผนล่วงหน้าโดยยึดนักเรียน

ศิลปะรูปแบบนี้ เช่นเดียวกับรูปแบบแรก คือ ได้รับการมองในรูปของศาสตร์และมีเนื้อหาวิชาที่ชัดเจน ส่วนลักษณะเฉพาะของรูปแบบหลักสูตรนี้คือ จัดลำดับเนื้อหาที่ยืดหยุ่นเพื่อรองรับความต้องการและความสนใจของนักเรียนแต่ละกลุ่ม หรือเพื่อรองรับสถานการณ์ที่เป็นไปหรือน่าสนใจ ในการวางแผนหลักสูตร ครูจะคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของนักเรียน ประกอบกับการประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในปีการศึกษาหนึ่ง ๆ แล้วปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกัน เช่น การวาดภาพระบายสี อาจนำมาใช้ในงานเริ่มเปิดภาคเพื่อเสริมความมั่นใจและความสนใจในศิลปะ การทำโปสเตอร์ หรือการออกแบบอาจจัดไว้ตอนที่โรงเรียนจะมีกิจกรรมพิเศษ การจัดหลักสูตรในรูปแบบนี้ อาจเรียกว่าเป็นการยึดนักเรียน ด้วยการกึ่ง ๆ การจัดลำดับโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student - Oriented with Quasi Student - Centered Sequencing) เพราะครูจะคำนึงถึงนักเรียน และพยายามนำเสนอประสบการณ์ที่จำเป็นในเวลาที่มีความหมาย เพื่อให้เข้ากับความต้องการและความสนใจของนักเรียน การจัดแบบนี้เหมาะสำหรับวิชาเริ่มต้นของระดับมัธยมศึกษา หากครูรู้สึกว่า ต้องสอนพื้นฐานที่สำคัญ ๆ หรือ เพื่อการสอนประสบการณ์เฉพาะเบื้องต้นทางศิลปะ

3) หลักสูตรที่ปรับและพัฒนาโดยยึดนักเรียน

ครูศิลปะจะปรับแผนพัฒนาหลักสูตรต่อเมื่อได้ศึกษาปัจจัยหลัก ๆ เกี่ยวกับนักเรียนแล้ว ได้แก่ ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถในการนำไปใช้ สถานภาพเบื้องต้น และแง่มุมอื่น ๆ ซึ่งอาจกระทบต่อการเรียนรู้และพัฒนาการ ไม่มีการกำหนดเนื้อหาวิชาไว้ล่วงหน้าขึ้นอยู่กับความสนใจของนักเรียน วิธีการนี้ครูและนักเรียนจะร่วมกันทำงาน ร่วมกันปรึกษาหารือในการเสนอแนะกิจกรรมต่าง ๆ ครูเป็นผู้แนะนำ หรืออำนวยความสะดวก นักเรียนทั้งชั้นอาจทำ

กิจกรรมเหมือน ๆ กัน หรือแตกต่างกันก็ได้ การจัดชั้นแบบนี้เหมาะกับชั้นเรียนที่ผ่านวิชา ซึ่งเป็นระบบชัดเจนมาแล้ว เพราะนักเรียนควรมีพื้นฐานทางศิลปะมาพอสมควร เหมาะกับการใช้กับนักเรียนเป็นรายบุคคล ที่สามารถกระตุ้นตัวเองในการทำงาน มีความรับผิดชอบ ตัวครูต้องปรับให้ทันกับสถานการณ์ และมีพื้นความรู้ที่จะรองรับความสนใจของนักเรียน โดยที่แผนการสอนจะกำหนดขึ้นเฉพาะของนักเรียนแต่ละคน

3.1.2 ครูกับแนวคิดทางศิลปศึกษา

ครูศิลปศึกษาเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญและมีบทบาทเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนงานกิจกรรมทั่วไปภายในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้กล่าวถึงครูศิลปศึกษากับแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะไว้หลายท่านด้วยกัน อาทิ

วินัย โสมติ (2528) กล่าวว่า

ในแวดวงของการศึกษาทางศิลปะนั้น มีแนวทางอยู่ 2 ประการ คือ การศึกษาศิลปะโดยตรงประการหนึ่ง ซึ่งหมายถึง การศึกษาค้นคว้า ฝึกฝนทางศิลปะแขนงใดแขนงหนึ่ง ให้มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี อีกประการหนึ่งคือ การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนทางศิลปะ ซึ่งต้องศึกษาวิชาการศึกษา และวิชาศิลปะควบคู่กันไป เรียกว่า ศิลปศึกษา (Art Education) แต่เดิมไม่เรียกว่าศิลปศึกษา เพราะเป็นเรื่องของการศึกษาศิลปะทั่ว ๆ ไป ผู้ใดมีความชำนาญก็จะถูกยกย่องให้เป็นครู การเรียนการสอนก็ไม่มีเวลาที่แน่นอน ไม่มีการจัดลำดับเนื้อหา มีลักษณะเป็นการเรียนแบบช่างฝึกหัด (Apprenticeship) เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยน ประชากรมีเพิ่มขึ้น การศึกษาแขนงต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าขึ้น การเรียนการสอนก็เริ่มเป็นระบบขึ้น ผู้เรียนมีโอกาสค้นคว้าหาแบบอย่างของตนเองมากขึ้น ประกอบกับคำแนะนำของครูอาจารย์แนวคิดทางศิลปศึกษาที่ยังยึดมั่นอยู่กับครูอาจารย์ตามสำนักต่าง ๆ ก็เปลี่ยนมามุ่งที่ธรรมชาติของผู้เรียน เสรีภาพของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงทางการเรียนการสอนจากอดีตมาเป็น 2 แนวทาง ดังกล่าว ได้เกิดความสับสนขึ้นในทางแนวคิดและการปฏิบัติซึ่ง ชัยณรงค์ เจริญพาณิชย์กุล (2533) ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า . . . มีสิ่งที่ยังเป็นปัญหาอยู่ คือ ความสับสนระหว่างศิลปศึกษากับ วิชาจิตรศิลป์ หรือระหว่าง Art Education กับ Fine Art . . . ศิลปศึกษาเป็นศาสตร์ที่มุ่งเป้าหมายไปที่กระบวนการเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ (The Creative Process) การแสดงออก (The Self-Expression) และการรับรู้เกี่ยวกับความงาม (Aesthetic Awareness) มีนักวิชาการศิลปศึกษาที่มีชื่อเสียงตั้งคำถามไว้ว่า เราแบ่งแยกกันอย่างไรระหว่างวิชาจิตรศิลป์ กับศิลปศึกษา หรือระหว่างการศึกษาศิลปะกับการศึกษาผ่านศิลปะ อย่างแรกเน้นการเรียนเกี่ยวกับ ศิลปะจริง ๆ เพื่อให้ได้ผลถึงขั้นผู้เรียนนำศิลปะไปประกอบอาชีพได้ อย่างที่สองเป็นการเรียนโดยให้ ศิลปะเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ และมี บุคลิกภาพที่ดี แต่ในสภาพความเป็นจริงกลับมีการใช้สับสนปนประหว่างอย่างแรกกับอย่างที่สอง

ตำรา วรงค์อุปราช (2529) ได้พูดถึงความสับสนในวงการศิลปะไว้อย่าง น่าสนใจ ดังนี้

ความสับสนในเรื่องความหมายของศิลปะ และการศึกษาศิลปะในประเทศของเรานั้น ยังมีอยู่ในประชาชนทั่วไป และแม้แต่ในหมู่นักการศึกษา และผู้บริหารการศึกษา ทั้งนี้ก็ เนื่องจากขาดความสนใจในเรื่องนี้ในเชิงวิชาการ นอกจากมีความสับสนแล้วยังมีความ ขัดแย้งเกิดขึ้นด้วย ในเรื่องนี้ควรทำความเข้าใจกันโดยอาศัยหลักวิชาการ และได้ แยกแยะประเภทต่าง ๆ ทางการศึกษาด้านศิลปะไว้ ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อประกอบอาชีพทางศิลปะและช่างศิลปะ หรือที่เรียกว่า Art Training, Professional Training in Art เป็นที่รู้จักกันดีมาแต่สมัยโบราณ ซึ่งเรียนจากครูที่เป็นศิลปิน และช่างศิลปะ การศึกษาแบบนี้ได้พัฒนาเป็นระบบและสถาบัน ชั้นสูงในยุโรปที่เรียกว่า Academy of Fine Arts มีการฝึกการสอนวิชาศิลปะอย่าง เข้มข้น เพื่อให้มีศิลปินเกิดขึ้น
2. การศึกษาศิลปะทั่วไป (General Education in Art) หรือการศึกษาศิลปะ ในระบบศิลปศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มิได้มุ่งหมายผลิตผู้มีอาชีพทางศิลปะ ไม่ได้เน้น ความถนัดและความแคบ มุ่งในทางกว้างทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ในด้านทัศนศิลป์อาจมี

การสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ ปรัชญาศิลปะ การปฏิบัติทางจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ภาพถ่าย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถแสดงออก ได้พอสมควร หรือไม่ก็เป็นการปูพื้นฐานเพื่อศึกษาต่อในด้านศิลปะระดับสูงต่อไป การศึกษาระบบนี้อาจมีในระดับประกาศนียบัตรการศึกษา (G.C.E) ในระบบของอังกฤษ ในระดับปริญญาตรีในคณะ หรือวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts College) ในระบบของสหรัฐอเมริกา

3. ศิลปะในการศึกษา (Art in Education, Art in School, Art Education) ศิลปะในการศึกษานั้น โดยทั่วไปหมายถึง การเรียนการสอนศิลปะ ในระบบการศึกษาไม่ได้มุ่งผลทางด้านผลงานศิลปะ และการฝึกอาชีพ ในประเทศอังกฤษ เรียกว่า Art in School อาจเริ่มก่อนวัยเรียน จากประถมศึกษาถึงมหาวิทยาลัย ความมุ่งหมายหลักและชัดเจน คือ Art as an Education Means นักการศึกษา และผู้บริหารการศึกษาส่วนใหญ่เข้าใจหลักการนี้แล้ว จะไม่บังคับให้ผลงานศิลปะในระบบนี้เป็นสินค้า แต่อาจถือเป็นผลข้างเคียงได้ ระบบนี้คำนึงถึงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของนักเรียน คือ ด้านจิตใจ บุคลิกภาพ และฝีมือ วางพื้นฐานทั้งความรู้และการปฏิบัติ รสนิยม และศิลปะนิสัย มีขั้นตอนการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยา ครูผู้สอนควร ได้ศึกษาและฝึกฝนจากระบบศิลปศึกษา (Art Education) เป็นการศึกษาระยะ ยาวนาน ตั้งแต่วัยเด็กจนโต เป็นการวางพื้นฐาน ซึ่งถ้าทำไม่ดีก็จะมีผลเสียต่อการ ศึกษาระดับอื่น ๆ ต่อไป

นอกจากนี้จากการกล่าวถึงความแตกต่างของระบบทางศิลปะ ซึ่ง นักวิชาการทางศิลปะ ได้กล่าวมาข้างต้น ยังมีผู้ที่ให้แนวคิดไว้แตกต่างกันอย่างน่าสนใจ ดังนี้ สุชาติ สุทธิ (2531) ได้กล่าวไว้ในเรื่อง "ศาสตร์และความรู้ศิลปะ ว่า

มีปัญหาหนึ่งที่ยากต่อการอธิบายศาสตร์ และความรู้ศิลปะให้เป็นที่เข้าใจ เพราะ ศิลปศึกษาเป็นลักษณะความรู้ที่ยืนอยู่ในขอบข่ายของการศึกษา แทนที่จะยืนอยู่ตาม หลักการของความรู้ (Discipline of Knowledge) ของศิลปะจริง ๆ . . . . . ก่อนนั้น เรามีประสบการณ์และคุ้นเคยกับศิลปศึกษา (Art Education) ซึ่งเป็น

ความรู้ศิลปะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ทางวิชาการ (Art in Education Basis) โดยที่จุดมุ่งหมายของความรู้วิชาชีพการศึกษา (Education Profession) นั้น ขยายมาจากปรัชญาการศึกษาแบบอเมริกันเป็นหลัก และยึดพฤติกรรมเชิงจิตวิทยา (Behavioral Psychology) มาใช้เป็นตัวแปรในกระบวนการเรียนรู้ให้ได้ซึ่งความรู้ออกมา. . . เราตระหนักดีว่า การใช้พฤติกรรมเชิงจิตวิทยาเป็นตัวแปร สำหรับการเรียนรู้ตามค่านิยมที่ได้จัดทำกัน และจัดทำกันอยู่กับศิลปศึกษา ทั้งนี้เพราะ ยืนอยู่บนฐานความรู้ทางวิชาชีพการศึกษา แต่นั่นเป็นเพียงวิธีการหนึ่งของความรู้ แบบหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ แบบของการเรียนรู้ที่เป็นการพัฒนาความฉลาดของสังคม (Social Intelligence) วิธีการเรียนรู้ศิลปะที่กระทำกันอยู่บนฐานของความรู้ อื่น ๆ เช่น ศิลปศาสตร์ ศิลปกรรม หรือแม้กระทั่งศิลปกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นฐาน ของความรู้ศิลปะโดยตรง วิธีการดังกล่าวอยู่ในขอบข่ายที่เรียกว่า การศึกษา เชิงวิทยา (Kinds of Educology) ที่มีได้จำกัดเพียงวิธีการใช้พฤติกรรมเชิง จิตวิทยามาเป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งความรู้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการของความรู้ใน สิ่งเฉพาะตามมิติโครงสร้าง และธรรมชาติของความรู้เป็นปัจจัยหลัก. . . บางครั้งมีการใช้พฤติกรรมเชิงจิตวิทยาและจิตวิทยารูปแบบอื่น ๆ มาเป็นแกนนำใน การเรียนรู้ศิลปะในรูปแบบของการปฏิบัติทดลอง (Experimentation) เพื่อให้ ได้มาซึ่งความรู้ที่สมบูรณ์ตามวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Method of Intelligence) แต่สมบูรณ์ได้เพียงความรู้ทั่วไป เพราะวิธีการดังกล่าวได้กำหนด สิ่งที่ถูกรู้ (Quantifiers) ให้มีคุณสมบัติมากน้อยเป็นเชิงปริมาณ (Quantitative Properties) จากสิ่งที่ได้รู้เกี่ยวกับศิลปะเท่านั้น มิได้ไกลไปถึงความสมบูรณ์ที่แท้จริง ของคุณค่าที่ได้แสดงออกและอยู่เบื้องหลังของสิ่งที่แสดงว่ารู้ ความรู้ศิลปะเชิงปริมาณ (Quantitative Knowledge in Art) ดังกล่าว พอเทียบเคียงกับความหมายที่นิยม เรียกกันโดยทั่วไปว่า เป็นความรู้เชิงทฤษฎีเสียเป็นส่วนใหญ่ตามครรลองของวิธีการ ศึกษาเชิงปริมาณ(Quantitative Study)"

จากข้อคิดเห็นของนักวิชาการทางศิลปศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะพบว่า ยังมีความสับสนในเรื่องแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาของครูศิลปศึกษา ทั้งในด้าน

3.1.3 นักเรียน

นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา เป็นช่วงที่ผ่านเข้าสู่วัยรุ่น นอกจากจะสนใจกับสภาพตามธรรมชาติของวัตถุและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังต้องการสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล สนใจสิ่งที่มีความหมาย และสนใจเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาสำหรับเด็กควรจะพิจารณาถึงวุฒิภาวะ ความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด และการแสดงออกของเด็กแต่ละวัย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2526) ซึ่ง ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นหรือเด็กมัธยมกับงานศิลปศึกษา สรุปได้ดังนี้

ความต้องการและความสนใจของเด็กวัยรุ่น เป็นสิ่งที่ครูควรเข้าใจและสังเกต เพราะเด็กวัยนี้พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงตัวเองให้ทันกับสังคม และเข้าใจว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่พอที่จะดำเนินการเองได้ ครูผู้สอนต้องควบคุมดูแลโดยไม่让孩子รู้ตัว พร้อมจะให้คำแนะนำหรือช่วยแก้ปัญหา ที่สำคัญคือ วัยนี้เป็นวัยที่แสดงออกในทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทางศิลปะได้สูงกว่าทุกวัย เด็กที่สนใจจะคิดพิจารณาสิ่งที่ตนได้พบเห็น สามารถจำได้ เขียนรูปได้ ปรับปรุงให้แปลกขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ความต้องการและความสนใจของวัยรุ่นย่อมมีความแตกต่างกันในระหว่างเพศหญิงและเพศชาย กล่าวคือ เพศชาย ความคิดและการใช้สติปัญญาในการแสดงออกทางศิลปะจะรุนแรง หนักแน่น เป็นตัวของตัวเอง ชอบงานท้าทาย ไม่ชอบงานอย่างง่าย ๆ ธรรมดา ชอบความแปลก ใหม่ แข็งกร้าวและโลดโผน รู้จักค้นคว้า ทดลอง เปรียบเทียบ และคิดว่าตนเองมีความสามารถเหนือคนอื่น แต่จะมีอารมณ์อ่อนไหวถ้างานไม่ประสบผลสำเร็จอย่างที่ตั้งใจเป้าหมายไว้ ส่วนเพศหญิง อารมณ์อ่อนไหวง่าย ชอบงานประเภทประดิษฐ์ ออกแบบงานที่เกี่ยวกับการจัดตกแต่ง การใช้สี ชอบความนุ่มนวล อ่อนหวาน ประณีตกว่าเพศชาย สนใจกิจกรรมแปลก ๆ ไม่กล้าแสดงออกทางโลดโผน ดังนั้น ในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การสร้างแรงจูงใจให้แก่เด็ก แนะนำแนวทางเพื่อไปสู่ความสำเร็จ ส่งเสริมและสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เด็ก พยายามส่งเสริมเด็กในทุกด้านที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอน

2. การมีศรัทธาในงานของเด็ก ยอมรับนับถือความต้องการของเด็ก เด็กจะเห็นความสำคัญของตนเอง และพยายามทำให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ครูต้องเข้าใจว่า เด็กต้องการเป็นตัวของตัวเอง ต้องการให้ผลงานเด่นกว่าคนอื่น จะพยายามแข่งขันกับเพื่อน ๆ และต้องการเห็นผลงานของตนเองอยู่ในระดับสูง ยิ่งถ้าครูแสดงความสนใจเป็นรายบุคคล ยิ่งจะช่วยให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น อยากจะแสดงออกและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น

3. การติดตามดูแลการทำงานของเด็กอย่างใกล้ชิด คอยให้คำแนะนำ แก้ปัญหา จะทำให้เด็กอบอุ่นใจ มีความรู้สึกเหมือนมีที่พึ่ง และทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อครูและวิชาเรียนด้วย

4. การให้อิสระในการทำงาน เป็นสิ่งที่เด็กชอบมาก ยิ่งเป็นเด็กวัยรุ่น การมีเสรีในการทำงานทำให้เด็กไม่อดอัดใจในสิ่งที่ตนอยากทำ ครูต้องให้เสรี แต่ต้องคอยดูแลบ้าง โดยไม่มีการควบคุม เด็กจะปลอดโปร่งใจ และรู้สึกอิสระ

5. การเสริมกำลังใจ เป็นสิ่งจำเป็นแก่เด็กเป็นอันมาก ครูผู้สอนต้องไม่ใช่อารมณ์ และเมื่อเด็กทำงานแล้ว ผลงานของเด็กต้องถือว่า มีค่าควรแก่การสนองตอบที่ให้อำนาจแก่เด็ก เช่น การจัดนิทรรศการ การประกวด การให้รางวัลการชมเชย ส่วนการตีนั้น ควรเป็นไปในทำนองแนะนำ ไม่ใช่ว่ากลัวจนเด็กเกิดความอายและท้อถอย ควรตีเป็นการส่วนตัว และไม่ใช่ถ้อยคำรุนแรง

6. การจัดนิทรรศการผลงานของเด็ก เป็นสิ่งที่เด็กพอใจเป็นอันมาก ถึงเด็กจะทำงานไม่ได้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ก็พอใจจะแสดงความสามารถของเขา เป็นการทำให้เด็กอยากทำงานดี อยากแสดงฝีมือ และสนใจในการเรียนมากขึ้น

7. การให้เวลาในการทำงาน เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวัยรุ่น ไม่เร่งรัดเกินไป หรือให้เวลามากเกินไป การจัดงานให้เด็กทำเป็นหน้าที่ของครูผู้สอน ซึ่งต้องอาศัยหลาย ๆ อย่างประกอบกัน งานกับเวลาต้องเหมาะสมสัมพันธ์กัน มิฉะนั้นจะเกิดปัญหา และการเรียนการสอนจะไม่ประสบผลสำเร็จ

8. การวางแผนงานของครูผู้สอน และการแก้ปัญหาให้เด็ก เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ครูต้องเห็นความสำคัญในการให้งานปฏิบัติแก่เด็กแต่ละครั้ง งานต้องเหมาะกับวัย

วุฒิภาวะ การให้เวลาทำงานแต่ละขั้นต้องดูให้เหมาะสม งานต้องไม่ง่ายไม่ยากเกินไป ไม่น่าเบื่อ ต้องท้าทายให้เกิดความรู้สึกรอยากทำ

9. การให้ความยุติธรรมแก่เด็ก วัยนี้เป็นวัยที่เชื่อฝีมือตัวเองมาก ต้องการความถูกต้อง ความเป็นจริง ครูต้องมีความรู้ ตัดสินใจถูกต้อง ใช้หลักวิชามาพิจารณา ในการตัดสิน ตรวจงาน ให้คะแนน วัตถุประสงค์โดยถูกต้อง เกียรติธรรม

10. การใช้สื่อการเรียนการสอน ครูต้องเตรียมการสอนล่วงหน้า วางแผนงาน และมีความรู้ในเรื่องแหล่งวัสดุ แหล่งความรู้ที่นักเรียนจะไปหาได้ไม่ยากนัก วัสดุการเรียน ควรมีให้เลือกและทดแทนกันได้ เตรียมอุปกรณ์การสอนให้พร้อมก่อนลงมือสอน เพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่เด็ก

เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่ยากแก่การปกครอง การใกล้ชิดสนิทสนมกับเด็ก การให้ความเป็นธรรม การให้ความเสมอภาคเป็นเรื่องจำเป็นมาก ครูจะเป็นที่ไว้วางใจหรือไม่อย่างไร จะเป็นที่นับถือของเด็กหรือไม่ อยู่ที่ตัวครูเป็นสำคัญ ครูต้องไม่เป็นปัญหา ต้องเป็นผู้แก้ไข ปัญหา จึงจะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปตามเป้าหมายและประสบผลสำเร็จในการสอน

3.1.4 โรงเรียน

การเรียนการสอนจะบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ขึ้นอยู่กับ ตัวแปรทางด้าน การสนับสนุนจากทาง โรงเรียนด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ จากผู้บริหารของ โรงเรียนนั่นเอง ถ้าฝ่ายบริหารให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและจริงใจ ไม่ว่าจะ เป็นด้านอาคาร สถานที่ การจัดหาบุคลากร การจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์การเรียนการสอน งบประมาณสำหรับการฝึกอบรมครู นอกจากการสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุแล้ว การช่วยเหลือ สนับสนุนให้กำลังใจ การให้ความรู้สึกที่ติดต่อการปฏิบัติงานของครูศิลปศึกษา การฝึกอบรมครูศิลปศึกษา ให้รู้จักการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีแผนงาน มีโครงการจัดทำงบประมาณที่ชัดเจน สิ่งเหล่านี้ จะเป็นตัวบ่งชี้ทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2529ก)

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ผู้บริหารควรคำนึงถึงในการบริหารงานของโรงเรียนเกี่ยวกับศิลปศึกษา อาทิ

- การสนับสนุนด้านงบประมาณ
- ห้องปฏิบัติการเรียนการสอนซึ่งเหมาะกับวิชาเรียน รวมทั้งโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์อย่างอื่น
- เครื่องมืออุปกรณ์ในการเรียนควรมีจำนวนมากพอกับจำนวนนักเรียน
- สื่อการเรียนการสอน เช่น สไลด์ หุ่น ขาหยิ่ง หากโรงเรียนมีก็สะดวก
- ผลงานของเด็กมีคุณค่า โรงเรียนควรเห็นความสำคัญของผลงาน

3.1.5 ผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครอง พ่อแม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กนักเรียน ตลอดจนชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ ล้วนมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ซึ่ง กุศล สุจรรยา (2502) ได้กล่าวว่า "การที่เด็กจะเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ เช่น ในด้านสังคม ด้านปัญญา ด้านอารมณ์และในทางกายนั้น บ้านมีส่วนช่วยเหลือบุตรหลานของตน" โดยเฉพาะทางด้านศิลปะนั้น กุศล สุจรรยา ได้ให้ข้อคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว ว่า ท่านควรจะเกี่ยวข้องกับศิลปะของบุตรของท่านอย่างไร ท่านควรจะแก้ไขภาพผิดส่วนหรือไม่ ท่านควรชมเชยภาพของเด็กเสมอหรือไม่ ท่านควรวิจารณ์ภาพศิลปะของเด็กเพียงไร ภาพที่เด็กเขียนจะต้องนำดูหรือไม่ ซึ่งหากผู้ปกครองเข้าไปเกี่ยวข้อง แก้ไข ชมเชยวิจารณ์ อย่างไม่เข้าใจแล้ว ก็อาจจะหยุดยั้งพัฒนาการทางด้านศิลปะของเด็กได้

นอกจากนี้ ชัยณรงค์ เจริญพาณิชย์กุล (2533) ได้กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครองว่า ถ้าพูดเฉพาะเรื่องของศิลปะแล้ว ควรจัดสภาพแวดล้อมทางศิลปะให้มีความหลากหลาย ทั้งประเภทและรูปแบบ เด็กจะได้ทั้งดู เห็น และเลือกทำงานได้ตามต้องการ เช่น มีภาพให้ดู ทั้งศิลปะเด็ก ศิลปะไทย ศิลปะตะวันตก ศิลปะตะวันออก การ์ตูน ภาพเหมือนจริง ภาพพิมพ์ ภาพคน ภาพทิวทัศน์ ภาพสิ่งของ ภาพเขียน ภาพปั้น หน้ากาก ฯลฯ เมื่อมีโอกาสมากมายเช่นนี้ เด็กก็จะพบว่า ชีวิตจริงนั้นสามารถเลือกได้มาก และเขาก็จะแสวงหาสิ่งที่เขาชอบด้วยตัว

ของเขาเอง บทบาทประการแรกของพ่อแม่คือ ส่งเสริมประสบการณ์ทางการสัมผัสทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย บทบาทอีกประการหนึ่งคือ พ่อแม่ควรจะให้ความสนใจต่อศิลปะทุก ๆ แขนง และส่งเสริมลูกให้สนใจงานทุก ๆ ประเภทด้วย สิ่งสำคัญในบทบาทพ่อแม่ประการหนึ่งคือ พ่อแม่ที่เข้าใจว่า ต้องดูแลเด็กที่กระวนกระวายใจให้มาก สิ่งแรกที่ต้องทำคือ ยอมรับสิ่งที่เด็กทำ และให้ข้อเสนอแนะวิจารณ์ในแง่บวก

3.2 กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนศิลปศึกษานั้นขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนตามองค์ประกอบของศิลปศึกษา ซึ่งต้องคำนึงถึง วิธีสอน สื่อการสอน และการวัดผล ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

3.2.1 วิธีสอน

วิธีสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้นต้น ขึ้นอยู่กับแนวคิดของวิธีสอน ไมเคิล (Michael, 1983) ได้จัดแบ่งแนวคิดทางการสอนไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

- 1) แนวอุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Arts Approach)
- 2) แนวสถาบันศิลปะ (Academic Art School Approach)
- 3) แนวความคิดสร้างสรรค์โดยไม่ชี้แนะ (Nondirected Creative Approach)
- 4) แนวประยุกต์ศิลป์ (The Applied Art Approach)
- 5) แนวจิตวิทยา (Psychological Approach)
- 6) แนวเนื้อหา (Content Approach)
- 7) แนวสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic Education Approach)
- 8) แนวสหศิลปศึกษา (Arts Education Approach)
- 9) แนวคัดสรรตามความเหมาะสม (Eclecticism)

ซึ่งรายละเอียดในแนวการสอนต่าง ๆ ได้กล่าวแล้วในหัวข้อแนวคิดทาง

ปรัชญาศิลปศึกษาที่สำคัญ

นอกจากแนวคิดทางวิธีสอนยังมีผู้กล่าวถึง เทคนิควิธีการสอนไว้อีก

ดังนี้

บำรุง กลัดเจริญ และ นวีวรรณ กินาวงค์ (2527) กล่าวถึงวิธีสอนว่ามีหลายวิธี อาทิ การบรรยาย การอภิปราย การท่องจำ การทดสอบ การสอนเป็นรายบุคคล การสาธิต การให้การศึกษาตามลำพัง การสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรม การอ่าน และการใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา

นอกจากนั้น วิธีการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยม ผู้สอนอาจใช้หลายวิธีรวมกัน ซึ่ง หลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวไว้ ดังนี้

1. วิธีสอนตามความสนใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน
2. วิธีสอนโดยให้แสดงออกด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้เสนอแนะ
3. วิธีสอนแบบบรรยาย หรือแบบครูเป็นผู้นำ
4. วิธีการแบบสาธิต
5. วิธีสอนแบบสหสัมพันธ์ โดยให้วิชาศิลปะสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ
6. วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่ม อภิปราย และปฏิบัติงาน
7. วิธีสอนแบบทดลองสืบสวนสอบสวน
8. วิธีสอนแบบทีม
9. วิธีสอนแบบเกม

เกษม สุตหอม และคณะ (2516) ได้เสนอข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกวิธีสอนไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. การเลือกใช้วิธีสอนใดควรเลือกตามความมุ่งหมายของบทเรียนนั้น เพราะบทเรียนแต่ละวิชาย่อมมีความมุ่งหมายแตกต่างกัน เช่น ด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านทักษะ
2. การเลือกใช้วิธีสอนควรคำนึงถึงลักษณะของบทเรียน บางบทเรียนต้องการให้เรียนรู้เรื่องกฎเกณฑ์ บางบทเรียนต้องการจูงใจให้เกิดเจตคติที่ดีงาม บางบทเรียนต้องการฝึกทักษะให้คล่อง
3. การเลือกใช้วิธีสอนควรให้เป็นไปตามธรรมชาติของวิชา
4. การเลือกใช้วิธีสอนควรให้เหมาะกับธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน วัย ความต้องการ ความสนใจ
5. ครูควรคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ครูต้องสนใจในการหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ และเลือกใช้วิธีสอนที่จะทำให้ได้รู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง

6. ครูควรคำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีอยู่ตลอดเวลา การสอนให้ผู้เรียนยึดมั่นอยู่กับความคิด ความเชื่อเดิมโดยไม่เปลี่ยนแปลง จะทำให้ผู้เรียนขาดทักษะ ในการแก้ปัญหา และไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ครูควรสอนให้ผู้เรียนได้เผชิญ กับสถานการณ์ต่าง ๆ ค่านิยมหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้ผู้เรียนใช้สติปัญญาของตนแก้ไขปัญหาในอนาคตได้

3.2.2 สื่อการสอน

สื่อการสอน นับว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอน นับแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดความรู้ ความเข้าใจในบทเรียนได้ ตรงกับที่ผู้สอนต้องการ เลิศ อานันทนะ (2526) ได้กล่าวว่า สื่อการสอนศิลปศึกษา หมายถึง เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอนศิลปศึกษา เพื่อทำให้นักเรียนเกิดการ เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแสดงออกอย่างได้ผลตามที่ครูได้ตั้งจุดประสงค์ไว้

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้จัดแบ่งประเภทของสื่อการสอนศิลปศึกษา ตามหน้าที่ของการใช้สื่อ นั้น ๆ ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้แล้วช่วยขยายความรู้ ความคิด และความเข้าใจของผู้เรียน ผลจากการรับรู้แล้วจะมีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยตรงหรือไม่ ก็ได้ สื่อการสอนในลักษณะนี้ ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ และการสาธิต สื่อเหล่านี้จะช่วยขยายเนื้อหาสาระ ทางศิลปะ และเมื่อถึงโอกาสที่ผู้เรียนได้กระทำกิจกรรมศิลปะ ความรู้ ความคิด และความเข้าใจ เหล่านี้ จะมีผลต่องานศิลปะทั้งในด้านเนื้อหา และรูปแบบ

2. สื่อการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้เพื่อเป็นสื่อจิตใจในการแสดงออก และการสร้างสรรค์งานศิลปะ สื่อการสอนในลักษณะนี้จะทำหน้าที่กระตุ้นการรับรู้ทั้งด้านเนื้อหาและ รูปแบบ กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ ความคิด และจินตนาการ แสดงออกมาเป็นงานศิลปะ สื่อการสอน ชนิดนี้ ได้แก่ วัตถุต่าง ๆ เช่น คน หุ่นนิ่ง ทิวทัศน์ ฯลฯ

3. สื่อการสอนที่เสนอให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติแล้วเกิดความรู้ ความคิด และความเข้าใจขึ้น ผลจากการปฏิบัติคือ ผลงานศิลปะตามเป้าหมายของการใช้สื่อ นั้น ๆ สื่อชนิดนี้ ได้แก่ การทดลอง และปฏิบัติกิจกรรมศิลปะ ซึ่งการเสนอสื่อนี้จะมีสภาพเป็นนามธรรมและปฏิบัติงาน ด้วยสื่อวัสดุที่เป็นรูปธรรม

หากจะสรุปแบ่งประเภทของสื่อตามลักษณะของสื่อ จะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่เป็นวัตถุ (รูปธรรม) และประเภทที่เป็นความคิด (นามธรรม) สื่อการสอนประเภทแรกจะเป็นสื่อการสอนที่ครูนำมาช่วยในการกระตุ้นความคิด หรือทำให้ผู้เรียนมองเห็นเพื่อผู้เรียนจะได้เกิดความคิด หรือกระทำตามรูปแบบของสื่อที่มากกระตุ้นนั้น เช่น การใช้ภาพตัวอย่าง ผลงานสำเร็จรูป หุ่นจำลอง และของจริงต่าง ๆ ผลจากการใช้สื่อประเภทนี้จะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกทักษะและความแม่นยำ ในการใช้มือในการทำงาน แต่จะไม่เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และจะปิดกั้นจินตนาการของเด็ก ส่วนสื่อการสอนประเภทหลังจะเป็นสื่อการสอนด้านนามธรรมที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมประสบการณ์ใดประสบการณ์หนึ่ง ให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระในประสบการณ์นั้น เด็กจะมีโอกาสใช้สติปัญญาของตนเองในการสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา แต่ครูจะต้องมีความเข้าใจว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติ การกำหนดหัวข้อจากประสบการณ์จึงต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย การใช้สื่อประเภทหลังนี้จะตรงกับแนวทางการให้การศึกษาทางศิลปศึกษาอย่างแท้จริง (เลิศ อานันทนะ, 2525)

3.2.3 การวัดผล

การวัดผล หมายถึง การกำหนดค่าเป็นตัวเลขให้กับสิ่งของ เหตุการณ์ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นไป หรือปฏิบัติตามกฎ จึงมีลักษณะเป็นปรนัยและเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นสิ่งที่สังเกตได้และวัดได้ (รุ่งทิวา จักรกร, 2526)

ตามสภาพของวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา การเรียนการสอนประกอบไปด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จากการศึกษาวิชาศิลปศึกษามีลักษณะเนื้อหาและวิธีการเรียนแตกต่างจากวิชาอื่น ๆ กล่าวคือ มีความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative Knowledge) ดังนั้นการวัดผลและประเมินผลจึงมีลักษณะยืดหยุ่น จะให้เทียบเท่าตั้งวิชาที่มีความรู้ในเชิงปริมาณ (Quantitative Knowledge) ไม่ได้ (อารี สุทธิพันธุ์, 2527)

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1982) เสนอเกณฑ์เกี่ยวกับการวัดผลทางศิลปศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นที่จะวัดพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. พัฒนาการทางกาย (Physical Growth) มีความสามารถที่ใช้เครื่องมือ เครื่องใช้อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำ แน่นนอน การปฏิบัติงานเป็นการแสดงออกที่สามารถวัดผลได้จากทักษะ การใช้เทคนิคต่าง ๆ และจากงานที่สำเร็จ

ผลิตเฟลนในการทำงาน โดยอิสระ แสดงถึงสุขภาพจิตและอารมณ์ที่ดี

3. พัฒนาการทางสังคม (Social Growth) มีความสามารถในการทำงานด้วยตนเอง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

4. พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual Growth) มีความสามารถในการแสดงออก แก้ปัญหาได้อย่างฉลาด ถูกต้อง ทำกิจกรรมสำเร็จด้วยดีอย่างมีหลักการและความรู้

5. พัฒนาการทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) มีความเข้าใจในงานศิลปะ เข้าใจในความงามและธรรมชาติ สามารถแสดงข้อคิดเห็น บรรยายวิจารณ์ได้โดยใช้หลักการศิลปะได้อย่างเหมาะสม

6. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Growth) มีความสามารถในการแก้ปัญหา เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ริเริ่มวางแผนงานได้อย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดก้าวหน้าอย่างเชื่อมั่นในตนเอง

7. พัฒนาการทางการรับรู้ (Perceptual Growth) มีความสนใจในการแสดงออก บรรยาย อภิปราย เข้าใจ และแสดงความรู้ได้อย่างมั่นใจ

คอนราด (Conrad, 1964) กล่าวถึงเกณฑ์การให้ระดับค่าคะแนนทางศิลปะ ว่าควรพิจารณา 3 เรื่องด้วยกัน ได้แก่ ทักษะ ความรู้ และทักษะ ซึ่ง อุกุมพร ทองอุไทย (2531) ได้ขยายความในเรื่อง ความรู้ (Cognitive) ทักษะ หรือ จิตต (Affective) และทักษะ (Psycho-motor) ไว้ดังนี้

- พุทธิ หรือความรู้ (Cognitive) แบ่งเป็น 6 ชั้นคือ 1) ความรู้ 2) ความเข้าใจ 3) การประยุกต์ใช้ 4) การวิเคราะห์ 5) การสังเคราะห์ และ 6) การประเมิน
- ทักษะ หรือ จิตต (Affective) แบ่งเป็น 5 ชั้นคือ 1) การแสดงความตั้งใจรับรู้ 2) การตอบสนอง 3) การให้คุณค่า 4) การจัดระบบ และ 5) การสร้างลักษณะ
- ทักษะ (Psycho-motor) แบ่งเป็น 7 ชั้นคือ 1) การรับรู้ 2) การเตรียมพร้อม 3) การตอบสนองตามแนวทางที่ให้ 4) การสร้างกลไก 5) การตอบสนองในสิ่งที่ซับซ้อน 6) การดัดแปลงให้เหมาะสม และ 7) การริเริ่มสิ่งใหม่

ส่วนการใช้เครื่องมือในการวัดผลศิลปศึกษานั้น ชลอ พงษ์สามารถ (2526)

กล่าวถึง เครื่องมือที่ใช้ในการวัดผลไว้ ดังนี้

1. การทดสอบ (Testing) เป็นวิธีการวัดที่สำคัญ และใช้มากในการวัดพฤติกรรมทางสมอง
2. การสังเกต (Observation) ใช้สังเกตความสนใจ ตั้งใจเรียน ตั้งใจปฏิบัติงาน
3. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสนทนอย่างมีจุดหมาย ทำให้ทราบบุคลิกภาพ ท่วงที วาจา ทักษะคติ นิสัย
4. แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการวัดความรู้สึก ความคิดเห็น ความสนใจ ทักษะคติ
5. การตรวจผลงาน (Checking) เป็นการวัดผลงานสำเร็จ ทำให้ครูได้ทราบความก้าวหน้าของนักเรียน การแก้ปัญหา ความถูกต้อง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ที่เกี่ยวกับแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษา พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปะ น้อยมาก เท่าที่มีอยู่ พบว่า มีงานวิจัยเกี่ยวกับทางด้านแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา และงานวิจัยทางด้านศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งพอจะนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ได้ ดังต่อไปนี้

4.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

โอเคลโล (Okelo, 1975) ทำการวิจัยเรื่อง "A Comparative Study of the Recommended Art Education Curricula of Kenya and California in Terms of Achieving the Perceived Goals/Needs of Kenyans and Afro Americans" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาของประเทศเคนย่า กับหลักสูตรของรัฐแคลิฟอร์เนีย เพื่อสำรวจเป้าหมายและความต้องการทางการศึกษาของชาวเคนย่าและชาวแอฟริกันว่ามีเป้าหมาย จุดประสงค์และกิจกรรมเสนอแนะในหลักสูตรศิลปศึกษาอย่างไร ผลการวิจัย

พบว่า ครูศิลปศึกษาในประเทศเคนย่าและรัฐแคลิฟอร์เนียได้จัดประสบการณ์ทางศิลปะ เพื่อสนับสนุนหลักสูตรศิลปศึกษาเพียงเล็กน้อย และไม่มีภาระแนะแนวให้คำปรึกษาเท่าที่ควร ครูศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษายอมรับและเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลายระหว่างเด็กนักเรียนในแต่ละวัฒนธรรม ทั้งนี้เป็นเพราะหลักสูตรศิลปศึกษาทั้งในเคนย่าและแคลิฟอร์เนีย มีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนมีความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเอง โดยการยอมรับศิลปะดั้งเดิมของกลุ่ม หรือสังคม

บราว (Brou, 1976) ได้วิจัยเรื่อง "แนวคิดทางด้านปรัชญาการศึกษาและทัศนคติที่มีต่อทฤษฎีการวัดผลที่ใช้วัดระบบโรงเรียนคาทอลิก 2 ทฤษฎี" กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูประถมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิกในเมืองเซนต์หลุยส์ จำนวน 390 คน โดยใช้แบบทดสอบปรัชญาการศึกษาของลอว์รี่ (Laury's test of Educational Philosophy) ซึ่งเป็นแบบวัดปรัชญาการศึกษา 5 ลักษณะคือ ลักษณะสารัตถนิยม ลักษณะรัตนนิยม ลักษณะพัฒนาการนิยม ลักษณะปฏิรูปนิยม และลักษณะอัตถิภาวนิยม ส่วนทัศนคติที่มีต่อทฤษฎีการวัดผล ผู้วิจัยได้พัฒนามาจากแบบวัดผลของเอลฟอร์ด (Elford's Toward a Catholic School Philosophy II) ซึ่งเป็นแบบวัดที่เน้นทางด้านปรัชญาของโรงเรียนคาทอลิก และสามารถวัดระดับความเป็นคาทอลิกของโรงเรียนได้ อีกชุดหนึ่งเป็นแบบวัดของ ไอสเนอร์ (Eisner's The Perceptive Eye : Toward a Reformative of Curriculum Development) ซึ่งเป็นแบบวัดที่โน้มไปทางด้านศิลปศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มีความแตกต่างกันในด้านสถานภาพทางศาสนาและอายุ มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งในโรงเรียน ตำแหน่งที่ตั้งของโรงเรียน ระดับการศึกษา และระดับอายุ ตลอดจนระดับความยึดมั่นในลัทธิปรัชญา มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อทฤษฎีการวัดทั้งสองทฤษฎี แต่ครูที่มีแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาต่างกัน พบว่ามีทัศนคติต่อปรัชญาทั้งสองไม่ต่างกัน

เลwis (Lewis, 1979) ทำการวิจัยเรื่อง "Development and Demonstration of an Art Curriculum Model for Secondary Education" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อออกแบบ รูปแบบของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาในชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งประกอบด้วยจุดประสงค์ของการเรียนการสอนในวิชาศิลปศึกษาที่สัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสอดคล้องกับความต้องการและวัยของผู้เรียน ซึ่งเป็นวัยรุ่น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เกณฑ์ในการประเมินผลรูปแบบของหลักสูตรที่สร้างขึ้นต้องพิจารณา

ในเรื่องโครงสร้าง และจุดประสงค์ของหลักสูตรว่าจะต้องตอบสนองความต้องการของวัยรุ่นที่สอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษา และโครงสร้างของหลักสูตร ควรยืดหยุ่นเพียงพอที่ครูและนักเรียนสามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

มิลเลอร์ (Miller, 1980) ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of Attitudes of School Board President Superintendent and Elementary and Secondary Principals in Missouri School Districts Concerning Visual Arts Education and the Perception of Those Attitudes by Art Teachers" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนและครูศิลปศึกษาในเขตการศึกษาในรัฐมิสซูรีเกี่ยวกับศิลปศึกษา และศึกษาการรับรู้ทัศนคติดังกล่าวของครูศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากรประกอบด้วย เขตการศึกษา 426 เขตการศึกษาในรัฐมิสซูรี โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ AAA และ AA ผู้วิจัยจัดให้ 159 เขต (ร้อยละ 37) เป็นโรงเรียนประเภท AAA และ 267 เขต (ร้อยละ 63) เป็นโรงเรียนประเภท AA จากนั้นจึงสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น ได้ตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 150 โรงเรียน ประกอบด้วย ประเภท AAA 56 โรงเรียน และประเภท AA 94 โรงเรียน กลุ่มประชากรที่ศึกษาประกอบด้วย ประธานกรรมการโรงเรียน ผู้อำนวยการเขต อาจารย์ใหญ่ และครูศิลปศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และโรงเรียนมัธยมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า 30 รายการ รวมจำนวนแบบสอบถาม 900 ชุด สำหรับกลุ่มตัวอย่างประชากรประเภทละ 150 ชุด ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมแล้ว ผู้บริหารมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปศึกษา แต่ผู้อำนวยการเขต และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนประถมมีทัศนคติดีกว่าประธานกรรมการโรงเรียน สำหรับครูศิลปศึกษาไม่เคยรู้ว่า ผู้บริหารมีทัศนคติอย่างไรต่อศิลปศึกษา และพบที่มีความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของครูศิลปศึกษากับผู้บริหารทุกระดับ ซึ่งครูศิลปศึกษารับรู้ทัศนคติของผู้บริหารที่มีต่อศิลปศึกษาต่ำกว่าที่ผู้บริหารรับรู้ และรับรู้ความเข้าใจของผู้บริหารต่อการจัดสรรงบประมาณสูงกว่าที่ผู้บริหารรับรู้ ผู้วิจัยเสนอแนะว่า การฝึกหัดครูควรมีการสอดแทรกการเตรียมความพร้อมของครูที่จะต้องทำงานกับผู้บริหาร และครูศิลปศึกษาควรตระหนักว่า สิ่งที่ตนรับรู้เกี่ยวกับทัศนคติของผู้บริหารนั้นอาจไม่ถูกต้อง นอกจากนั้น ผู้บริหารเองควรจะได้รับรู้ว่าครูศิลปศึกษายังรับรู้เกี่ยวกับผู้บริหารไม่ถูกต้อง

โมราห์ (Morah, 1980) ทำการวิจัยเรื่อง "An Examination of the Status of Art in Secondary Education in the Anambra State of Nigeria 1977-78" ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาพิจารณาถึงสถานภาพของวิชาศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในรัฐอะนามบรา ประเทศไนจีเรีย ระหว่างปีการศึกษา 1977-78 โดยการสำรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 46 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า วิชาที่เป็นที่นิยมในการเรียนในห้องปฏิบัติการทางศิลปะคือ การวาดเส้น การระบายสี โดยเน้นที่การวาดหุ่นนิ่ง ทั้งนี้ยังคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านทักษะของนักเรียนด้วย ในด้านการสอนคำนึงถึงหลักการสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered) และแบบการสอนที่เป็นเทคนิค (Technique-oriented) การประเมินผลของครูส่วนมากจะพิจารณาความคิดสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับความคิดและการใช้วัสดุ นอกจากนี้ ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเห็นด้วยต่อวิชาศิลปะว่าจะต้องสอดคล้องกับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมและสังคมของผู้เรียน

เทอร์เบิร์น (Thorburn, 1982) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Place of Teacher Attitude in Curriculum Design: A Case Study of How Art Teachers in New Zealand Primary and Secondary Schools Views Their Role" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อพิจารณาถึงสถานภาพของการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยพิจารณาความคล้ายคลึงกันและความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อการออกแบบ รูปแบบของหลักสูตร และเพื่อหาหนทางในการกำหนด และวางแผนในการจัดการศึกษาด้านศิลปศึกษา ผลของการวิจัยพบว่า ผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา เป็นปัญหาที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาในชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษา คือ ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกันของจุดประสงค์ของวิชาศิลปศึกษากับสภาพแวดล้อมในสังคม ความสอดคล้องกันของทัศนคติของครูประถมศึกษากับครูมัธยมศึกษา ความสอดคล้องกันของทฤษฎีและการปฏิบัติกิจกรรมทางศิลปศึกษา

ริชาร์ดสัน (Richardson, 1983) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Educator's Attitude Toward Goals and Theories of Art Education" ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีความ

เกี่ยวข้องกับสถานะของวิชาศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาในสหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของนักการเมืองต่าง ๆ ที่มีต่อทฤษฎีและการปฏิบัติในวิชาศิลปศึกษา กลุ่มตัวอย่างประชากรแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักศึกษาทางศิลปศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาและกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเป้าหมายของวิชาศิลปศึกษา 12 รายการ โดยให้แสดงความคิดเห็นตามสภาพที่เป็นจริงและสภาพในอุดมคติ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างประชากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับจุดหมายของศิลปศึกษาอย่างมาก ในเรื่องเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์และการแสดงออกด้วยตนเอง การสร้างงานศิลปะ การแปลความหมายของสภาพแวดล้อม ศิลปนิยมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนั้นแล้วยังมีความเห็นว่า ควรจำกัดเป้าหมายให้น้อยที่สุด และเน้นการใช้สื่อการสอนและกระบวนการสอนต่าง ๆ ควรสนับสนุนจุดหมายของศิลปศึกษาด้านมนุษยนิยม (Humanism) อันเป็นสิ่งที่มีความหมายสำหรับแต่ละบุคคลและสังคมมากกว่าการสนับสนุนด้านเนื้อหาวิชา ซึ่งมีลักษณะที่แคบกว่า ในการเปรียบเทียบจุดหมายของศิลปศึกษาตามสภาพที่เป็นจริงและสภาพในอุดมคติ ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน

แบลคเวลล์ (Blackwell, 1984) ทำการวิจัยเรื่อง "A Longitudinal Study of the Long Term Effectiveness of A High School Visual Arts Program" ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาสัมฤทธิ์ผลระยะยาว (Longitudinal) ของโปรแกรมทัศนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ตัวอย่างประชากรประกอบด้วยผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนมัธยมดาคูลา (Dacula Highschool) รัฐจอร์เจีย ระหว่างปี 1971 - 1982 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ผลของการวิจัยพบว่า

1. การสอนทัศนศิลปศึกษา สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ และการแสดงออก
2. ทักษะทางศิลปะมีคุณค่าและมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของวัยรุ่น
3. การสอนวิชาทัศนศิลปศึกษา สามารถปลูกฝังพัฒนาการของความคิดเกี่ยวกับตนเองและการยอมรับตนเองของผู้เรียน
4. การสอนวิชาทัศนศิลปศึกษาสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และมีความชื่นชมเพลิดเพลินในการดูงานศิลปกรรม ในการสนับสนุนและซื้อผลงานศิลปกรรมในโอกาสต่อไป

5. การสอนวิชาทัศนศึกษามีอิทธิพลในการผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนและซื้อผลงานศิลปกรรมในโอกาสต่อไป

เพียร์ซ (Pearce, 1984) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Study of Opinions of Administrators and Teachers in the Elizabeth City Pasquotank, North Carolina School System on Arts Education in the Public School Curriculum" วัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหาร และครูในระดับท้องถิ่นในเมืองเอลิซาเบธ ระบบโรงเรียนนอร์ทแคโรไลนาเกี่ยวกับศิลปศึกษา

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ตอบมีความคิดเห็นตรงกันว่า โปรแกรมศิลปะมีบทบาทสำคัญในหลักสูตร นอกจากนี้ความคิดเห็นของผู้ตอบทุกคนสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติในแง่บวกต่อการจัดศิลปศึกษาไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ฟอว์ (Fore, 1984) ทำการวิจัยเรื่อง "The Educational Philosophies of Education Professors : A Fifty-year Reassessment" เกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ทางการศึกษา เพื่อศึกษาทบทวนประเมินผลในรอบ 50 ปี ของอาจารย์วิทยาลัยครูและอาจารย์มหาวิทยาลัยในรัฐแคลิฟอร์เนีย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของฟรานซิส อี. ปีเตอร์สัน (Francis E. Peterson) ผลการวิจัย พบว่า อาจารย์วิทยาลัยครูยึดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาลัทธิปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) มากกว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาที่นับถือศาสนาคริสต์ ยึดแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาแบบอนุรักษนิยม (Conservativism) มากกว่าสถาบันที่นับถือศาสนาอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังพบว่าสถาบันการศึกษามีความสัมพันธ์กับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา

ไรท์ (Wright, 1986) ทำการวิจัยเรื่อง "Arts Education in Secondary School Class Rooms Factors Related to What Students Learn" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ที่มีการเรียนการสอนในชั้นเรียนศิลปศึกษา และผลกระทบที่มีต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนในชั้นเรียนศิลปศึกษา 122 ชั้นเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา 25 โรงเรียน ข้อมูลที่ได้รับได้มาจากการสังเกตการเรียน

การสอนในชั้นเรียนของครู และการสัมภาษณ์ ผลของการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนในการเรียนรู้ทางศิลปศึกษาในชั้นเรียนมี 4 ประการคือ ครูผู้สอน ผู้เรียน การมีผลกระทบและความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียนและเนื้อหาของหลักสูตร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะข้อควรปฏิบัติซึ่งได้จากผลการวิจัยดังนี้คือ

1. ครูศิลปศึกษาจะต้องประสานงานและจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ครูศิลปศึกษาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง
3. ครูศิลปศึกษาจะต้องให้ความสนใจอย่างยิ่งต่อผลกระทบ และความสัมพันธ์ภายในชั้นเรียน
4. โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ควรจะมีห้องเรียนเฉพาะสำหรับการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา
5. ในกลุ่มปฏิบัติการกิจกรรมทางศิลปศึกษา ควรเน้นการปฏิบัติการทางทัศนศิลป์

มอยล์ลาเนน (Moilanen, 1989) ทำการวิจัยเรื่อง "Identifying Teachers' Concepts of Art History in Secondary School Art Programs" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจแนวคิดของครูเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ในเรื่องที่เกี่ยวกับ 1) พัฒนาการและความเที่ยงตรงของวิธีสอนที่ประเมินจากความคิดเห็นของครูต่อแนวคิดอันหลากหลายเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย 2) พัฒนาการของวิธีสอนที่ประเมินจากสถานภาพส่วนตัวของครู และ 3) ความน่าเชื่อถือของการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ได้ทำการศึกษาทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะสังคมและวัฒนธรรม ระดับสติปัญญา และโครงสร้างของวิชา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ครูศิลปะ จำนวน 440 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐวิสคอนซิน โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าสถิติในเรื่องที่เกี่ยวกับ 1) แนวคิดต่อวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่มีอิทธิพลต่อครูศิลปะ 2) ภูมิหลังและการได้รับการฝึกอบรมวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของครูศิลปะต่อวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์กับภูมิหลังและการได้รับการฝึกอบรมของครู ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปะโรงเรียนมัธยมมีความคิดเห็นต่อการแบ่งประเภทเนื้อหาของวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยแตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ครูที่เห็นด้วยส่วนใหญ่เห็นว่า ควรแบ่งประเภทเนื้อหาตามลักษณะโครงสร้างของวิชามากที่สุด รองลงมาคือ แบ่งตามลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม และระดับสติปัญญาของผู้เรียน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดของครูศิลปะต่อวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ กับภูมิหลังและการได้รับการฝึกอบรมของครู พบว่า มีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ฮาซิม (Hashim, 1989) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "A Balanced Art Education Curriculum for the Secondary Schools of Malasia" โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตรศิลปศึกษาที่ใช้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 จนถึงปัจจุบันในโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศมาเลเซีย เนื่องจากหลักสูตรดังกล่าวนี้ใช้มาตั้งแต่ 1960 ยังไม่เคยได้มีการทบทวนหรือปรับปรุงแต่อย่างใด การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบหลักสูตร 3 รูปแบบของอเมริกา แล้วเปรียบเทียบกับหลักสูตรศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาของมาเลเซีย เหตุผลที่ศึกษารูปแบบหลักสูตรของอเมริกาก็เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูลที่เป็นปัจจุบันสำหรับออกแบบหลักสูตรศิลปศึกษาที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของมาเลเซีย รูปแบบหลักสูตร 2 รูปแบบที่กล่าวถึงในการวิจัยนี้ได้มาจากงานเขียนของจูน แมคฟี (June Mcfee) และอาเธอร์ เอฟแลนด์ (Arthur Efland) ส่วนรูปแบบที่สามคือรูปแบบที่เรียกว่า "ศิลปศึกษาที่เน้นเนื้อหาวิชา" (Discipline-based Art Education-Dbae)

หลักสูตรของมาเลเซียจำเป็นต้องมีการปรับปรุงอย่างมาก เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและเป้าหมายของการศึกษาในปัจจุบัน ต้องมีการทบทวนและวิเคราะห์จุดอ่อนตามสภาพความต้องการและเป้าหมายในปัจจุบัน

จากรูปแบบหลักสูตรของอเมริกา ทำให้ได้ค้นพบเป้าหมายที่เหมาะสมของรูปแบบหลักสูตรศิลปะรูปแบบใหม่สำหรับมาเลเซีย เป้าหมายดังกล่าวได้แก่ความเจริญงอกงามด้านศิลปะของนักเรียนแต่ละคน ความเข้าใจศิลปะและความเจริญงอกงามด้านศิลปะในสังคมและชุมชน การดำรงชีวิตตลอดจนความเจริญงอกงามและการถ่ายทอดมรดกด้านศิลปะของชาติ เป้าหมายเหล่านี้มีคุณค่าต่อนักเรียนของมาเลเซียที่ประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ คุณค่าเหล่านี้สำคัญต่อการพัฒนาสังคมมาเลเซียในยุคที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกำลังก้าวหน้าอยู่ภายในสังคมที่มีหลายเชื้อชาติและหลายวัฒนธรรม คุณค่าเหล่านี้เป็นเสมือนเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติ

รูปแบบหลักสูตรที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นใช้วิธีการผสมผสาน เนื้อหาและขอบเขตของหลักสูตรได้จากเป้าหมาย 3 ประการ และอยู่ในขอบเขตแนวคิดทางทฤษฎี 4 ประการ คือ การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) การยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person - centered) และกระบวนการบ่อนข้อมูล (Information-processing) นอกจากนี้รูปแบบของผู้วิจัยยังได้มาจากการพิจารณาวิธีการและความคิดเห็นของกลุ่มนักวิชาการด้านศิลปะ เช่น จิตรกร นักออกแบบ นักวิจารณ์ศิลปะ นักสุนทรียศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ ศิลปะ และนักมานุษยวิทยาด้านวัฒนธรรม

หลักสูตรดังกล่าวถือว่าเป็นหลักสูตรที่สมดุลย์ (a 'balanced' curriculum) หมายถึง การรวมวิธีการผลิตงานศิลปะกับการมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะเข้าไว้ในการสอนศิลปะ และหมายถึงหลักสูตรศิลปศึกษาที่สามารถสนองความต้องการของนักเรียนทุกกลุ่มเชื้อชาติ และวัฒนธรรมที่รวมกันเป็นสังคมมาเลเซีย

จากการศึกษางานวิจัยในต่างประเทศ ไม่พบว่ามิงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยตรง มีแต่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ ซึ่งได้แก่ งานวิจัยของ มอยล์ลาเนน (Moilanen) และงานวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของ โอเคโลโล (Okello) เลวิส (Lewis) เทอร์เบิร์น (Thorburn) ริชาร์ดสัน (Richardson) และ แบล็คเวลล์ (Blackwell) นอกนั้นเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับทัศนคติของครูศิลปศึกษา และงานวิจัยทางด้านปรัชญาการศึกษา ซึ่งสรุปโดยรวมแล้วเป็นเรื่องของความคิดและสภาพของครูศิลปศึกษาที่มีผลต่อการเรียนการสอนศิลปศึกษา

4.2 งานวิจัยในประเทศ

สมาน บุญฉั่น (2524) ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในเขตการศึกษา 1" กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 105 คน หัวหน้าหมวดวิชาต่าง ๆ 170 คน ครูผู้สอนทุกหมวดวิชา 280 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น ผลการวิจัยพบว่า ในด้านเอกสารหลักสูตร หนังสือเรียน แผนการสอน หลักสูตร คู่มือการประเมินผล หนังสืออ่านเพิ่มเติม คู่มือการสอน หนังสือค้นคว้าและ

จุลสารประกอบการเรียน หัวหน้าหมวดและครูศิลปศึกษาเห็นว่าไม่เพียงพอ เกี่ยวกับกิจกรรมที่ปฏิบัติในการสอนอยู่ในเกณฑ์มาก มี 6 กิจกรรม คือ ซึ่งแจງวัตถุประสงค์ของบทเรียนให้นักเรียนทราบอย่างชัดเจน รองลงมาคือ ช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ สร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียนและความคุมสภาพชั้นเรียน ให้คำแนะนำแก่นักเรียนแต่ละคนอย่างเพียงพอ จัดให้มีฝึกหัดและนำไปใช้ได้ด้วยวิธีการเหมาะสม มีการประเมินผลการสอนและนำไปปรับปรุงการเรียนการสอน สำหรับวิธีสอนที่หัวหน้าหมวดและครูศิลปศึกษาใช้มากที่สุด ได้แก่ การสาธิต รองลงมาคือ การฝึกทักษะและการบรรยายพร้อมฝึกปฏิบัติ ส่วนการสอนแบบท่องจำและใช้ชุดการสอนนำมาใช้น้อยที่สุด เกี่ยวกับการวัดผล หัวหน้าหมวดและครูศิลปศึกษาใช้วิธีทดสอบภาคปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ การสังเกต การตรวจผลงานตามลำดับ ส่วนการสอบ ข้อเขียนอัตนัยใช้น้อยที่สุด สำหรับแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาการใช้หลักสูตร พุทธศักราช 2521 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ในฝ่ายบริการประสบปัญหาในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาอื่น ๆ คือ การบำรุงขวัญและกำลังใจแก่ครูไม่เพียงพอ และขาดการประชาสัมพันธ์หลักสูตร สำหรับหมวดศิลปศึกษา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ได้แก่ ความไม่เพียงพอของเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบ รองลงมาคือ ความลอดคล้องของแผนการสอนและคู่มือครูแต่ละรายวิชา ความไม่เพียงพอของหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ อุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อใช้ในแต่ละรายวิชา

อรสา สุขเปรม (2526) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับคำรายงานพฤติกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครู เขตกรุงเทพมหานคร" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ อาจารย์จำนวน 308 คน และนักศึกษาจำนวน 620 คน จากวิทยาลัยครู 6 แห่งในกรุงเทพมหานคร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม 2 ชุด ชุดแรกเป็นแบบสอบถามสำหรับอาจารย์ ใช้สำรวจแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา และพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ชุดที่สองเป็นแบบสอบถามสำหรับนักศึกษา ใช้สำรวจพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ ตามความคิดเห็นของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร มีแนวโน้มไปในทางลัทธิประสบการณ์นิยม รองลงไปคือ นิรันตรนิยม บูรณนิยม อรรถิภาวนิยม และสารัตถนิยม ตามลำดับ ในด้านพฤติกรรมการสอนมีแนวโน้มไปทางลัทธิประสบการณ์นิยม รองลงไปคือ นิรันตรนิยม บูรณนิยม สารัตถนิยม และอรรถิภาวนิยม ตามลำดับ และแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสอนตามปรัชญาการศึกษาในลัทธิเดียวกัน

จินดา ยัญทิพย์ (2528) ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทาง
 ปรัชญาการศึกษากับแบบการเรียนของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย"
 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากนิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน
 355 คน จาก 10 ภาควิชา 19 สาขาวิชา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ชุด
 ชุดแรกเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วย สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และ
 แนวคิดทางปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ สาร์ตถนิยม นิรันตรนิยม พัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และ
 อรรถิภาวนิยม ซึ่งสำรวจใน 4 ด้าน ได้แก่ ความหมายการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบ
 ของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน ส่วนชุดที่สอง เป็นแบบวัดการเรียน ซึ่งได้แปลและ
 เรียบเรียงจากแบบวัดแบบการเรียนนิสิต นักศึกษา ของแอนโทนี กราล์ซา และ เซอร์ริส ไรซ์แมน
 ซึ่งมีแบบการเรียน 6 แบบ คือ แบบอิสระ แบบหลีกเลี่ยง แบบร่วมมือ แบบพึ่งพา แบบแข่งขัน และ
 แบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาโน้มไปทาง
 ลัทธิพัฒนาการนิยม เมื่อวิเคราะห์ในด้านความหมายการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบ
 ของการศึกษา และกระบวนการเรียนการสอน พบว่า ทั้ง 4 ด้าน โน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม
 ทั้งหมด ในด้านแบบการเรียน นิสิตชอบ 3 แบบ คือ แบบร่วมมือ แบบมีส่วนร่วม และแบบอิสระ ส่วน
 แบบเรียนที่นิสิตไม่ชอบ 3 แบบ คือ แบบพึ่งพา แบบหลีกเลี่ยง และแบบแข่งขัน

สุรินทร์ รักษชาติ (2529) ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความเชื่อทาง
 ปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" โดยใช้
 กลุ่มตัวอย่างจากผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร จำนวน 370 คน
 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามสำรวจความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการ
 วิจัยพบว่าความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาโดยส่วนรวมโน้มไปทาง
 ลัทธิพัฒนาการนิยมสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม
 พบว่า มีความเชื่อทางปรัชญาโดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในลัทธิสาร์ตถนิยม นิรันตรนิยม
 ปฏิรูปนิยม และอรรถิภาวนิยม ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่อายุ เพศ และประสบการณ์การทำงาน
 ต่างกันมีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ชูศักดิ์ เพรสคอตท์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสอดคล้องระหว่างปรัชญา ศิลปศึกษาสากลกับปรัชญาที่ปรากฏในหลักสูตรศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายและความเชื่อของครูศิลปศึกษาในประเทศไทย" โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อทำการ ศึกษาประวัติความเป็นมาและความสอดคล้องระหว่างปรัชญาศิลปศึกษาสากล ปรัชญาที่ปรากฏใน หลักสูตรศิลปศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และวิเคราะห์ ทิศนคติของครูศิลปศึกษาที่มีต่อหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งรวมทั้งแนวคิดของตนเองที่มีต่อ การเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาที่กำลังเป็นอยู่ด้วย

กลุ่มตัวอย่าง เป็นครูที่กำลังสอนอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด จำนวน 84 คน โดยแยกเป็นครูระดับประถมศึกษาจำนวน 45 คน ระดับมัธยม-ศึกษาจำนวน 39 คน ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติและความเป็นมาของปรัชญาศิลปศึกษาสากล เริ่มต้นจากการเรียนศิลปะ เพื่อผล ทางด้านถ่ายทอดฝีมือ ความสามารถ หรือทักษะในการสร้างงานศิลปะ จุดประสงค์ระยะเริ่มแรก อยู่กับการสร้างศิลปะหรือช่างฝีมือ เพื่อสนองความต้องการของสังคม ต่อมาก็ได้มีการศึกษาค้นคว้า จนเกิดแนวความคิดซึ่งเป็นปรัชญาของศิลปศึกษาลสมัยใหม่หลายปรัชญาด้วยกัน แนวคิดซึ่งถือว่าได้รับความนิยมนมากที่สุดในช่วง 30 ปีที่ผ่านมาได้แก่

1. ประสบการณ์ทางด้านศิลปะศึกษา ช่วยให้ผู้คลมีพัฒนาการทางด้านความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์
2. กิจกรรมศิลปะศึกษา สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กนักเรียนได้ ในด้านความสอดคล้องกับหลักสูตรนั้น หลักสูตรประถมศึกษาเน้นที่การจัดกิจกรรม เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ และทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยที่ในช่วงประถมปลาย เริ่มเน้นการฝึกทักษะสำหรับนำไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

ในระดับมัธยมศึกษา เน้นวัตถุประสงค์ และการจัดกิจกรรมเพื่อมุ่งการนำไปสู่อาชีพ มากกว่าการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ส่วนหนึ่งของการเรียนมุ่งให้นักเรียนรู้จักการ แสดงออกอย่างอิสระ ส่วนหนึ่งของการเรียนมุ่งให้นักเรียนรู้จักการแสดงออกทางความคิด และมีการปลุกฝังให้เกิดสำนึกอันจะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ

ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษา ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับ โครงสร้างของหลักสูตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ต้องการให้เน้นการปฏิบัติและให้กิจกรรมมีลักษณะ

ที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การประเมินผลในระดับประถมเน้นที่ผลงานเด็ก ในขณะที่ระดับมัธยมศึกษาเน้นที่กระบวนการทำงาน ครูทั้งสองระดับเห็นด้วยกับการประกวดศิลปะเด็ก โดยมุ่งให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษมีโอกาสได้รับการสนับสนุนมากกว่าเด็กคนอื่น ๆ

นิภาพรรณ กุลติลก (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่องลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ครูศิลปะและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะครูศิลปะที่พึงประสงค์และ เปรียบเทียบลักษณะครูที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูศิลปะกับนักเรียน ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ครูศิลปะ 12 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานคร 135 คน ผลการวิจัยเฉพาะด้านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการสอนศิลปศึกษาพบว่า โดยส่วนรวมครูศิลปะและนักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกันในระดับเห็นด้วย นอกจากนี้ครูศิลปะเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า ครูควรสอนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของศิลปะ สามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอนให้เห็นคุณค่าของศิลปะไทย ส่งเสริมกิจกรรมพิเศษ เช่น จัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียนส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีแก่นักเรียนในเรื่องความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน สำหรับนักเรียนไม่แน่ใจว่าครูควรเน้นการสอนแบบให้นักเรียนเรียนด้วยตนเอง หรือค้นคว้าด้วยตนเอง และทั้งครูและนักเรียนไม่แน่ใจว่าครูศิลปะควรเน้นการสอนแบบบรรยาย

วุฒิ วัฒนสิน (2530) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับรายวิชาทัศนศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับรายวิชาทัศนศึกษาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3 กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 79 คน และครูศิลปศึกษา จำนวน 79 คน จากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 3 จำนวน 40 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม 2 ชุด สำหรับผู้บริหารโรงเรียนและครูศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วย เกี่ยวกับจุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา จุดประสงค์รายวิชาทัศนศึกษา และผู้บริหารและครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นในระดับไม่แน่ใจ เกี่ยวกับลักษณะของเนื้อหาวิชา

ทัศนศิลป์ศึกษา ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลป์ศึกษา เกี่ยวกับรายวิชา ทัศนศิลป์ศึกษา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 พบว่า ผู้บริหารและครูศิลป์ศึกษา มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

พร้อมฉัตร เรศานนท์ (2531) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูศิลป์ศึกษา เกี่ยวกับเนื้อหาการสอนรายวิชาทัศนศิลป์ศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูศิลป์ศึกษา และเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูศิลป์ศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน เกี่ยวกับเนื้อหาการสอนรายวิชาทัศนศิลป์ศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 กลุ่มตัวอย่างประชากร ได้แก่ ครูศิลป์ศึกษาที่สอนรายวิชา ศ.101-102 ทัศนศิลป์ศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 97 คน จากโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 1 จำนวน 82 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม งานวิจัยนี้ศึกษาเนื้อหาการสอนในแต่ละบทเรียนตามประเภทของเนื้อหาทางศิลปะ ซึ่งรวมถึง สื่อและกระบวนการทำงาน เรื่องราว การออกแบบ และประโยชน์ ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูศิลป์ศึกษาเน้นเนื้อหาในด้านการออกแบบ สูงที่สุดทุกบทเรียน แต่ไม่ค่อยเน้นเนื้อหาการสอนด้านสื่อและกระบวนการทำงานในบทเรียน การวาดเขียน และการปั้น-การแกะสลัก นอกจากนี้ การให้ความสำคัญในเนื้อหาทั้ง 4 ด้าน ที่คล้ายคลึงกันมีอยู่ในบทเรียนการพิมพ์ภาพ การสร้างสรรค์งานศิลปะ และศิลปะพื้นบ้าน ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูศิลป์ศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน พบว่าไม่แตกต่างกัน

วิทยา ชั้นประเสริฐ (2531) ทำการวิจัยเรื่อง "ความต้องการการนิเทศการสอนของครูศิลป์ศึกษา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการของครูศิลป์ศึกษาที่มีต่อการนิเทศการสอนวิชาศิลปะศึกษา ทางด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีการสอน อุปกรณ์และสื่อการสอน และการวัดผลและประเมินผล และเพื่อเปรียบเทียบความต้องการการนิเทศการสอนทั้ง 5 ด้านของครูศิลป์ศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนที่ต่างกัน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูศิลป์ศึกษา (ทัศนศิลป์ศึกษา) จำนวน 124 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา บริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกทุกโรงเรียน จำนวน 61 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลป์ศึกษามีความต้องการ

การนิเทศการสอนด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา วิธีการสอน อุปกรณ์และสื่อการสอน และการวัดผล ประเมินผลอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความต้องการนิเทศการสอนของครูศิลปศึกษาที่มี ประสบการณ์การสอนที่ต่างกันในแต่ละด้าน พบว่าไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ 0.05

วิบูลย์ จันทร์แย้ม (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนของครู ศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบสภาพการจัดการเรียนการสอน ของครูศิลปศึกษา ที่แตกต่างกันในด้านเพศ วัย วุฒิ และขนาดโรงเรียนและศึกษาปัญหาตลอดจน ความคิดเห็นของครูศิลปศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นครูศิลปศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดจังหวัดลพบุรี และสิงห์บุรี จำนวน 72 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดย การทดสอบค่าที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านหลักสูตร ว่าเวลาเรียนที่จัดให้ไม่เพียงพอไม่เหมาะสมทำให้นักเรียนปฏิบัติในเวลาเรียนไม่เสร็จ หนังสือ แบบเรียนของกรมวิชาการยังไม่ค่อยละเอียด

ด้านการเรียนการสอน วิธีสอนที่มีปัญหามากที่สุดคือ การศึกษาออกสถานที่ เนื่องจาก เวลาเรียนจำกัด สภาพเศรษฐกิจของผู้เรียนก่อให้เกิดปัญหาด้านอุปกรณ์การเรียน รวมทั้งครูศิลปศึกษา มีกิจกรรมด้านต่าง ๆ มากทำให้การแสวงหาความรู้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนลดน้อยลง

มาลียา กองสุข (2533) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของครูศิลปะใน กรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูศิลปะในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ในด้านการปฏิบัติตามระเบียบการประเมินผล การสร้างแบบทดสอบ วิธีการประเมินผล การตัดสิน ผลการเรียน การส่งเสริมและสนับสนุนครูศิลปะในเรื่องการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษา โดย บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ครูศิลปะมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนวิชาศิลปศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 อยู่ในระดับเห็นด้วยในทุก ๆ ด้าน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	ข้อความ	จำนวน(N)	ร้อยละ
5.	ประสบการณ์ในการสอนวิชาศิลปศึกษา		
	1-5 ปี	25	22.50
	6-10 ปี	34	30.60
	11-15 ปี	35	31.50
	16-20 ปี	10	9.00
	21 ปีขึ้นไป	7	6.30

จากตารางที่ 1 สถานภาพของครูศิลปศึกษา

เพศ จะเห็นได้ว่า จากตัวอย่างประชากร จำนวน 111 คน เป็นชายมากกว่าหญิง คือ เป็นชายร้อยละ 66.70 เป็นหญิง ร้อยละ 33.30

อายุ กว่าครึ่งหนึ่งของตัวอย่างประชากร มีอายุอยู่ในช่วง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 58.60 ช่วงอายุ 21-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.20 ช่วงอายุ 51-60 ปี มีเป็นส่วนน้อย คิดเป็นร้อยละ 4.50

ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 79.30 และมีผู้จบการศึกษาระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 2.70

สาขาวิชา หรือวิชาเอก/วิชาโทที่จบการศึกษา กว่าครึ่งหนึ่งของตัวอย่างประชากร จบการศึกษาทางด้านศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ หรือวิชาที่เกี่ยวข้อง คิดเป็นร้อยละ 61.30 ส่วนผู้ที่ไม่จบการศึกษาทางด้านศิลปศึกษา ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 38.70

ประสบการณ์ในการสอนวิชาศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากรที่มีประสบการณ์ระหว่าง 6-10 ปี และ 11-15 ปี มีจำนวนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 30.60 และ ร้อยละ 31.50 ตามลำดับ ระหว่าง 16-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 9.00 และ 21 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 6.30

สังคม ทองมี (2534) ทำการวิจัยเรื่อง "ทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร นักวิชาการด้านศิลปศึกษา และผู้ใช้หลักสูตรที่มีต่อวิชาศิลปศึกษา ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนะของผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และนักวิชาการด้านศิลปศึกษา ที่มีต่อหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น วิชาศิลปศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูศิลปศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมสำหรับการใช้หลักสูตร หลักการ จุดหมาย และโครงสร้างของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ปัญหาและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตร และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูศิลปศึกษาที่มีต่อหลักสูตรฉบับดังกล่าว เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และนักวิชาการด้านศิลปศึกษา จำนวน 10 คน และใช้แบบสอบถาม ผู้บริหาร จำนวน 151 คน และครูศิลปศึกษาในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร จำนวน 302 คน ผลการวิจัยพบว่า ทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรและนักวิชาการด้านศิลปศึกษาที่มีต่อ หลักสูตรฉบับดังกล่าวตรงกันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักการและจุดมุ่งหมาย: มีความชัดเจนดี มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
2. โครงสร้าง: ควรแยกวิชาศิลปศึกษา ดนตรี นาฏศิลป์ ออกจากรายวิชาเดียว และเพิ่มคาบเวลาเรียนวิชาแกนบังคับ "ศิลปะกับชีวิต" เป็น 2 คาบ/สัปดาห์/ภาค
3. รายวิชา: การฝึกทักษะต่าง ๆ ควรเน้นในวิชาเลือกเสรี โรงเรียนควรเปิดให้พร้อมเพียง
4. ควรเน้นความรู้พื้นฐาน และความชื่นชม รู้คุณค่าในศิลปวัฒนธรรม
5. การวัดและประเมินผล: ครูขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการวัดและประเมินผลและเนื้อหาวิชามาก อาจไม่สามารถประเมินผลได้บรรลุจุดมุ่งหมาย

ส่วนผลการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา พบว่า

1. ด้านตัวหลักสูตร: ผู้บริหารและครูศิลปศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกัน
2. ด้านสภาพการใช้หลักสูตร: ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาเห็นด้วยตรงกัน
3. ด้านปัญหาการใช้หลักสูตร: ผู้บริหารและครูศิลปศึกษาไม่แน่ใจตรงกัน
4. การเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตร: ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่เห็นว่ามีความพร้อมในระดับปานกลาง

ความพร้อมในระดับปานกลาง

5. สาเหตุที่ครูศิลปะไม่ยอมรับหลักสูตร: ผู้บริหารเห็นว่า เนื่องจากครูไม่เข้าใจทักษะกระบวนการในการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนครูศิลปศึกษาเห็นว่า เนื่องจากครูได้รับคำสั่งแจงเกี่ยวกับหลักสูตรไม่ชัดเจน

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางการเรียนการสอนศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษาพบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ งานวิจัยของชูศักดิ์ เพรสคอกท์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ประสบการณ์ทางด้านศิลปศึกษาช่วยให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกิจกรรมศิลปศึกษาสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ นอกจากนี้ก็ยังมียงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เช่น งานวิจัยของ นิภาพรรณ กุลติลลิก ได้วิจัยลักษณะครูศิลปศึกษาที่พึงประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า ควรเป็นผู้ที่สอนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของศิลปะสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอนให้เห็นคุณค่าของศิลปะไทย และควรส่งเสริมกิจกรรมพิเศษ นอกเหนือจากงานวิจัยทางศิลปศึกษาแล้ว ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เช่น สุรินทร์ รักชาติ ได้วิจัยเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาโดยรวมมีความเชื่อมั่นไม่ไปทางปรัชญาพัฒนาการนิยมสูงสุด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย